

**КАСПИЙ ҚОҒАМДЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
КАСПИЙСКИЙ ОБЩЕСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ**

«ӘДІЛЕТ» ҒЫЛЫМИ ЕҢБЕКТЕРІ

НАУЧНЫЕ ТРУДЫ «ӘДІЛЕТ»

№ 3, 2022

Алматы

Каспийский общественный университет
Научные труды «Әділет»
№ 3, 2022.

Журнал издается с 1996 года
Периодичность издания 4 номер в год

Журнал зарегистрирован Национальным агенством по делам печати и массовой информации РК

Регистрационное свидетельство № 9774-Ж от 19.12.2008 г.

Подписной индекс 75779

Главный редактор – к.ю.н. Калимбекова А.Р.

Редакционная коллегия:

Paul Varul (Эстония)

Диденко А.Г. (Республика Казахстан)

Елюбаев Ж.С. (Республика Казахстан)

Ильясова К.М. (Республика Казахстан)

Карагусов Ф.С. (Республика Казахстан)

Караев А.А. (Республика Казахстан)

Кузнецова Н.С. (Украина)

Лисица В.Н. (Российская Федерация)

Мороз С.П. (Республика Казахстан)

Ниязова А.Н. (Кыргызская Республика)

Нусенов Ж.М. (Республика Казахстан)

Подопригора Р.А. (Республика Казахстан)

Рольф Книппер (Федеративная Республика Германия)

Самарходжаев Б.Б. (Республика Узбекистан)

Сүлейменов М.К. (Республика Казахстан)

Тамара Зарандиа (Грузия)

Ханс-Йоахим Шрамм (Федеративная Республика Германия)

Учредитель:

Учреждение образования «Каспийский общественный университет»

Ответственный редактор

Калимбекова А.Р.

Адрес:

050021, РК, г. Алматы, пр. Достык, 85А, каб. 210

Раб.тел.: +7 (727) 250 69 35, +7 (727) 323 10 09

Электронная почта: akalimbekova@mail.ru

Опубликованные материалы не всегда отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях несут авторы. При использовании материалов ссылка на журнал «Научные труды «Әділет»» обязательна. Рукописи не возвращаются.

Тираж 500 экз.

Подписано в печать 6.10.2022 г.

Формат 60x84/8

Печать офсетная

Типография «Delta Print»

050004, пр.Абылай хана, 60, офис 613.

СОДЕРЖАНИЕ

№ 3. 2022 г.

- 5 **Информация о журнале «Научные труды «Әділет»**
 Главный редактор журнала «Научные труды «Әділет»
- 6 **Редакционная коллегия журнала «Научные труды «Әділет»**
- 7 **Обращение к читателям**
- КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО**
- 8 **Бидайшиева А.Б., магистр юридических наук, сеньор-лектор Высшей школы права «Әділет» Каспийского университета. ПАНДЕМИЯ КЕЗІНДЕГІ АДАМ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ**
- АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО**
- 14 **Satbayeva A.M., candidate of law sciences, associated professor of High School of Business and Law of Kazakh National Agrarian Research University; Kalimbekova A.R., Candidate of Law Sciences, Associate Professor of the Higher School of Law of the Higher School of Law Adilet, Leading Researcher of the Research Institute of Public Law, Caspian Public University. CONCEPT AND STAGES OF MEDICINAL PRODUCTS CIRCULATION IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN**
- ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО И ПРОЦЕСС**
- 25 **Карагусов Ф.С., доктор юридических наук, профессор, главный научный сотрудник НИИ частного права Каспийского общественного университета. О КОНВЕРГЕНЦИИ ПРАВА И ИДЕЕ ПРОДВИЖЕНИЯ МФЦ «АСТАНА» В КЫРГЫЗСТАНЕ**
- НАЛОГОВОЕ ПРАВО**
- 35 **Kolesnikov Yu.A., Doctor of Law, Head of the Department of Financial Law at SFedU, Acting Head of the Center for Scientific Research "Instrumental, Mathematical and Intellectual Means in Economics" at Southern Federal University. INNOVATIVE FINTECH PROJECTS AS AN INCENTIVE FOR DEVELOPMENT OF TAX LEGISLATION IN RUSSIA (USING THE EXAMPLE OF INVESTMENT PLATFORMS)**
- УГОЛОВНОЕ ПРАВО И УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС**
- 39 **Тлеухан Р.К., з.ф.д., Л.Н. Гумилев атындағы Еуразиялық Ұлттық университетінің қылмыстық-құқықтық пәндер кафедрасының профессоры; Тлешалиев Н.Д., з.ф.м., Каспий қоғамдық университетінің «Әділет» Жоғары құқық мектебінің декан орынбасары, сеньор-лектор. ҚЫЛМЫСТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ ЗАҢНАМАСЫНДАҒЫ ЖАҢА ӨЗГЕРІСТЕР**
- Трибуна молодого ученого**
- 47 **Даирова А.А., магистрант Высшей школы права «Әділет» Каспийского общественного университета. О СТАТУСЕ КОРПОРАТИВНОГО СЕКРЕТАРЯ В КАЗАХСТАНСКОЙ СИСТЕМЕ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ**

- 55 **Карипжанов Д.А.** магистрант Высшей школы права «Әділет» Каспийского общественного университета. **ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИНЦИПА РАЗУМНОГО СРОКА РАССМОТРЕНИЯ ДЕЛА КАК ОПРЕДЕЛЯЮЩЕГО ПРИНЦИПА ГРАЖДАНСКОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА**
- 59 **Құлмұханбет А.М.** магистрант Высшей школы права «Әділет» Каспийского общественного университета. **ШЕТЕЛДІК ҚАРУЛЫ ҚАҚТЫҒЫСТАРҒА ҚАТЫСУДЫҢ ЖАУАПТЫЛЫҚТАРЫНЫҢ КЕЙБІР СҰРАҚТАРЫ**
- НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ УНИВЕРСИТЕТА**
- 65 Caspian University получил аккредитацию ACQUIN
- 66 Республиканская акция «Народный юрист – 2022»
- 67 Сведения об авторах
- 68 Авторлар туралы мәліметтер
- 69 Information on the authors
- 70 Правила публикации для авторов журнала «Научные труды «Әділет» (требования к оформлению статей, представляемых для опубликования).
- 73 Контакты и адрес редакции, телефон
- 73 Стоимость публикации в журнале «Научные труды «Әділет»

Главный редактор журнала «Научные труды «Әділет»

Калимбекова Асель Рахатовна – кандидат юридических наук, ассоциированный профессор ВШП «Әділет» Каспийского общественного университета. В 2001 году окончила с отличием Казахскую Государственную Юридическую Академию с присвоением квалификации юрист. В 2001 г. была принята на должность преподавателя на кафедру Теории и истории государства и права АЮА КазГЮУ. С января 2003 г. по декабрь 2004 г. стажер-исследователь кафедры теории и истории государства и права КазГЮУ. С 2003 г. по 2008 г.- младший научный сотрудник Института государства и права КазГЮУ, а с 2009 г. по февраль 2011 г. научный сотрудник Института государства и права Казахского национального университета имени аль-Фараби. В сентябре 2009 года успешно защитила диссертацию на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история права и государства; история правовых и политических учений. С 2011 года ассоциированный профессор кафедры публично-правовых дисциплин КОУ (позднее ВШП «Әділет»). Имеет более 40 опубликованных научных трудов. С мая 2015 года назначена на должность главного редактора журнала «Научные труды «Әділет».

Информация о журнале «Научные труды «Әділет»

Журнал «Научные труды «Әділет» имеет давнюю историю, издается периодичностью 4 раза в год с 1996 года. В состав редакционной коллегии входили многие известные ученые-юристы Казахстана, главным редактором был академик НАН РК Баймаханов М.Т.

В настоящее время состав редакционной коллегии журнала входят академик НАН РК Сулейменов М.К., д.ю.н., профессор Диденко А.Г., Ильясова К.М., почетные профессора CaspianUniversity доктора права Рольф Книппер, д.ю.н., профессор Кузнецова Н.С. и другие видные представители юридической науки.

Журнал с 2015 года воплощает новую концепцию развития и стратегии, в соответствии с которой планируется превратить журнал в один из ведущих научных журналов в сфере юридической науки в Казахстане и за рубежом.

Журнал способствует распространению научных знаний в сфере юридической науки, обмену мнениями ученых-правоведов, теоретическим и практическим опытом ученых и исследователей на национальном и международном уровнях. Отражая достижения юридической науки и изменения в законодательстве, будет предоставлять возможность познакомиться с работами казахстанских и зарубежных авторов, являясь источником информации о новейших научных исследованиях в сфере проблем государства и права.

**Редакционная коллегия журнала
«Научные труды «Эділет»**

Главный редактор журнала «Научные труды «Эділет» Каспийского общественного университета

Калимбекова Асель Рахатовна. Кандидат юридических наук, ассоциированный профессор Каспийского общественного университета

Редакционная коллегия

Paul Varul (Эстония). Доктор права

Диденко Анатолий Григорьевич (Республика Казахстан). Доктор юридических наук, профессор

Елюбаев Жумагельды Сакенович (Республика Казахстан). Доктор юридических наук, профессор

Ильясова Куляш Муратовна (Республика Казахстан). Доктор юридических наук, профессор

Карагусов Фархад Сергеевич (Республика Казахстан). Доктор юридических наук, профессор

Караев Алипаша Агаханович (Республика Казахстан). Кандидат юридических наук, доцент

Кузнецова Наталия Семеновна (Украина). Академик Академии правовых наук, доктор юридических наук, профессор, Почетный профессор Каспийского общественного университета

Лисица Валерий Николаевич (Российская Федерация). Доктор юридических наук, доцент

Мороз Светлана Павловна (Республика Казахстан). Доктор юридических наук, профессор

Ниязова Анара Натуевна (Кыргызская Республика). Доктор юридических наук, доцент

Нусенов Жолдасбек Муслимович (Республика Казахстан). Кандидат юридических наук, ректор Каспийского общественного университета

Подопригора Роман Анатольевич (Республика Казахстан). Доктор юридических наук, профессор

Рольф Книппер (Федеративная Республика Германия). Доктор права, Почетный профессор Каспийского общественного университета

Самарходжаев Батыр Билялович (Республика Узбекистан). Доктор юридических наук, профессор

Судейменов Майдан Кунтуарович (Республика Казахстан). Академик НАН РК, доктор юридических наук, профессор

Тамара Зарандиа (Грузия). Доктор права

Ханс-Йоахим Шрамм (Федеративная Республика Германия). Доктор права

Уважаемые читатели!

В очередном номере «Әділеттің» ғылыми еңбектері - «Научные труды «Әділет» CaspianUniversity, Вашему вниманию представлены наиболее интересные статьи наиболее актуальные и представляющие научный и практический интерес статьи ученых по различным направлениям казахстанской юриспруденции.

Летом 2022 года в стенах Каспийского университета прошли ряд знаковых событий. Одним из них стало получение Caspian University аккредитации ACQUIN, в том числе по образовательным программам для бакалавриата, магистратуры и докторантуры ВШП «Әділет».

В этом номере журнала вниманию читателя представлены статьи, рассматривающие проблемы обеспечения прав человека в пандемию, охраны жизни и здоровья потребителей лекарственных средств; изучающие значимость конвергенции в области частного права для развития национальных правовых систем и идею продвижения МФЦ «Астана» в соседнем Кыргызстане, финансово-технические проекты как стимул развития налогового законодательства, а также актуальные проблемы нового уголовно-процессуального законодательства.

Следует отметить, что журнал «Научные труды «Әділет» имеет давнюю историю, издается периодичностью 4 раза в год с 1996 года. В состав редакционной коллегии входили многие известные ученые-юристы Казахстана, главным редактором был академик НАН РК Баймаханов М.Т.

В настоящее время в состав редакционной коллегии журнала входят Сулейменов М.К., д.ю.н., профессор Диденко А.Г., Ильясова К.М., почетные профессора CaspianUniversity доктора права Рольф Книппер, д.ю.н., профессор Кузнецова Н.С. и другие видные представители юридической науки.

Журнал способствует распространению научных знаний в сфере юридической науки, обмену мнениями ученых-правоведов, теоретическим и практическим опытом ученых и исследователей на национальном и международном уровнях. Отражая достижения юридической науки и изменения в законодательстве, будет предоставлять возможность познакомиться с работами казахстанских и зарубежных авторов, являясь источником информации о новейших научных исследованиях в сфере проблем государства и права.

Главный редактор

Асель Калимбекова

КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО

УДК 342.7

DOI: 10.54649/2077-9860-2022-3-8-13

А.Б. Бидайшиева¹

¹з.ғ.м., сеньор-лектор,

Каспий қоғамдық университеті

Қазақстан Республикасы, Алматы қ.

E-mail: adem.12@mail.ru

ПАНДЕМИЯ КЕЗІНДЕГІ АДАМ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ

Аңдатпа

Пандемия – бүгінгі таңдағы әлемдік проблемалардың бірі бүкіл адамзат үшін жаһандық қауіп. Пандемия мәселесін шешу, қамтамасыз ету экологиялық қауіпсіздікті құқықтық қамтамасыз ету призмасы арқылы адам денсаулығын қорғау қазіргі уақытта өте өзекті. Санитарлық-эпидемиологиялық жағдайлар, басқа да көптеген себептермен қатар, азаматтардың қолайлы қоршаған ортаға конституциялық құқығын жүзеге асыруды қамтамасыз ететін негізделген құқықтық базаның жоқтығынан да туындауы мүмкін. Бұл мақаланың мақсаты санитарлық-эпидемиологиялық дағдарыстың алдын алудағы және халықтың денсаулығын қамтамасыз етудегі адам құқықтарын қорғауға бағытталған заңнаманың рөлін көрсету болып табылады. Мақалада экологиялық нормалар, тамақ және тұрмыстық гигиена ережелері қалай дәлелденгенін, зороастризм діні қоғамның санитарлық-эпидемиологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз ету қажеттілігін қалай түсіндіргенін, сондай-ақ халықтың санитарлық-эпидемиологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз етуді талдауға тырысты. Қазіргі кезеңде қоршаған ортаны қорғауды құқықтық реттеуде және халықтың денсаулығын қамтамасыз етуде «денсаулық», «өмір» және «қауіпсіздік» сияқты категорияларға ерекше мән берілуде.

Түйінді сөздер: пандемия, адам құқықтары, заңнама, экология, экологиялық құқық, экологиялық заңнама, қауіпсіздік, құқықтық саясат, адам денсаулығы, мемлекеттік кепілдіктері, Конституция.

А.Б. Бидайшиева¹

¹з.ғ.м., сеньор-лектор,

Каспий қоғамдық университеті

Қазақстан Республикасы, Алматы қ.

E-mail: adem.12@mail.ru

ЗАЩИТА ПРАВ ЧЕЛОВЕКА ВО ВРЕМЯ ПАНДЕМИИ

Аннотация

Пандемия – одна из сегодняшних мировых проблем и глобальная угроза для всего человечества. Решение проблем пандемии, обеспечение защиты здоровья человека через призму правового обеспечения экологической безопасности весьма актуально в настоящее время. Санитарно-эпидемиологическая обстановка, среди многих других причин, может возникнуть из-за отсутствия правовой базы, обеспечивающей реализацию конституционного права граждан на комфортную окружающую среду. Цель данной статьи - показать роль законодательства, направленного на защиту прав человека, на предотвращение санитарно-эпидемиологического кризиса и обеспечение здоровья населения. В статье предпринята попытка анализа, как обо-

сновывались экологические нормы, правила пищевой и бытовой гигиены, каким образом обосновывалось верованиями зороастрийской религии необходимость обеспечения санитарно-эпидемиологической безопасности общества, а также проанализированы проблемы обеспечения санитарно-эпидемиологической безопасности населения. В настоящее время в правовом регулировании охраны окружающей среды и обеспечения здоровья населения таким категориям, как «здоровье», «жизнь» и «безопасность», придается особое значение.

Ключевые слова: пандемия, права человека, законодательство, экология, экологическое право, экологическое законодательство, безопасность, правовая политика, здоровье человека, государственные гарантии, Конституция.

A.B. Bidayshiyeva¹

¹master of law, senior lecturer
Caspian Public University,
Republic of Kazakhstan, Almaty
E-mail: adem.12@mail.ru

PROTECTING HUMAN RIGHTS DURING A PANDEMIC

Annotation

The pandemic is one of today's world problems and a global threat to all humanity. Solving the problems of the pandemic and ensuring the protection of human health through the prism of legal support for environmental safety is very important at the present time. The sanitary and epidemiological situation, among many other reasons, may arise due to the lack of a legal framework that ensures the implementation of the constitutional right of citizens to a comfortable environment. The purpose of this article is to show the role of legislation aimed at protecting human rights, preventing a sanitary and epidemiological crisis and ensuring public health. The article attempts to analyze how environmental standards, rules of food and household hygiene were justified, how the beliefs of the Zoroastrian religion justified the need to ensure the sanitary and epidemiological safety of society, and also analyzed the problems of ensuring the sanitary and epidemiological safety of the population. Currently, in the legal regulation of environmental protection and public health, such categories as "health", "life" and "safety" are given special importance.

Key words: pandemic, human rights, legislation, ecology, environmental law, environmental legislation, security, legal policy, human health, state guarantees, Constitution.

Адам денсаулығы – бұл аурудың немесе кемістіктің болмауы ғана емес сонымен қатар толық физиологиялық, психикалық және әлеуметтік салауаттылық жағдайының көрінісі. Адам денсаулығын қорғау (денсаулық сақтау) мемлекет функцияларының бірі болып табылады. Қазақстан Республикасының Конституциясының 29-бабына сәйкес Қазақстан Республикасы азаматтарының денсаулығын сақтауға құқығы бар [1].

COVID-19 пандемиясы - денсаулық сақтау саласындағы төтенше жағдай болды. Тек төтенше жағдаймен бірге ол одан да асып түсті. Бұл экономикалық, әлеуметтік дағдарыстарға әкеп соқты. Бұл жағдай тез арада адам дағдарыстан адам құқықтарының дағдарысына айналды. Дүниежүзілік дағдарыс уақытында адам құқықтарын ұмытпауымыз қажет - бүгінгі уақытта біздің ұрпағымыздың есінде қалатын халықаралық дағдарыспен күресудеміз. Адам-

дар - және олардың құқықтары - алдыңғы және орталық орында болуы керек. Кез келген мемлекет бұл мәселеге адам құқығы тұрғысынан қарай отырып, әркімнің мүддесін ескеріп, ешкімнің де назардан тыс қалмауын қамтамасыз етеді [2].

2020 жылдың басынан бастап қазіргі уақытқа дейін жалғасып жатқан COVID 19 пандемиясына байланысты әлемнің түкпір-түкпіріндегі адамдар стресс пен алаңдаушылықтың жоғары деңгейін бастан кешіруде. Шиеленістің өсуіне ықпал ететін факторлардың кейбірі - табыссыз қалуға әкелетін жұмыссыздық, ауру, әлеуметтік оқшаулану, вирустың салдарынан отбасы мүшесінің қайтыс болуы, болашаққа деген сенімсіздік, дәрменсіздік және біз жағдайды жеке бақылаудың жоқтығымен бетпе-бет тап болдық. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының пікірінше, психикалық денсаулық – бұл «әр адам өз әлеуетін білетін,

қалыпты өмірлік күйзелістерге төтеп бере алатын, өнімді және нәтижелі жұмыс істей алатын және өз қоғамына пайдалы болатын әлауқаттың жағдайы». COVID-19 дағдарысының психоәлеуметтік әсерінің нәтижесінде қай елге қарамастан миллиондаған адамдардың психикалық денсаулығы мен эмоционалдық әлауқаты әртүрлі жолдармен әсер етті. Қазақстан Республикасының экономикасына да едәуір әсерін тигізді. Оның салдарынан елімізде мыңдаған кәсіпкерлік субъектісі өз қызметін тоқтатты. Бұл жағдай әсіресе жастарға қатысты. Оқшаулану, құрдастарымен қарым-қатынастың болмауы және көпшілігі үшін эмоционалдық және қаржылық қауіпсіздіктің жоғалуы олардың күнделікті өміріне әсер етті, соның ішінде олардың біліміндегі үзілістер. Бұл жастардың депрессия, мазасыздық және ұйқының бұзылуы қаупінің жоғарылауына әкелді. Пандемия сонымен қатар жоғарыда аталған әртүрлі стресс факторларына байланысты жастардың өнімділігінің төмендеуіне ықпалын тигізді. Өкінішке орай, бұл адамдар арасында өз-өзіне қол жұмсау фактілерінің көбеюіне әкеліп соқтырды, өйткені олар әртүрлі күйзеліске ұшырайтын жағдайларға төтеп бере алмады, көбінесе дүниежүзілік пандемияға дайын болмады. Балалар мен жасөспірімдердің психикалық денсаулығы мен жалғыздық/әлеуметтік оқшаулану арасындағы қарым-қатынасқа жақында жасалған шолу Loades және басқалар (2020) жариялаған зерттеуге сәйкес, COVID-19 әлеуметтік алыстату шаралары әсіресе жастар үшін зиянды болуы мүмкін екенін ескерткен болатын.

COVID-19 пандемиясы үкіметтердің мектептерді жабу, әлеуметтік қашықтықты сақтау және үй карантині сияқты, короновирусты болдырмау, таралмау шараларын енгізуіне әкелді. Балалар мен жасөспірімдер өздерінің құрдастарынан, мұғалімдерінен, үлкен отбасыларынан және қоғамдастық желілерінен ұзаққа созылған физикалық оқшаулану күйін бастан кешті. Ересектердегі карантин әдетте сананың шатасуы, ашулануы және жарақаттан кейінгі күйзеліс сияқты жағымсыз психологиялық әсерін тигізді. Коронавирус әлемге бұрынсоңды болмаған шектеулер, шекаралардың жабылуын, әуе қатынасы және адам құқықтарының шектеулерін әкелді. Көптеген елдер шетелдіктер үшін кіруді толығымен жауып тастады.

Адам құқықтарына келетін болсақ Қазақстан Республикасы COVID-19 пан-

демиясы басталғаннан бері бір жылда Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясының 30 бабының ішінде 22-сін бұзды. Олардың ішінде адамның бостандығы мен қауіпсіздігі, заң алдындағы теңдігі, жүріп-тұру бостандығы, ой, ар-ождан және дін бостандығы құқығы бар. Коронавирустың пандемия «дүние жүзіндегі демократия дағдарысына отын лақтырды», Freedom House мәліметтері бойынша, адам құқықтарының жағдайы 80 елде және ең алдымен Еуропада нашарлады, делінген баяндамада. Сарапшылар пандемияның саяси институттар үшін бірнеше жағымсыз салдарын анықтады.

Біріншіден, диктатураға сәйкес тенденциялардың өсуі – төтенше өкілеттіктерді шектеусіз мерзімге атқарушы билікке беру көбінесе өкілеттіктер мен шаралар тізбесін көрсетпей және парламенттік шешімдерді қажет етпей жүзеге асырылды. Екіншіден, бұл билікті бөлу принципін бұзу болды, өйткені атқарушы билік шексіз ауқымды мәселелерді реттеуді өз мойнына алды. Сондай-ақ оның салдары ретінде мемлекеттік басқару деңгейлері арасында өкілеттіктерді бөлуді бұзу, оның ішінде Шенген келісімін бұзу, құқық жүйесі мен құқықтық құжаттардың иерархиясын бұзу жатады.

Пандемияның құқықтармен бостандықтарға тигізетін жағымсыз салдарының қатарында сарапшылар бұғаттау салдарынан жүріп-тұру бостандығын шектеуді, сөз бостандығын шектеуді - атап айтқанда, үкіметтердің әрекетін немесе әрекетсіздігін сынаған журналистерге қатысты қылмыстық іс қозғауды, шіркеулер мен мешіттердің жабылуына байланысты жиналу бостандығын, діни сенім бостандығын шектеу, контактілерді іздеу трекерлерін енгізумен байланысты жеке өмірге қол сұғылмаушылықты шектеу. Жас бойынша теңсіздік пен сайлау құқығынан айырудың күшеюі, вакциналық теңсіздік, еңбек құқықтарының жеңілуі және экономикалық теңсіздіктің өсуі байқалады. Мемлекеттердің төтенше жағдайдан шығуы міндетті түрде төтенше шараларды тоқтатуға әкеп соқпайды.

«Бостандық» пен «қауіпсіздік» арасындағы дау көптеген жылдар бойы жалғасуда, бірақ медициналық емес локдаун сияқты шектеу шаралары құқықтарды шектеу құнына қарамастан «өмірді сақтап қалды» деп айту мүмкін емес. Біз кәдімгі медициналық көмекке қол жеткізу жағдайының кең тараған нашарлауын көріп отырмыз. Экономиканың, дәстүрдің,

отбасының, болашаққа деген сенімнің жойылуы байқалады». Қазір бізде қозғалыс еркіндігі бар, пандемия кезінде қабылданған шаралар туралы қоғамдық талқылауға рұқсат етілген, барлығы ашық, вакциналарға қол жеткізу тегін.

Сондай-ақ, Қазақстан COVID-19 инфекциясын жұқтыру жағдайлары болды деген қауіпке байланысты бірқатар ғимараттарды оқшаулау бойынша қабылдаған түбегейлі шаралары аясында бірқатар қалалардағы тұтас тұрғын үйлер осындай оқшаулауға ұшырады. Бұл да осы үйлерде тұратын адамдардың құқықтарын бұзу болып табылады. Үкімет вирустың таралуын бақылау үшін пропорционалды қадамдар жасауы керек. Қазақстанда жалған ақпарат деп аталатын жалған ақпарат таратқаны үшін қудалаулар болды, бұл алаңдатады, өйткені қазіргі уақытта адамдар үшін сөз бостандығы маңызды. Адамзат қауіпсіздік мақсатында адам құқықтары шектелген жағдайға тап болды. Бұл коронавирус бізге басқа елдерде үкіметтің қалай жұмыс істейтінін, азаматтық құқықтарды шектеу мәселесі қалай шешіліп жатқанын салыстыруға мүмкіндік берді. Ал Қазақстан еркін емес екенін, сөз бостандығы, ақпаратқа қол жеткізу, адам құқықтарын сақтау мен жүзеге асыруда үлкен проблемалар бар екенін тағы да дәлелдеді.

Қазақстан Республикасы халқының өмірі мен денсаулығын қорғау үшін мемлекеттік органдар бірқатар шектеу шараларын енгізді, бұл, әрине, қызметкерлер мен жұмыс берушінің арасындағы қарым-қатынасқа әсер етті, яғни Қазақстанда еңбек қатынастарын жалғастыру мүмкіндігі туралы. Еңбек қатынастары Қазақстан Республикасының Үкіметімен емес, қызметкерлер мен жұмыс беруші арасындағы еңбек шартының негізінде туындайды. Еңбек шартын жасау кезінде жұмыс беруші. Еңбек кодексінің 23-бабы қызметкерді еңбек шартында көзделген жұмыспен қамтамасыз ету міндетін алады осы баптың 2-тармағының 4) тармақшасының негізінде, ал коронавирусқа қатысты ағымдағы жағдай оны жұмыстан босатпайды. Бұл міндеттен жұмыс беруші. Қазақстан Республикасының еңбек заңнамасы жағдайға байланысты бос тұрып қалуға ақы төлеу мөлшерін реттейді және тоқтап тұруға үш жағдайда жол беріледі: жұмыс берушінің кінәсінен; қызметкердің кінәсінен; жұмыс беруші мен қызметкерге байланысты емес себептер бойынша.

Қазақстанда коронавирустық инфекцияның таралуының ұзаққа созылған жағдайына

байланысты Қазақстан Республикасының Үкіметі Қазақстан Республикасы халқының өмірі мен денсаулығын қорғау мақсатында күшейтілген карантинді енгізді, сондықтан бұл кезеңді қарастыру қажет. жұмыс беруші мен қызметкерге байланысты емес себептерге байланысты табиғи бос уақыт. Жұмыс беруші мен қызметкерге байланысты емес себептер бойынша бос тұрып қалуды есепке алу тәртібі және жұмыссыздықты төлеу шарттары еңбек, ұжымдық шарттарда айқындалады және ең төменгі жалақыдан (42 500 теңге) төмен емес мөлшерде белгіленеді. Жұмысшы мен жұмыс берушінің арасындағы тараптардың келісімі бойынша тоқтап қалған уақыт төлемі ең төменгі жалақыдан жоғары болуы мүмкін. Айта кетерлігі, кейбір компаниялардың ұжымдық шарттарында ең төменгі жалақыдан жоғары тоқтап қалу төлемі белгіленген [3].

Осылайша, Қазақстан Республикасының бас мемлекеттік санитарлық дәрігерінің тыйым салуына байланысты еңбек міндеттерін орындай алмайтын қызметкерлерге қатысты жұмыс уақытының ведомосінде бос тұру уақыты көрсетіледі және белгіленген мөлшерден төмен емес мөлшерде төленеді деп қорытынды жасауға болады. ең төменгі жалақы. 182-бабына сәйкес жұмыс беруші орнында жұмысшылардың жаппай жұқтыруын болдырмау үшін коронавирустық пандемия кезеңінде Қазақстан Республикасының Еңбек кодексінің Қазақстан Республикасының заңнамасында немесе жұмыс берушінің актісінде көзделген жағдайларда қызметкерлерді профилактикалық медициналық қарап тексеруге өз қаражаты есебінен жіберуге құқылы. Еске сала кетейік, жұмыс беруші де, қызметкерлер де Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау саласындағы заңнамасын, оның ішінде карантин кезеңінде сақтауға міндетті, сондықтан жұмыс беруші ұсынып отырған профилактикалық іс-шараларды денсаулық сақтау саласындағы заңнаманы бұзу ретінде түсіндіруге болмайды. Қазақстан Республикасының еңбек заңнамасы, егер олар жұмыс берушінің актісімен ресімделсе және қызметкерлер онымен таныс болса.

COVID-19 кедейлікті арттырады және тамаққа қолжетімділікті шектейді. Адамның негізгі құқықтарының бірі азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету және ол әрқашан ең жоғары басымдыққа ие болуы керек. Пандемия кезінде азық-түлік қауіпсіздігі бағытындағы вируспен сәтті күресудің қажетті

шарты. Аш адамдар әлеуметтік алшақтау және оқшаулау сияқты әрекет жасамайды.

Азаматтардың қолайлы қоршаған ортаға құқығы Қазақстан Республикасының Конституциясында бекітілген. Негізгі Заңның 31-бабының 1-тармағында: «Мемлекет адамның өмір сүруі мен денсаулығына қолайлы қоршаған ортаны қорғауды мақсат етіп қояды» делінген.

Бұл конституциялық ереже Қазақстанда 2007 жылдан бастап әрекет ететін экологиялық кодексте де жазылған.

2019 жылы жетекші сарапшылар мен бизнес-қоғамдастық ең үздік халықаралық тәжірибеге негізделген ҚР жаңа Экологиялық кодексын әзірлеу бойынша ауқымды жұмыс атқарды. Желтоқсан айында Премьер-Министр Асқар Маминнің төрағалығымен өткен Үкіметтің кезекті отырысында ҚР Экологиялық кодексінің жаңа редакциядағы жобасы мақұлданды. Кодекс 7 негізгі қағидадан тұрады, олардың бастысы — «ластаушы өзі төлейді және түзетеді». Өзгерістер қоршаған ортаға әсерді бағалау тәртібін (ҚОӘБ) барлық табиғат пайдаланушыларға емес, «бірінші санаттағы» ірі кәсіпорындарға ғана қолдануды қарастырады. Сонымен бірге, жұртшылық экологиялық сараптама кезеңінде бір рет қана емес, ҚОӘБ-ның барлық сатысына қатысады.

Экологиялық қауіпсіздік – адамның өмірлік маңызды экологиялық мүдделерінің, ең алдымен оның таза, сау, өмір сүруге қолайлы қоршаған ортаға құқықтарының қорғалуының жай-күйі, ол табиғи орта мен адамның шаруашылық қызметінің теңгерімді қатар өмір сүруіне қол жеткізілген кезде, табиғи ортаға қысымның деңгейі оның мүмкіндігінен аспаған кезде өзін-өзі сауықтыру.

Экологиялық қауіпсіздік объектілері болып әртүрлі деңгейдегі геоәлеуметтік-экожүйелер: жаһандық, ұлттық, аймақтық, жергілікті, жеке кәсіпорынның немесе адамның экологиялық қауіп-қатерге ұшыраған деңгейі, олар «болжамды салдарлар немесе апаттар дамуының ықтимал сценарийлері» деп түсініледі. қоршаған ортаның жай-күйінің өзгеруінен туындайтын және жеке адамның, қоғамның, мемлекеттің, әлемдік қауымдастықтың өмірлік маңызды мүдделеріне зиян келтіруі мүмкін оқиғалар»

«Экологиялық қауіпсіздік пандемиямен күресу жөніндегі мемлекеттік саясаттың негізіне айналуы тиіс. Инфекция мен ластану әрқашан қатар жүреді. Бізге экологиялық

қауіпсіздік органдарының жүйесі, ерекше мәртебе, билік өкілеттігі керек».

Пандемия кезінде миллиондаған адамдар карантинде болды, өнеркәсіптік кәсіпорындар тоқтап қалды, жолдар бос болды, әуе қозғалысы тоқтап қала жаздады. Осының барлығы ауаға, әсіресе қалалық жерлерде негізгі ластаушы заттардың шығарындыларының күрт төмендеуіне әкелді. Көптеген азаматтар, бірақ бәрі емес, бірінші рет қатты лас бұлттың орнына көк аспанды көрді. Дегенмен, әлемнің кейбір бөліктерінде өрттер мен құмды дауылдар пандемия кезінде де ауаның ластану деңгейінің күрт өсуіне әкелді. Жаңа зерттеу авторлары негізінен адам әрекетіне тәуелді ауа сапасы климаттың өзгеруімен тығыз байланысты деген қорытындыға келді. Олар 2020 жылы экономикалық дағдарыс кезінде ауаға ластаушы заттардың антропогендік шығарындылары айтарлықтай төмендегенін растады. Бірақ сонымен бірге ауа райының қолайсыз оқиғалары жиілеп кетті, олардың көпшілігі құм-шаңды дауылдарды, сондай-ақ орман өрттерін тудырды.

Әр түрлі континенттерде ауа сапасының өзгеруі әртүрлі жолмен жүреді. COVID-19 пандемиясына жауап ретінде әлемнің көптеген елдерінің үкіметтері іс-шаралардағы адамдардың санын азайту, мектептерді жабу, рейстерді тоқтату, мемлекеттік мекемелерді жабу және т.б. шешімдер қабылдады. Адамдарды үйде отыруға мәжбүр еткен мұндай саясат ластаушы заттардың шығарындыларының бұрын-соңды болмаған қысқаруына әкелді.

Әлемдік процестердің жаһандануы әлемдік қауіптер мен сын-қатерлердің пайда болуына әкеліп соқтыруы мүмкін емес еді, оған Жер планетасының барлық мемлекеттері тиісті түрде жауап беруге тиіс, өйткені бұл қауіптер мен сын-қатерлердің барлығы көпжақты сипатта – саяси, экономикалық, әлеуметтік, медициналық, эпидемиологиялық және т. Дүние жүзіндегі үшінші мыңжылдықтың басы ғылым мен техниканың қарқынды дамуымен, соңғы ақпараттық технологиялардың енгізілуімен ғана емес, сонымен қатар саяси және әлеуметтік-экономикалық жүйелердегі, мемлекеттердің мемлекеттік-құқықтық өміріндегі түбегейлі өзгерістермен қатар жүреді. Әлемдік қауымдастық. Дүниеде болып жатқан оқиғалар мен оларға ілескен тенденциялар әлемдік қауымдастықты алаңдатпай қоймайды.

Қазіргі кезеңде жарияланған жалпы пандемия жағдайында экологиялық қауіпсіздікті құқықтық қамтамасыз етуде қоршаған ортаны қорғауды құқықтық реттеу және халықтың денсаулығын қамтамасыз ету қажет, мұнда осы процеске сәйкес санаттар – «адамдардың денсаулығы мен өмірі. халық», «қауіпсіздікті қамтамасыз ету» және т.б. басты маңызға ие болады. Оның үстіне, бүкіл әлемде соңғы санат медициналық мазмұнмен толығуда. Жал-

пы «қауіпсіздік» ұғымының әмбебап екенін атап өткен жөн. Өз кезегінде қауіпсіздікті қамтамасыз етудің экономикалық, құқықтық және медициналық сипаттағы мемлекеттік шаралар кешенін қабылдауды көздейді. Сонымен қатар, медициналық шаралар адамның өмірін сақтау мен денсаулығын қамтамасыз етудің негізгі міндеттерін шешуге ықпал ететін құқықтық нормалар мен ғылыми зерттеулерді жүзеге асыруды мақсат етіп қойды.

Пайдаланылған қайнар көздерінің тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы 1995 жылғы 30 тамыз (2022.19.09. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен)
2. Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясы Декларация Біріккен Ұлттар Ұйымы Бас Ассамблеясының резолюциясымен 1948 жылғы 10 желтоқсанда № 217 А (III) қабылданған
3. Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 23 қарашадағы № 414-V Еңбек Кодексі (2022.18.10. берілген өзгерістер мен толықтырулармен)

References:

1. Қазақстан Respublikasynuң Konstitutsiyasy 1995 zhylғы 30 тамыз (2022.19.09. berilgen өзgerister men tolyқтыrularymen)
2. Adam құқықтарынуң zhalpyға birdey deklaratsiyasy Deklaratsiya Birikken Ұlttar Ұyymy Bas Assambleyasynuң rezolyutsiyasymen 1948 zhylғы 10 zheltoқsanda № 217 A (III) қabyldanған
3. Қазақстан Respublikasynuң 2015 zhylғы 23 қarashadaғы № 414-V Yeңbek Kodeksi (2022.18.10. berilgen өзgerister men tolyқтыrularmen)

АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО

UDK 340+615.1

DOI: 10.54649/2077-9860-2022-3-14-24

A.M. Satbayeva¹
¹candidate of law sciences,
High School of Business and Law,
Kazakh National Agrarian Research University,
Republic of Kazakhstan, Almaty
E-mail: satbayeva.aizhan@kaznaru.edu.kz

A.R. Kalimbekova²
²candidate of law sciences,
Caspian Public University,
Republic of Kazakhstan, Almaty
E-mail: akalimbekova@mail.ru

CONCEPT AND STAGES OF MEDICINAL PRODUCTS CIRCULATION IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Summary

The presented article describes the concept, principles, rules and stages of circulation of medicines in the Republic of Kazakhstan. We are talking about the procedure for conducting a coordinated policy in the field of circulation of medicines, taking into account mutual interest in ensuring guarantees of the safety, effectiveness and quality of medicines for the life and health of people, protecting the life and health of consumers of medicines, preventing actions misleading consumers. The impact of the current legislation of the Republic of Kazakhstan in the field of health care and pharmaceutical activities on legal relations arising during the passage of all stages of circulation of medicines was considered. The main problems in this area have been disclosed. The positive experience of some foreign countries with developed legislation in the field of health care and pharmaceutical activities is being studied.

Keywords: trade, business, circulation of medicines, pharmacovigilance, quality control, development of medicines, pharmacology, pharmacy, medical industry, safety, quality and effectiveness of the medicine, medical application of medicines.

A.M. Сатбаева¹
¹ з.ғ.к., Бизнес және құқық жоғары мектебі,
Қазақ ұлттық аграрлық зерттеу университеті,
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.
E-mail: satbayeva.aizhan@kaznaru.edu.kz

A.P. Калимбекова²
² з.ғ.к., Каспий қоғамдық университеті,
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.
E-mail: akalimbekova@mail.ru

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ДӘРІЛІК ЗАТТАРДЫҢ
ТҮСІНІГІ ЖӘНЕ АЙНАЛЫМЫНЫҢ САТЫЛАРЫ**

Аңдатпа

Ұсынылған мақалада Қазақстан Республикасындағы дәрілік заттардың айналымының түсінігі, принциптері, ережелері мен сатылары ашылған. Осында адамдардың өмірі мен денсаулығы үшін дәрілік заттардың қауіпсіздігінің, тиімділігінің және сапасының кепілдіктерін қамтамасыз етуде, тұтынушыларды адастыратын әрекеттерге жол бермеу үшін, адамдардың өмірі мен денсаулығын сақтауда өзара мүдделерді ескере отырып, дәрілік заттардың айналымы саласындағы келісілген саясатты іске асыру тәртібі туралы сөз болып отыр. Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау және фармацевтикалық қызмет саласындағы қолданыстағы заңнамасының дәрілік заттар айналымының барлық сатыларында туындайтын құқықтық қатынастарға әсері қарастырылады. Бұл саладағы негізгі мәселелер анықталды. Денсаулық сақтау және фармацевтикалық қызмет саласындағы дамыған заңнамасы бар кейбір шет мемлекеттердің оң тәжірибесі зерттелуде.

Түйіндісөздер: саудақызметі, кәсіпкерлік қызмет, дәрілік заттардың айналымы, фармқадағалау, сапасын бақылау, дәрілік заттарын өңдіру, фармакология, фармация, медициналық өнеркәсіп, дәрілік заттың қауіпсіздігі, сапасы және тиімділігі, дәрілік заттарды медициналық қолдану.

А.М. Сатбаева¹

¹к.ю.н., Высшая школа бизнеса и права,
Казакский национальный исследовательский аграрный университет,
Республика Казахстан, г. Алматы
E-mail: satbayeva.aizhan@kaznaru.edu.kz

А.Р. Калимбекова²

²к.ю.н., Каспийский Общественный университет,
Республика Казахстан, г. Алматы
E-mail: akalimbekova@mail.ru

ПОНЯТИЕ И СТАДИИ ОБРАЩЕНИЯ ЛЕКАРСТВЕННЫХ СРЕДСТВ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Аннотация

В представленной статье раскрывается понятие, принципы, правила и стадии обращения лекарственных средств в Республике Казахстан. Речь идет о порядке проведения скоординированной политики в сфере обращения лекарственных средств с учетом взаимной заинтересованности в обеспечении гарантий безопасности, эффективности и качества лекарственных средств для жизни и здоровья людей, охраны жизни и здоровья потребителей лекарственных средств, предупреждения действий, вводящих потребителей в заблуждение. Рассмотрено влияние действующего законодательства Республики Казахстан в области здравоохранения и фармацевтической деятельности на правоотношения, возникающие в ходе прохождения всех стадий обращения лекарственных средств. Раскрыты основные проблемы в этой сфере. Изучается положительный опыт некоторых зарубежных стран, имеющих развитое законодательство в сфере здравоохранения и фармацевтической деятельности.

Ключевые слова: торговая деятельность, предпринимательская деятельность, обращение лекарственных средств, фармаконадзор, контроль качества, разработка лекарственных средств, фармакология, фармация, медицинская промышленность, безопасность, качество и эффективность лекарственного средства, медицинское применение лекарственных средств.

The term conversion is quite common both in law and in doctrine and judicial practice, while it is given a different interpretation everywhere. Today, in the literature on entrepreneurial activity, the circulation of goods means transportation, storage, sale of goods[1, C.5¹6] or, in general, trading activities[2, C.22].

The circulation of medicines in the Code of the Republic of Kazakhstan On public health

and health care system (further in the text the Code of the Republic of Kazakhstan On Health) refers to activities that include the processes of development, preclinical (non-clinical) studies, trials, clinical studies, expertise, registration, pharmacovigilance, quality control, production, manufacture, storage, transportation, import and export, issue, sale, transfer, use, destruction of medicines[3]. In the Agreement on Unified Princi-

ples and Rules of Circulation of Medicines within the Framework of the Eurasian Economic Union, circulation refers to activities that include certain processes[4].

Thus, circulation of medicines is considered as a generalized concept, which includes all stages of the movement of medicines - from development (including obtaining a patent and a trademark) to human consumption or destruction if it is impossible to use it for its intended purpose.

The isolation and study of specific stages of the movement of medicines is important, since this allows for more thorough legal regulation of the circulation of medicines.

Consider in more detail the stages of circulation of medicines provided for by law.

The first stage of circulation of medicines established by the legislator is their development. Article 235 of the Code of the Republic of Kazakhstan On Health states that the development of medicines includes the search and/or creation of new active substances or new combinations thereof, the subsequent study of pharmacological properties, pharmaceutical development, pre-clinical (non-clinical) and clinical research, as well as the development of technologies for the industrial production of medicines. The scientific development of medicines is engaged in such sciences as chemistry, pharmacology, pharmacy. In this case, law regulates relations arising in the process of developing medicines, securing, among other things, the legal status of their participants, establishes the procedure for interaction of the state with the participants in these relations.

Due to the fact that the state seeks to provide the population with affordable and high-quality medicines, in 2020 the Comprehensive Plan for the Development of the Pharmaceutical and Medical Industry for 2020-2025 was approved [5]. The main objective of this strategy is to stimulate the development and production of innovative medicines. The first stage of the strategy is the localization of the production and development of medicines in the territory of the Republic of Kazakhstan, the purpose of which is to create a modern pharmaceutical production and development of medicines in the territory of the Republic of Kazakhstan. The Code of the Republic of Kazakhstan On Health establishes that financial support for the development of medicines is carried out at the expense of the republican budget; medicinal products developers products; medicinal products manufacturers when performing research works under the contract between the developer

of medicinal products and the manufacturer of medicinal products; other sources not prohibited by the legislation of the Republic of Kazakhstan.

The developer of medicinal products can be any organization that has rights to the results of preclinical studies of the medicinal product, clinical studies of the medicinal product and (or) to the technology of production of the medicinal product. The situation is completely different with the development of narcotic drugs, psychotropic substances and their precursors. The development of narcotic drugs and psychotropic substances, as well as precursors of narcotic drugs and psychotropic substances, is subject to a state monopoly. The development of new narcotic drugs and psychotropic substances is carried out only in accordance with the state order and is entrusted to state unitary enterprises and state research institutions in the presence of a license for this type of activity. This norm is justified by the fact that, having certain physicochemical properties that can cause significant harm to human health, narcotic drugs, psychotropic substances and their precursors are under additional state control.

The Code of the Republic of Kazakhstan On Health provides that the rights of a developer of a medicine are protected by civil law. This norm is a reference. In this case, we are talking about the rights to the results of intellectual activity and the means of individualization.

The developer, in order to obtain evidence of the safety, quality and effectiveness of the drug, conducts its preclinical study, which is the second stage of drug circulation. Information obtained as a result of preclinical research can be an object of intellectual rights as a secret of production. The exclusive right to the secret of production is valid as long as the confidentiality of the information constituting its content is maintained. From the moment of loss of confidentiality of the relevant information, the exclusive right to the secret of production ends with all copyright holders.

The Code of the Republic of Kazakhstan On Health prohibits the use for commercial purposes of information on the results of preclinical studies of medicines and clinical trials of medicinal products for human use, submitted by the applicant for state registration of a medicinal product, without its consent for six years from the date of state registration of a reference medicinal product in the Republic of Kazakhstan. If the generic manufacturer decides to register a drug product earlier than six years from the date of release of the reference drug, it will need to

conduct an independent clinical trial of the drug product.

Thus, the Code of the Republic of Kazakhstan On Health implements a mechanism for protecting the exclusive right to the secret of production. Despite the fact that the above-mentioned law specifies the term for maintaining confidentiality of information obtained as a result of preclinical studies of medicines and clinical trials of medicinal products for human use, it does not provide for liability for violation of the norms prohibiting the use of information about the study of medicinal products. It seems logical not to establish the norms of special responsibility.

The legislator indicated that it should be referred to preclinical studies of the drug - biological, microbiological, immunological, toxicological, pharmacological, physical, chemical and other studies of the drug by applying scientific methods of assessment. In this regard, under preclinical research it is necessary to understand the scientific study of the drug by applying various scientific methods of assessments before the stage of making a decision on the production of the drug. The legislator establishes the procedure for organizing and conducting a preclinical study with indication of the types of legal entities that can carry out the study, and the procedure for monitoring the preclinical study.

The third stage of drug circulation is clinical trials. If a preclinical study is carried out with respect to a medicinal product in its broad sense, then a clinical study is carried out with respect to the medicinal product, which is carried out for their state registration. Which means the study of the diagnostic, therapeutic, preventive, pharmacological properties of the medicinal product in the process of its use in humans, including processes of absorption, distribution, modification and elimination, through the use of scientific assessment methods for the purpose of obtaining safety evidence, quality and efficacy of the medicinal product, data on adverse reactions of the human body to the use of the medicinal product and on the effect of its interaction with other medicinal products and (or) food products. In accordance with the Code of the Republic of Kazakhstan On Health, state registration is the mandatory stage of the introduction of drugs into civil circulation and another stage of their circulation.

What is the state registration of drugs? In civil law, there is state registration of law, transactions, issue of securities, registration of business enti-

ties, certain types of property. According to V.S. Ema, state registration of actions, events and rights, making them publicly reliable, is a means of public control over civil turnover in order to ensure the most complete protection of the most important property and personal rights, benefits and freedoms of subjects. For all participants in the turnover, this means that only actions and events registered in accordance with the requirements of the law are legal facts that give rise to civil law consequences, and that only registered rights are considered existing[6, C. 3[62]].

Depending on the subject of registration, civil registration has its own characteristics. State registration creates guarantees of proper fulfillment by the parties of obligations and, therefore, contributes to the strengthening and stability of civil turnover in general. So state registration of the right is the only evidence of the existence of a registered right to real estate, which can only be challenged in court.

State registration of business entities, according to V.F. Popondopulo, is an integral part of state regulation and control over the economy. State registration allows you to keep records of entrepreneurs, controls the most important corporate processes. State registration is the final stage in the process of creating an entrepreneur.

The legislator provides for the registration of certain types of movable property, the use of which is prohibited without registration. It seems that such registration is carried out in order to ensure state registration of objects of civil law, detection of crimes and suppression of offenses.

The purpose of state registration of goods, including medicines, is to prevent products and goods that are not provided with a sufficient degree of protection against harmful effects on a potential consumer from entering the commodity markets. State registration of goods is necessary to assess the effectiveness of measures to prevent harmful effects of goods on human health during their manufacture, circulation and use, as well as during their disposal or destruction[7, C.602]].

The legislator provides for state registration of substances and products. Certain types of first-time manufactured and intended for sale in the territory of the Republic of Kazakhstan or first-time imported into the territory of the Republic of Kazakhstan and intended for sale in the territory of the Republic of Kazakhstan food products, materials and products are subject to state registration.

The drug registration mechanism is used in

almost all countries of the world. In the United States, the relevant legislation appeared in the 30s of the last century, in Europe - in the 60s. In Russia, mandatory registration of medicines was introduced back in the 19th century. According to lawyers, state registration of medicines is a legal fact that is the only basis for introducing a drug into civil circulation in the territory of the Republic of Kazakhstan.

The Code of the Republic of Kazakhstan On Health contains a definition of state registration of medicines. State registration of medicinal products means the procedure for obtaining a permit for circulation of medicinal products or medical devices in the territory of the Republic of Kazakhstan and entering a medicinal product or medical device for a certain period into the State Register of Medicinal Products and Medical Devices.

State registration of medicinal products for human use is carried out by the Ministry of Health of the Republic of Kazakhstan based on the results of expert examination of medicinal products and ethical examination of the possibility of conducting a clinical trial of a medicinal product for human use[8].

The purpose of the expert examination of medicinal products is to issue a permit to conduct a clinical trial of a medicinal product, as well as to study the proposed methods for monitoring the quality of the medicinal product and the quality of the presented samples of the medicinal product using these methods and to study the ratio of expected benefit to possible risk of using the medicinal product, carried out after conducting its clinical trial.

An ethical examination is carried out in order to issue an opinion on the ethical validity of the possibility of conducting a clinical trial of a medicinal product for human use by an ethics board established in accordance with the procedure established by the authorized executive body[9]. The conclusion of the expert committee based on the results of the expert examination of medicines is the basis for making a decision on the state registration of medicines or on the refusal of state registration.

The document confirming the fact of state registration of the medicinal product is the marketing authorization. The list of medicines that have passed the state registration is contained in the state register of medicines, the presence of which for the subjects of circulation on the pharmaceutical market is an additional guarantor of the quality of the goods, since the purpose of the modern

registration of medicines is to assess the ratio of benefit and risk for the drug to resolve the issue of its marketing.

Quality control of medicines by the legislator stands out as an independent stage of circulation of medicines. Quality is the compliance of the properties of the product with a certain set of requirements that determine the ability of the product to meet the needs of the buyer [10]. In the Code of the Republic of Kazakhstan On Health, the quality of a medicinal product is understood as the compliance of the medicinal product with the requirements of the pharmacopoeial article or in the absence of regulatory documentation or regulatory document. In order to obtain a high-quality and effective drug by the end user, their quality control is carried out at all stages of production, storage, transportation, sale. There are two types of quality control: state and quality control in organizations engaged in the production and sale of medicines.

State quality control of medicines is carried out by the Ministry of Health of the Republic of Kazakhstan, and quality control is carried out by manufacturers of medicines and subjects of pharmaceutical activity independently.

The purpose of control at the production stage is to prevent the use or sale of products that do not meet the quality requirements.

The legislator refers to the stages of circulation of medicines standardization. Standardization refers to activities aimed at achieving the optimal degree of streamlining of the characteristics of health processes, technologies and services by developing, implementing and ensuring compliance with standards, requirements, norms, instructions, rules. Standardization is one of the most important elements of technical regulation.

The Rules of right Manufacturing Practice establish the requirements for the organization of production and quality control of medicines. The rules apply to all types of medicines and establish general requirements for the organization of their production and quality control, as well as special requirements for the organization of the production of certain types of medicines.

The production of medicines in the Republic of Kazakhstan is carried out by manufacturers of medicines licensed for the production of medicines.

Along with production, the legislator distinguishes such a stage of circulation as the manufacture of drugs. Manufacturing is carried out by pharmacy organizations, individual entrepreneurs

licensed for pharmaceutical activities, according to prescriptions for medicines or according to the requirements of medical organizations. In the manufacture of medicinal products, pharmaceutical substances are used, respectively included in the state register of medicinal products for human use in accordance with the established procedure. At the same time, the manufacture of drugs not registered in the Republic of Kazakhstan is not allowed.

Thus, it can be said that the production of drugs is carried out in large quantities for further turnover, and the production takes place in individual quantities for a particular consumer, patient.

Medicines, with the exception of those manufactured by pharmacy organizations, individual entrepreneurs licensed for pharmaceutical activities, must enter the consumer market after labeling. Labeling is the final stage in the manufacture of medicinal products. In the legal dictionary, labeling refers to information applied by the manufacturer directly to specific goods, containers, labels or dockets, etc.; identification symbols applied to the packaging of each cargo item (box, cage, bag, etc.) containing the data necessary for proper transportation and delivery of the cargo to the recipient [11].

Marking means information in the form of inscriptions, digital, color and legend, applied to products, packaging, label or docket to ensure identification and acceleration of processing during handling, transportation and storage.

In contrast to the trademark indicating the belonging of the goods to a certain manufacturer, the marking contains information required by the consumer: data on the type of the product, its purpose, quantity, procedure of use, precautions for use, date of manufacture [12, C.84].

Marking in accordance with the Law of the Republic of Kazakhstan On Protection of Consumer Rights is one of the ways to communicate the necessary information to the consumer [13]. Labeling will allow monitoring the movement of medicines from the manufacturer to the end user, which is a positive point, since it will protect the consumer from falsified, poor-quality and counterfeit medicines.

One of the important stages of circulation is the stage of storage of medicines, which is carried out by all subjects performing circulation of medicines. Violation of storage standards leads to unsuitability of the drug product. Therefore, it is so important to comply with the rules for the storage of medicines approved by the relevant authorized

executive body of the Republic of Kazakhstan. At the same time, the storage of narcotic drugs, psychotropic drugs, radiopharmaceutical drugs is carried out according to special, more stringent requirements.

The legislator distinguishes a separate stage of circulation of medicines - their transportation. At the same time, this issue is practically not regulated. In law. In addition, it seems controversial to attribute transportation to the stage of circulation of medicines.

Medicines, like any other product, enter the consumer market as a result of production in the Republic of Kazakhstan or by import into the Republic of Kazakhstan. The peculiarity of medicines is that they can be imported into the Republic of Kazakhstan for certain purposes established in the Code of the Republic of Kazakhstan on Health.

The quality of medicines imported into the Republic of Kazakhstan must be confirmed by the manufacturer's certificate. For the import of medicines, both registered and unregistered, permission is required to provide medical care for the vital indications of a particular patient. However, in practice, permission is only required for the import of an unregistered drug.

The previous legislation on medicines did not contain a mechanism for the acquisition and authorized use by persons suffering from rare diseases, necessary for their treatment of medicines that have not passed state registration in the Republic of Kazakhstan. When adopting the Code of the Republic of Kazakhstan On Health, the legislator provided for the possibility of the patient receiving a drug absent from the Republic of Kazakhstan for vital reasons. However, obtaining permission to import an already registered drug into the Republic of Kazakhstan complicates the process of availability of the medicine to the patient.

It seems correct to require permission to import only an unregistered medicinal product, since the Code of the Republic of Kazakhstan on Health allows the import of a medicinal product, which is included in the state register of medicines.

The export of medicines from the Republic of Kazakhstan is carried out without the application of restrictions established by customs legislation and (or) legislation of the Republic of Kazakhstan on state regulation of foreign trade activities.

The Code of the Republic of Kazakhstan On Health established the priority of state regulation of the safety, quality and effectiveness of medicines during their circulation.

The main goal of state regulation can be called the receipt by the end consumer of high-quality goods and the exclusion of the process of self-medication, which sometimes leads to death. Therefore, it is completely justified that the state regulates the advertising of medicines. Article 56 of the Code of the Republic of Kazakhstan On Health provides for requirements for advertising in the field of health, as well as information on medicinal products, on the methods of its distribution.

Information disseminated in any way, in any form and using any means, addressed to an indefinite circle of persons and aimed at drawing attention to the object of advertising, forming or maintaining interest in it and its promotion in the market is called advertising [14].

However, not all information that meets the listed criteria and is required to be placed by law or placed by virtue of a business practice can be qualified as advertising, since the provision of such information is necessary to inform consumers.

The requirements for advertising of medicines are enshrined in the Law On Advertising, which establishes the main criteria for its admissibility. A mandatory requirement for advertising medicines is its support with a warning about the presence of contraindications to their use and use, the need to familiarize themselves with the instructions for use or receive advice from specialists.

There are two directly opposing opinions on the need to regulate medicines advertising. The first is the requirement of a sharp legislative restriction on advertising of medicines. The second is the idea of completely freeing advertising of medicines from restrictions, including for prescription drugs [15, C.13].

In this regard, it is understandable that attempts have been repeatedly made to ban advertising of medicines. The initiators of the bill proposed to stop the self-medication of citizens flourishing in our country, from which doctors warn, but which provokes advertising of medicines. Many experts note that self-medication by the lack of advertising cannot be avoided. Some believe that banning advertising will harm health care, human health, physician and public awareness, since a rebuilt system will stop working when only the medicine that is registered, certified and there is responsibility for the information contained in the advertising is advertised. Since advertising of medicines is regulated by law, its distribution is under state control, which allows you to track unreliable, false

advertising. In the event of a ban on advertising, as noted, uncontrolled information will increase, primarily on the Internet, which is fraught with misuse of drugs by the consumer. This can lead to a decrease in inexpensive drugs. Therefore, with the ban on advertising of medicines, the problem of self-medication will not disappear.

According to ethical standards adopted in the EU countries, the purpose of advertising medicines is to promote their more rational use, provide objective information and not exaggerate their therapeutic value. The ethical criteria of WHO define the goals of advertising activities as promoting the introduction of drugs into practice and increasing the level of awareness of specialists and the population [15, C.14].

In the United States, advertising of all medicines is allowed. In the Republic of Azerbaijan, first banned advertising of medicines, and then again allowed, making an informed exception - while maintaining the ban on advertising of drugs on prescription of a doctor. Germany prohibits advertising of prescription drugs aimed at the end consumer, but they are allowed to be advertised in media intended for health care professionals. In the UK, advertising of both over-the-counter and prescription medicines must meet the general requirements for advertising drugs to the end consumer. In Denmark, the issue of advertising of medicines is regulated in great detail by national legislation. All advertising information should be accurate, relevant and sufficiently detailed, which allows the recipient to form his own opinion on the therapeutic value of the drug [16].

Taking into account the experience of foreign countries, it seems advisable to leave advertising of over-the-counter drugs, while banning advertising of prescription drugs. Advertising of over-the-counter medicines should be informational in order for the consumer to navigate the choice of a wide range of medicines. Since prescription drugs can have a significant impact on human health and are sold only on a prescribed prescription, information about the existence of certain prescription drugs, their actions should be communicated directly to medical workers, bypassing the consumer.

One of the stages of circulation of medicines is their vacation, while the legislator does not define this term. On the one hand, the analysis of the term "requirement of a medical organization" - a document of the established form, which was discharged by a medical worker who has the right to do so, and contains in writing an instruction

from a pharmacy organization on the issue of a drug or on its manufacture and on leave to ensure the medical process in a medical organization, allows the vacation to understand the meaning of "issue". On the other hand, leave is considered as a synonym for the word "implementation", which, in turn, is a separate stage in the circulation of medicines.

A more detailed study of these concepts is carried out in the paragraph on the licensing of pharmaceutical activities in the consumer market of medicines.

Wholesale is traditionally one of the key links in the economic complex, performing important functions of the relationship between production and consumption [17, С.162]. In accordance with the Code of the Republic of Kazakhstan on Health, only two entities of economic activity can carry out wholesale trade in medicines: manufacturers of medicines and organizations of wholesale trade in medicines in any organizational and legal form. At the same time, for wholesale organizations, it is necessary to have a pharmaceutical license with the type of activity "wholesale trade in medicines", and manufacturers of medicines carry out wholesale sales within the framework of activities for the production of medicines, which is also subject to licensing.

The wholesale of medicines is carried out in accordance with the rules of good distribution practice and the rules of good practice for the storage and transportation of medicines approved by the relevant authorized executive authorities. Civil law relations of wholesale purchase and sale are formalized by the supply contract. However, the legislator, in addition to specifying specific suppliers under this contract, also establishes specific buyers of medicines. Since, as previously mentioned, there are drugs with a regulated mark-up, when concluding a supply agreement for such drugs, their prices should not exceed the registered maximum selling prices for drugs. In addition, the sale of drugs included in the list of VEDs for which the maximum selling price is not registered by drug manufacturers is not allowed.

The above makes it possible to argue that the wholesale of medicines is a separate stage of their circulation, designated by the legislator as an implementation, which in turn can be both wholesale and retail.

In the circulation of medicines, such a stage as their transfer is distinguished. The transfer of medicines is a free transaction. It can also be argued that pharmacy organizations do not have

the right to carry out the "transfer" stage of medicines. Although in the case of a social service, the provision of necessary medicines in accordance with the standards of medical care on the prescription of doctors, it is precisely the transfer of medicines to a certain category of citizens who have the right to receive the above-mentioned service.

It should be said that despite the rather strict rules established for the sale of medicines, including for the end consumer, attempts have been repeatedly made to organize sales of medicines in stores and retail chains. The main argument in this case is two criteria: increasing the availability of drugs and developing competition in the drug market.

For the sale of medicines, pharmacy organizations must obtain licenses for pharmaceutical activities, contain a minimum range of medicines and comply with all the requirements of regulatory documents adopted in this area. The legislator initially established special requirements for the place of sale of medicines, given their ability to influence the human body. Changing the rules for the sale of medicines will lead to a violation of order in the pharmaceutical market, to an increase in the number of low-quality medicines.

Thus, for the sale of medicines in grocery stores and retail chains, compliance with the licensing requirements for the retail sale of medicines is required. The above entities will have to obtain licenses for the sale of medicines. To obtain high-quality goods by the end consumer, compliance with the established rules for the storage of medicines is required. To exclude self-medication, there must be specialists with a pharmaceutical education in the department with medicines so that they can carry out a full and reliable consultation.

Use of the medicinal product (i.e. application, use by a person) as the stage of his appeal by the legislator is not directly regulated. However, as previously mentioned, drugs are prescription and over-the-counter, the conclusion follows: without a doctor's prescription, a person should not use any drug. Thus, by establishing certain requirements for the prescription and sale of medicines, the legislator indirectly regulates their use.

The state, in an effort to reduce the amount of low-quality medicines that are dangerous to health, regulates, including the process of destroying such drugs. Destruction refers to actions that make it impossible to use the destroyed object for its intended purpose, as well as access to

it by humans and animals. Article 250 of the Code of the Republic of Kazakhstan On Health regulates the grounds and procedure for the destruction of medicines and medical devices. The main principle of the destruction of medicines is that the destruction should be carried out by the owner of the medicine, regardless of whose fault it is poor quality (for example, it became unusable as a result of violation of storage standards, low-quality goods came under a supply contract, etc.).

The study of the issue of circulation of medicines showed that the drug goes through many certain stages of circulation, which can be conditionally divided into groups.

The first group is the stages of circulation before the appearance of the medicine on the RK market (development, preclinical and clinical studies, expertise, state registration, standardization, quality control, production, manufacture, import into the RK), i.e. a stage where the drug is created as an object of civil law. It should also include those not named by the legislator of the stage of obtaining a patent for a medicinal product and obtaining a certificate of trademark for a medicinal product. These stages are not mandatory, but in the modern world, patent protection and trademark registration are to a certain extent a guarantee of the quality of the drug product. The second group is the stages of circulation, ensuring the promotion of the drug to the commodity market (storage, transportation, export from the Republic of Kazakhstan, advertising). And finally, it is possible to distinguish the stages of circulation of medicines (distribution, sale, transfer and use), when the drug enters the commodity market and becomes the subject of transactions.

A separate stage of drug destruction has a peculiarity: drug destruction can occur at any stage of its circulation.

It should be noted that the legal regulation of the circulation of medicines, for the most part, is carried out by administrative methods, in particular, binding prescriptions. Civil law regulation at the stages of the first group is carried out in order to protect the exclusive rights of persons to the results of their intellectual activity.

Since the appearance of the medicine on the market, the stages of its circulation are regulated mainly by the method of legal equality of the parties. If all stages of the first group are aimed at the emergence of a drug, then the stages of the following groups are aimed at the promotion, preservation of high-quality and effective drugs for use for their intended purpose - human use. We can say that such stages as storage, transportation, export from the Republic of Kazakhstan, advertising are concomitant stages for the release, sale and transfer of medicines to the end consumer. The most interesting in this work is the study of the main stages of circulation of medicines, where they are transferred to a retail buyer. Since the legal regulation of the entire process of the emergence of a drug and the preservation of its properties is aimed at providing the population of the Republic of Kazakhstan with affordable medicines, a study of the turnover of medicines in the consumer market of the Republic of Kazakhstan will be carried out in the future, by which a set of transactions on the transfer of the drug from one participant in legal relations to another should be understood.

Bibliography:

1. Абчук В.А. Курс предпринимательства. СПб.: Альфа, 2001.
2. Губин Е.П., Лахно П.Г. Предпринимательское право Российской Федерации. М.: Юристъ, 2003 г.
3. On public health and health care system. The Code of the Republic of Kazakhstan dated on September 18, 2009 No 193-IV. Abolished by the Code of the Republic of Kazakhstan dated July 7, 2020 No. 360-VI.// https://adilet.zan.kz/eng/docs/K090000193_
4. The Agreement on Common Principles and Rules of Circulation of Medicines within the Eurasian Economic Union: International Agreement of State Bodies and (or) Other Subjects of Law on 23.12.2014//Official Internet Portal of Legal Information.
5. Decree of the Prime Minister of the Republic of Kazakhstan dated October 6, 2020 No. 132-r On the approval of the Comprehensive Plan for the Development of the Pharmaceutical and Medical Industry for 2020-2025
6. Российское гражданское право: учебник: в 2 т. / отв. ред. Е.А. Суханов. М.: Статут, 2011. Т.1.
7. Егорова М.А. Коммерческое право: учебник для вузов. М.: РАНХиГС при Президенте РФ; Статут, 2013.

8. Issues of the Ministry of Health of the Republic of Kazakhstan. Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan of 28 October 2004 № 1117 // https://adilet.zan.kz/rus/docs/P040001117_#3
9. On the approval of the rules for the examination of medicines and medical devices. Order of the Minister of Health of the Republic of Kazakhstan dated January 27, 2021 No. ҚР DSM-10. Registered with the Ministry of Justice of the Republic of Kazakhstan on January 2, 2021 № 22144 // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2100022144>
10. Комментарий к Гражданскому кодексу Республики Казахстан (Общая часть) (Ответственные редакторы: Сулейменов М.К., Басин Ю.Г.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1019750
11. Юридический энциклопедический словарь / под ред. М.Н. Марченко. ТК «Велби», Проспект. 2006 // СПС «Кодекс».
12. Пугинский Б.И. Коммерческое право России. М.: Зерцало. 2005.
13. Law of the Republic of Kazakhstan dated May 4, 2010 No. 274-IV On Protection of Consumer Rights (as amended and supplemented as of January 12, 2023) // <https://adilet.zan.kz/eng/docs/>
14. Law of the Republic of Kazakhstan of Kazakhstan on December 1, 9, 2, 003, No. 5, 08 On advertising // <https://adilet.zan.kz/eng/docs/Z030000508>
15. Седова Н.Н, Лузик Е.В., Кузнецов А.В. Фармацевтическая реклама в СМИ стран Европейского союза и России: правовая комплементарность и этический инвариант // Медицинское право. 2010. № 4.
16. Nazarenko S. How drugs are advertised in Europe [Электронный ресурс]. - URL: http://redactor.in.ua/ru/practice/6889.Kak_v_Evrope_reklamiruyut_lekarstva
17. Коммерческое право: учеб.: под общ. ред. Б.И. Пугинского, В.А. Белова, Е.А. Абросимовой. 2016.

References:

1. Abchuk V.A. Kurs predprinimatelstva. SPB.: Alfa, 2001.
2. Gubin Ye.P., Lakhno P.G. Predprinimatelskoe pravo Rossiyskoy Federatsii. M.: Yurist, 2003 g.
3. On public health and health care system. The Code of the Republic of Kazakhstan dated on September 18, 2009 No 193-IV. Abolished by the Code of the Republic of Kazakhstan dated July 7, 2020 No. 360-VI. // https://adilet.zan.kz/eng/docs/K090000193_
4. The Agreement on Common Principles and Rules of Circulation of Medicines within the Eurasian Economic Union: International Agreement of State Bodies and (or) Other Subjects of Law on 23.12.2014 // Official Internet Portal of Legal Information.
5. Decree of the Prime Minister of the Republic of Kazakhstan dated October 6, 2020 No. 132-r On the approval of the Comprehensive Plan for the Development of the Pharmaceutical and Medical Industry for 2020-2025
6. Rossiyskoe grazhdanskoe pravo: uchebnik: v 2 t. / otv. red. Ye.A. Sukhanov. M.: Statut, 2011. T.1.
7. Egorova M.A. Kommercheskoe pravo: uchebnik dlya vuzov. M.: RANKhiGS pri Prezidente RF; Statut, 2013.
8. Issues of the Ministry of Health of the Republic of Kazakhstan. Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan of 28 October 2004 № 1117 // https://adilet.zan.kz/rus/docs/P040001117_#3
9. On the approval of the rules for the examination of medicines and medical devices. Order of the Minister of Health of the Republic of Kazakhstan dated January 27, 2021 No. ҚР DSM-10. Registered with the Ministry of Justice of the Republic of Kazakhstan on January 2, 2021 № 22144 // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2100022144>
10. Kommentariy k Grazhdanskomu kodeksu Respubliki Kazakhstan (Obshchaya chast) (Otvetstvennye redaktory: Suleymenov M.K., Basin Yu.G.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1019750
11. Yuridicheskiy entsiklopedicheskiy slovar / pod red. M.N. Marchenko. TK «Velbi», Prospekt. 2006 // SPS «Kodeks».

12. Puginskiy B.I. Kommercheskoe pravo Rossii. M.: Zertsalo. 2005.
13. Law of the Republic of Kazakhstan dated May 4, 2010 No. 274-IV On Protection of Consumer Rights (as amended and supplemented as of January 12, 2023)//<https://adilet.zan.kz/eng/docs/>
14. Law of the Republic of Kazakhstan of Kazakhstan on December 1, 9, 2, 003, No. 5, 08 On advertising//<https://adilet.zan.kz/eng/docs/Z030000508>
15. Sedova N.N, Luzik Ye.V., Kuznetsov A.V. Farmatsevticheskaya reklama v SMI stran Yevropeyskogo soyuza i Rossii: pravovaya komplementarnost i eticheskiy invariant // Meditsinskoe pravo. 2010. № 4.
16. Nazarenko S. How drugs are advertised in Europe [Elektronnyy resurs]. - URL: http://redactor.in.ua/ru/practice/6889.Kak_v_Evropе_reklamiruyut_lekarstva
17. Kommercheskoe pravo: ucheb.: pod obshch. red. B.I. Puginskogo, V.A. Belova, Ye.A. Abrosimovoy. 2016.

ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО И ПРОЦЕСС

УДК 341.94

DOI: 10.54649/2077-9860-2022-3-25-34

Ф.С. Карагузов¹

¹ д.ю.н., профессор,

Каспийский общественный университет,

Республика Казахстан, г. Алматы

e-mail: fsk2906@mail.ru

О КОНВЕРГЕНЦИИ ПРАВА И ИДЕЕ ПРОДВИЖЕНИЯ МФЦ «АСТАНА» В КЫРГЫЗСТАНЕ

Аннотация

В статье отмечается значимость конвергенции в области частного права для развития национальных правовых систем, подчеркивается ее объективный характер как процесса, который позволяет современному государству стать признанным участником глобального цивилизационного развития человечества. Акцентируется внимание на важности надлежащим образом организованных сравнительно-правовых исследований для достижения наилучшего эффекта конвергенции правовых систем. В статье утверждается перспективность учета казахстанского опыта для целей развития частного права Кыргызской Республики. При этом, в свете публично озвученной идеи продвижения МФЦ «Астана» в Кыргызстане указывается на ряд институциональных и правовых рисков, с которыми могут столкнуться государство и ее народ, а также инвесторы и иные участники делового оборота при осуществлении правового взаимодействия в рамках МФЦА. Обосновывается существование МФЦА как *exorbitant jurisdiction* и предлагается решение о его ликвидации.

Ключевые слова: право, принципы права, правовая система, конвергенция, юрисдикция, *exorbitant jurisdiction*.

Ф.С. Қарағұсов¹

¹з.ғ.д., профессор,

Каспий қоғамдық университеті

Қазақстан Республикасы, Алматы қ.

e-mail: fsk2906@mail.ru

ҚҰҚЫҚ КОНВЕРГЕНЦИЯСЫ ЖӘНЕ ҚЫРҒЫЗСТАНДА «АСТАНА» ХҚО-ТЫ ІЛГЕРІЛЕТУ ИДЕЯСЫ ТУРАЛЫ

Аңдатпа

Мақалада ұлттық құқықтық жүйелерді дамыту үшін жеке құқық саласындағы конвергенцияның маңыздылығы атап өтіліп, оның қазіргі заманғы мемлекетке адамзаттың жаһандық өркениеттік дамуының танылған қатысушысы болуға мүмкіндік беретін процесс үшін объективтік сипаты ерекше атап көрсетілді. Құқықтық жүйелердің конвергенциясының ең жақсы әсеріне жету үшін дұрыс ұйымдастырылған салыстырмалы-құқықтық зерттеулердің маңыздылығына назар аударылады. Мақалада Қырғыз Республикасында жеке құқықты дамыту мақсатында Қазақстанның тәжірибесін есепке алу перспективалары атап кетілді. Сонымен қатар, Қырғызстанда «Астана» ХҚО-ты ілгерілету туралы көпшілік алдында айтылған идеяны ескере отырып, мемлекет пен оның халқы, сондай-ақ инвесторлар мен басқа да іскерлік айналымына қатысушылары бірқатар

институционалдық және құқықтық тәуекелдерге тап болуы мүмкіндіктеріне назар аударылады. АХҚО шеңберінде құқықтық өзара іс-қимылды жүзеге асыру. АХҚО-ның exorbitant jurisdiction ретінде әрекет етуі негізделген және оны тарату жайлы шешімі ұсынылады.

Түйінді сөздер: құқық, құқық принциптері, құқықтық жүйе, конвергенция, юрисдикция, exorbitant jurisdiction.

F.S. Karagussov¹

¹Doctor of law, professor,
Caspian Public University
Republic of Kazakhstan, Almaty
e-mail: fsk2906@mail.ru

ABOUT CONVERGENCE AND AN IDEA OF PROMOTING THE AIFC IN KYRGYZSTAN

Annotation

The article notes the importance of convergence in the field of private law for the development of national legal systems, emphasizing its objective nature as a process that allows a modern state to become a recognized participant in the global civilizational development of mankind. Attention is focused on the importance of properly organized comparative legal research to achieve the best effect of the convergence of legal systems. The article asserts the prospects of taking into account Kazakhstan's experience for the purposes of developing private law in the Kyrgyz Republic. At the same time, in light of the publicly voiced idea of promoting the Astana MFC in Kyrgyzstan, a number of institutional and legal risks that the state and its people, as well as investors and other business participants, may face when implementing legal interaction within the AIFC. The existence of the AIFC as an exorbitant jurisdiction is substantiated and a solution to its liquidation is proposed.

Key words: law, principles of law, legal system, convergence, jurisdiction, exorbitant jurisdiction.

1. В апреле 2022 года в Бишкеке прошло 10-ое заседание казахстанско-кыргызского Межправительственного совета. Из сообщений в средствах массовой информации стало известно о состоявшихся рассмотрении актуальных вопросов двустороннего сотрудничества в различных сферах социально-экономической деятельности и обсуждении вопроса о начале строительства индустриально-логистического центра на границе двух республик. Было отмечено увеличение товарооборота и обозначены другие направления двустороннего сотрудничества между нашими странами.

Вместе с тем, с точки зрения перспектив сотрудничества в правовой сфере внимание привлекла информация о том, что по «по итогам заседания состоялось подписание протокола 10-го заседания Межправительственного совета, а также соглашения об учреждении GFC Bishkek. Соглашение предусматривает создание совместной компании при участии казахстанского Центра зеленых финансов МФЦА и партнеров от Кыргызстана в виде нескольких банковских учреждений. Создание совместной компании нацелено на региональное продвижение Международного фи-

нансового центра «Астана» в Кыргызстане и Центрально-Азиатском регионе» [1].

В этой связи в предлагаемой статье я подчеркиваю важность развития национального права в рамках активного межгосударственного, регионального и международного сотрудничества, в том числе с использованием механизмов сближения, гармонизации национальных правовых систем, иных способов конвергенции права.

При этом, я пытаюсь обозначить некоторые существенные, на мой взгляд, риски для государства и участников делового оборота возникающие из самого факта создания и/или функционирования в Казахстане Международного финансового центра «Астана» (МФЦА).

2. Говоря о конвергенции, я понимаю ее (в качестве общего понятия) как сближение «неродственных» правовых систем, представляющее собой их развитие в сходном направлении и приобретение ими сопоставимых черт и характеристик в примерно одинаковых социально-политических условиях. В связи с этим я считаю, что конвергенция национального права и иностранного права является наиболее целесообразным способом развития на-

ционального права на текущем этапе развития современного общества и государства (в том числе с учетом объявленных, в частности, в Казахстане целей и различных перспектив такого развития).

Более того, такая конвергенция является вполне объективным процессом, который позволяет любому современному государству стать признанным участником глобальных процессов цивилизационного развития человечества. Для казахстанского права целесообразность развития по пути конвергенции, продуманного и разумного сближения с правом государств, развитых в культурном и социально-экономическом отношении, не только не вызывает сомнений, но также не имеет альтернативы (если мы, опять-таки, говорим о целях и задачах развития нашего независимого государства).

3. В частности, не вызывает сомнений целесообразность конвергенции казахстанского права с английским правом. Специально обращаюсь к этому вопросу, поскольку уже несколько лет назад на государственном уровне решается задача *«совершенствования законодательства Республики Казахстан на основе имплементации английского права в казахстанское законодательство»* (хотя это движение не привело пока ни к чему такому, чем можно гордиться, и что можно предлагать в качестве положительного опыта) [2, с. 5], а также поскольку в МФЦА, по официальной версии, создано *«самое удобное для бизнеса право МФЦА, базирующееся на принципах, нормах и прецедентах права Англии и Уэльса и/или стандартах ведущих мировых финансовых центров»* (о праве МФЦА – далее в данной статье) [3].

Пользуясь случаем, отмечу, что английское право – это значимый результат исторического развития того народа и той страны, которые сделали (и продолжают делать) неоценимый вклад в цивилизационное развитие человечества на протяжении многих веков. Выдающийся ученый-компаративист XX-го столетия французский профессор Рене Давид выделил такой признак английского права, как его универсальность, в том значении, что оно (английское право) служит моделью для значительной части человечества [4, с. 252]. Полагаю, что это следует принять за данность.

4. То, что практически весь мир сейчас находится в одинаковых условиях окружающей среды, не вызывает сомнений. Также нет осно-

ваний спорить о том, что английское право и казахстанское право являются не совсем родственными, поскольку, с точки зрения общепризнанной классификации, они принадлежат к двум разным правовым семьям. Так что именно конвергенция казахстанского права и английского права объективно возможна; и она возможна по определению.

Специально оговорюсь, что не являюсь сторонником точки зрения о том, что чуждость английского права нашей правовой системе не позволяет конвергенции. Наоборот, в законодательстве стран гражданского кодекса можно найти юридические конструкции, которые позволяют решать сходные задачи, которые решаются в английском праве, например, с использованием таких специфических для него конструкций, как траст. Также системы континентального права могут свидетельствовать и об успешном восприятии отдельных правовых институтов из системы общего права (например, далее в статье приводится пример развития права в Нидерландах).

5. Важно понимать, что значимым фактором эффективной и перспективной конвергенции является полноценное сравнительно-правовое исследование. В частности, сравнительное правоведение предоставляет целый набор методов, посредством которых может быть обеспечено сближение национальных законодательств. А уже на основе результатов полноценного, сравнительного правового исследования можно будет выбирать приемлемые для казахстанского права способы такого сближения, среди которых могу назвать такие, как заимствование апробированных правовых конструкций, восприятие правовых институтов и концепций, даже использование так называемых правовых имплантов.

В этом смысле, для нас примером может служить современная правовая система Нидерландов, чье национальное право даже называют *«конвергируемым правом»*. Оно сформировалось за счет обдуманного заимствования и адаптации идей и конструкций из разных правовых систем (включая большой объем такого заимствования из английского права). Сегодня Нидерланды, оставаясь страной гражданского кодекса (еще какого образцового кодекса!), является экономически развитым государством с высоким уровнем общечеловеческой и правовой культуры, а ее правовая система является одним из источников идей для развития права Европейского Союза.

6. Таким образом, еще раз скажу, что конвергенция за счет продуманной рецепции, заимствования адаптированных для нашей системы юридических конструкций и правовых институтов, на данном этапе является единственно возможным сейчас способом развития казахстанского права.

Но самое главное, что хочу подчеркнуть по достижении 30-летия независимости Казахстана, это то обстоятельство, что с какими бы правовыми системами не «конвергировало» казахстанское право, каким бы «конвергируемым правом» оно не стало, любая конвергенция должна служить цели развития национального права Республики Казахстан, сохранению и совершенствованию собственной правовой системы как необходимого атрибута любого современного государства! Такой правовой системы, функционирование которой будет служить укреплению государственности Республики Казахстан как суверенного государства, как уважаемого и активного участника международных связей на глобальном и региональных уровнях; существенному усилению экономической мощи нашей страны; благоприятному внутривнутриполитическому и социально-экономическому климату и повышению уровня общей и правовой культуры, а также достижению высокой степени доверия граждан и общественных институтов к своему государству!

7. Подчеркну, что до этого места я говорю о конвергенции как условия развития казахстанского частного права.

Для целей развития частного права и, в целом, национальной правовой системы Кыргызстана актуальным может быть восприятие опыта правового и структурного развития в Казахстане. В том числе (если говорим о «продвижении МФЦА»), перспективным может быть пример деятельности Академии МФЦА, где именно английские юристы преподают и разъясняют различные институты именно английского права. Применение каких-то практик регулирования доступа к рыночной инфраструктуре, взаимодействия и поведения субъектов финансовых рынков, используемые в рамках МФЦА также могут служить повышению качества (эффективности, простоты, расширению выбора и т.д.) правового регулирования.

Вышеизложенные выводы, однако, не относятся к тому способу «конвергенции», который выбрали в Казахстане, собственно создав МФЦА, и который (то есть этот выбор) сейчас

всячески оправдывают представители некоторых государственных органов Казахстана и кто-то из наших коллег-юристов (в том числе занимаясь «жонглированием» словами и подменой понятий, руководствуясь лишь личными интересами, отказываясь представлять в суде МФЦА контрактных контрагентов, в общем-то вынужденно выбравших эту юрисдикцию в их договорах с казахстанскими государственными органами и организациями и т.п.).

Я уже ранее публиковал свою точку зрения по этому вопросу и сейчас лишь повторю свою позицию о том, что Конституционный закон о МФЦА был принят в нарушение Конституции Республики Казахстан, так же как функционирование МФЦА сегодня нарушает нашу Конституцию.

Более того, МФЦА возник не просто в нарушение Конституции, но и в нарушение органических интересов казахстанского народа в том, чтобы созданное им государство сохраняло свой суверенитет, повышало степень независимости нашей страны, функционировало в интересах своего народа и обеспечивало его благополучие и процветание.

Поэтому я последовательно предлагаю рассмотреть вопрос о ликвидации МФЦА, ибо сложившаяся у нас практика игнорировать требования закона и не замечать нарушения закона вылилась в это невообразимое нарушение самой нашей Конституции. И это нарушение должно быть устранено. Причем оно должно быть устранено разумно и продуманно: решение типа «разрубить Гордиев узел», к сожалению, не применимо из-за вероятности непомерных издержек, которые снова могут стать бременем казахстанского народа.

8. Напомню, что в соответствии с Конституционным законом МФЦА создан как самостоятельная юрисдикция, имеющая свои органы, собственные административные процедуры, а также право как создавать собственные правовые нормы, предписывать конкретное поведение в рамках своей территории, так и деятельностью собственного суда МФЦА разрешать споры и конфликты, выносить решения по существу [5].

На территории МФЦА казахстанское право практически не действует. Так называемым «*правом МФЦА*» регулируются гражданско-правовые, гражданско-процессуальные, финансовые отношения, а также административные процедуры и процедуры закупок органами МФЦА. Роль казахстанского законодательства

определена как субсидиарная по отношению к «праву МФЦА», допуская его применение к отношениям, не урегулированным «правом МФЦА». Юрисдикция органов и судов Республики Казахстан не распространяется на территории МФЦА.

9. Сам Конституционный закон был принят в нарушение Конституции. Но и после внесение поправок в Конституцию, которыми, видимо, предполагалось обеспечить соответствие МФЦА (его создания и деятельности) Конституции, деятельность МФЦА продолжает оставаться нарушающей Конституцию, поскольку есть очевидная разница между тем, что представляет собой «создание особого правового режима для финансовых сделок» [6, ст. 4] (что представляется вполне допустимым с точки зрения нашей Конституции), и созданием самостоятельной юрисдикции (что видится явно неконституционным).

Таким образом, с учетом содержания упомянутого Конституционного закона и в соответствии с глобальное признаваемым пониманием концепции «юрисдикция» [7, р. 1048 – 1049], можно считать, что МФЦА создан как самостоятельная юрисдикция.

Теперь функционирование МФЦА создает казусы, которые невозможно регулировать в соответствии с нормами казахстанского законодательства.

10. В качестве примера можно привести получившую распространение практику, когда созданные в соответствии с законодательством МФЦА компании стали проникать на территорию казахстанского права, например, обращаясь за открытием банковских счетов в казахстанских банках, вступая в иные гражданско-правовые отношения с лицами, признанными субъектами права казахстанским законом.

Известно, что компании, учрежденные в соответствии с правилами МФЦА, настаивали на том, чтобы казахстанские банки открывали им банковские счета. И неприятие многими банковскими юристами возможности открытия им банковских счетов совершенно понятно: ни МФЦА не является иностранным или иным суверенным образованием, ни его нормативные установления (в связи с этим) не могут рассматриваться иностранным правом для целей применения казахстанских норм о международном гражданском праве и международном гражданском процессе [8, р. 769 – 771]. Эти правоотношения кажутся лишенными правовой основы.

11. Правила Главы 9 ГК («Международное частное право») не позволяют рассматривать такие компании ни в качестве иностранных юридических лиц, ни в качестве казахстанских резидентов, ибо как объясняется ниже, Казахстан также не признает МФЦА самостоятельной юрисдикцией (хотя в силу Конституционного закона не признает и казахстанской юрисдикцией).

В то же время именно международное частное право имеет дело или координирует множественность правовых систем различных государств для снижения рисков неопределенности в регулировании трансюрисдикционных сделок и предприятий [9, р. 1380 – 1382].

12. Такая деловая практика неизбежно приводит в тому, что казахстанские суды когда-то будут вынуждены не только разрешать споры, связанные с деятельностью таких компаний МФЦА в рамках казахстанского правопорядка, но и принимать решения относительно действительности имущественных прав, возникших из взаимоотношений с такими компаниями.

Особая сфера деятельности, которая также в будущем может появиться и у казахстанских правоохранительных органов, может быть связана с исследованием (или расследованием) финансовых потоков, прошедших по счетам таких компаний МФЦА в казахстанских банках, а также имущественных прав, возникших на основании решений суда МФЦА по спорам, возникшим на территории Республики Казахстан и на основании казахстанского законодательства, но по каким-то причинам в соответствии с положениями упомянутого Конституционного закона переданными на разрешение в суд МФЦА.

13. Для применения положений любого национального законодательства о международном частном праве и международном гражданском процессе, в том числе казахстанского, когда субъекты МФЦА (например, его администрация и признанные в соответствии с его правилами участники МФЦА) взаимодействуют в рамках правоотношений с субъектами права по законодательству Республики Казахстан или другого государства, сам МФЦА должен быть признан самостоятельной юрисдикцией.

То есть для того, чтобы коллизионное право могло применяться в правоотношениях с участием субъектов МФЦА и/или самого МФЦА, он (МФЦА) каким-то образом должен быть

надлежащим образом признан самостоятельным государством или иным государственным (хоть как-то автономным) образованием, поскольку международное частное право касается именно международных и/или межгосударственных взаимосвязей [7, pp. 1048 – 1049].

Но МФЦА в качестве государственного образования не признан (и не должен быть признан!) ни одним государством, включая Республику Казахстан, ибо признание суверенного права создавать свои правовую и судебную системы для их признания иностранными юрисдикциями, очевидно, осуществляется определенными механизмами, используемыми в международном праве.

14. Понятие юрисдикции в принципе предполагает осуществление суверенной государственной властью полномочий по формированию собственного права и обеспечению того, чтобы суды этого государства были полномочны разрешать дела и споры в соответствии с этим своим правом. Без признания государственного суверенитета не может существовать ни национального права, ни правовой системы, ни юрисдикции, в том числе не может даже возникать вопрос о существовании в рамках какого-то несuverенного образования какого-то своего права, включая международное частное право.

Соответственно, не может быть разрешен и вопрос о применении механизмов и инструментов разрешения конфликтов правовых систем в рамках правоотношений с иностранным элементом (механизмов и инструментов, предлагаемых в международном частном праве) [10, p. 1188 - 1206].

15. Здесь подчеркну, что даже согласно общечеловеческому пониманию суверенное государство в общем определяется как любая нация или народ, какой бы ни была форма ее/его внутреннего устройства, которая(-ый) управляет самостоятельно на своей территории независимо от иностранной власти. Суверенитет государства означает ее полную юрисдикцию на своей территории: независимость государства также означает наличие у него права и полномочия регулировать свои внутренние дела без вмешательства извне, его способность вступать в отношения с другими суверенными государствами. В контексте же рассматриваемого в настоящей статье вопроса это касается и возможности заключать международные соглашения о взаимном признании и/или исполнении.

Конечно же, существование или исчезновение государства – это вопрос фактических обстоятельств: какое-то государство может существовать, не будучи признанным другими суверенными государствами. И даже на уровне Организации Объединенных Наций может отмечаться существование непризнанных государств. Тем не менее, государство должно быть признано другими субъектами международного сообщества, поскольку непризнанные государства чаще всего сталкиваются с тем, что они не могут в полную меру (или вообще не могут) осуществлять полномочия по заключению и исполнению международных договоров, вступать в дипломатические отношения с другими суверенными государствами.

Опять-таки, в контексте темы данной статьи, непризнанное государство не может гарантировать другим государствам действительность и исполнимость судебных решений, принятых даже в рамках собственной юрисдикции этого непризнанного государства.

16. Такое общечеловеческое понимание самостоятельной юрисдикции практически в полной мере совпадает с юридической теорией. Как указывается в источниках, понятие юрисдикции обычно применяется к правомочию создавать и/или влиять на правовые интересы, создавать правовые условия для деятельности субъектов или существования законных интересов в рамках суверенной власти определенного народа. Любая юрисдикция должна иметь свои правовые основы, определяющие ее внешние границы, а также регулирующие полномочия ее органов по созданию правовых норм, судебной власти и процедурам.

Важно понимать, что, если юрисдикция не признана международным сообществом, но национальным правом утверждается как действительная юрисдикция, таковая называется за пределами (или чрезмерной) юрисдикцией (*exorbitant jurisdiction*), и рассматривается как несправедливая юрисдикция ввиду ограниченного взаимодействия между тем органом, который разрешает спорный вопрос, и участниками процесса или самим спором. В связи с этим определенные основания для существования такой юрисдикции должны быть объявлены чрезмерными, а все решения, вынесенные с опорой на такие основания, не должны признаваться иностранными судами [11, pp. 1051 – 1055].

Этот фактор подчеркивает высокую вероятность разнообразных рисков, которые для Ка-

захстана и для участников гражданского оборота создаются функционированием МФЦА.

17. В публикациях выражено мнение, согласно которому предлагается рассматривать Казахстан как смешанную юрисдикцию. В частности, Сулейменов М.К. и Дуйсенова А.Е. считают, что *«с созданием Международного финансового центра государство Казахстан стало смешанной юрисдикцией, причём вид этой юрисдикции можно определить как гибридную юрисдикцию в виде локальной смешанной правовой системы»* [12]. Они усматривают наличие *«реальных оснований признать государство Казахстан смешанной юрисдикцией»* [12].

Они также утверждают, что *«с созданием территории Международного финансового центра с действующим в его пределах английским правом Казахстан приобрел черты локальной гибридной смешанной юрисдикции. Территория Международного финансового центра представляет собой островок, анклав с действием английского права в окружении остальной территории Казахстана с ярко выраженным действием романо-германского права»* [13].

18. Однако же, вышеописанное не позволяет согласиться с признанием Казахстана именно смешанной юрисдикцией.

Представляется, что создание МФЦА привело к тому, что государство Казахстан, наоборот, отказалось (вопреки воле народа Казахстана, закрепленной в принятой всенародным референдумом Конституции) от своей юрисдикции на выделенной для функционирования МФЦА территории нашего унитарного (!) государства.

При этом оно же (наше государство) допустило утрату контроля за применением казахстанского права в разрешении споров и конфликтов, возникших на территории нашей Республики в рамках нашей правовой системы, но по воле сторон (безотносительно того, насколько свободным было волеизъявление всех соответствующих сторон) спора (конфликта) переданных на окончательное разрешение суду МФЦА.

19. Следует также отметить, что в МФЦА действует даже не английское право (и оно не может там действовать, поскольку МФЦА не принадлежит Соединенному Королевству), как не действует и казахстанское право. Там действует так называемое *«право МФЦА»*, сформированное администрацией МФЦА, не

являющейся государственным органом Казахстана.

А самое главное, эти акты МФЦА *«основаны на принципах, нормах и прецедентах права Англии и Уэльса и (или) стандартах ведущих мировых финансовых центров»*. Упомянутый Конституционный закон и не мог признать английское право (как и любое иное иностранное право) *«правом МФЦА»*, ибо в теории права в глобальном контексте *«под термином «право» понимается право [определенного] государства»*; термин «право» - совершенно иное понятие, чем понятия *«принципы права»* или *«правила права»*, которые служат принципиально иным источником оснований для разрешения споров с участием иностранного элемента [10, р. 1225].

20. Но именно тот фактор, что *«право МФЦА»* основано на принципах чужого права, прецедентах чужеродной судебной системы, которые имели место в иных исторических, политических и социально-экономических условиях, а также неких стандартах не идентифицированных, но названных ведущими, *«мировых финансовых центров»* (существуют ли такие вообще?) является самым настораживающим, поскольку тем самым суду МФЦА предоставлена практически неограниченная свобода в разрешении дел и споров (в том числе переданных ему споров и конфликтов, возникших из казахстанского права), а также используемых им для этого оснований [5, ст. 13].

При таком регулировании суд МФЦА может по своему усмотрению выносить решения по таким спорам (самое страшное - включая подведомственные казахстанским судам споры и конфликты [14]), принимая во внимания любые соображения, не являющиеся правовыми нормами ни казахстанского права, ни какой-либо иной признанной правовой системы [10, р. 1320].

21. Хочется обратить внимание и еще на одну серьезную проблему, возникающую в связи с тем, как организована деятельность МФЦА и суда МФЦА.

Дело в том, что не каждый желающий имеет возможность представлять интересы стороны в этом суде МФЦА. Только аккредитованные юридические фирмы и адвокаты могут быть допущены к процессу в этом суде в качестве представителя стороны. Таких *«счастливиц»* немного.

При этом частные, казахстанские и иностранные, субъекты гражданского оборота,

вынужденные согласиться на юрисдикцию суда МФЦА в их договорах с казахстанскими государственными органами и иными организациями, в случае возникновения спора по таким правоотношениям сталкиваются с той проблемой, что не могут найти для себя профессионального юридического представителя в суде МФЦА. Впечатляющее большинство аккредитованных юридических консультантов и адвокатов (практически все) отказываются представлять их, поскольку принципиально не выступают против государства, на постоянной основе работая по государственным или спонсируемым государством проектам, либо надеясь на получение контрактов от него.

В такой ситуации, вынужденные согласиться на упомянутую юрисдикцию для рассмотрения споров частные контрагенты государства, включая инвесторов по проектам государственно-частного партнерства и другим инвестиционным проектам, фактически остаются без возможности профессионального представительства в суде МФЦА.

Другим последствием такой практики является то, что профессиональное сообщество юристов, допущенных к юридическому обслуживанию государства и к участию в процессах в суде МФЦА, могут утратить такие важные качества, как независимость, объективность, беспристрастность, приверженность высоким стандартам профессиональной этики.

С учетом этого, описанная проблема также представляется носящей институциональ-

ный характер, формирующей некорректную практику и влекущей риски ненадлежащего социально-политического развития.

22. В связи с изложенным (как и в связи с рядом других не менее существенных обстоятельств), считаю важным скорейшее принятие политического и правового решения о ликвидации МФЦА, оценку последствий его функционирования и, при выявлении негативных последствий, разработку и осуществление плана мероприятий по их устранению.

Хотя продолжение функционирования МФЦА (по крайней мере, в действующей форме / виде) мне не видится в какой-то долгосрочной перспективе, но серьезные испытания для народа и государственности Казахстана, которые нам придется пройти вследствие функционирования МФЦА, могут длиться долго. Вместе с тем, надеюсь, что Республика Казахстан как суверенное государство будет процветать долгие десятилетия в интересах и на благо своего собственного народа!

В свою очередь, в свете озвученной идеи о продвижении МФЦА в Кыргызстане, представляется целесообразным обратить внимание на те институциональные и правовые риски, с которыми могут столкнуться государство, ее народ, а также инвесторы и иные внешние участники делового оборота в рамках национальной территории в случае создания или функционирования какой-то *exorbitant jurisdiction* подобно МФЦА.

Список использованных источников:

1. Чермашев Б. Состоялось 10-е заседание казахстанско-кыргызского Межправсовета. Интернет-ресурс: <https://24.kz/ru/news/policy/item/541486-sostoyalos-10-e-zasedanie-kazakhstansko-kyrgyzskogo-mezhpravsoвета> (дата обращения – 4 мая 2022 г.).
2. Совершенствование гражданского законодательства Республики Казахстан на основе имплементации положений английского права: Матер. Междунар. науч.-практ. конф. 25 ноября 2016 года. – Астана: «Қазақстан Республикасының Заңнама институты» ММ, 2017. – 96 б. – қазақша, орысша, ағылшынша; электрон. версия: https://zqai.kz/sites/default/files/sbornik_konfer._25.11.16_0.pdf (дата обращения – 4 мая 2022 г.).
3. Официальный интернет-ресурс Международного финансового центра «Астана»: <https://aifc.kz/ru/tseli/> (дата обращения – 4 мая 2022 г.).
4. Р. Давид. Основные правовые системы современности. М.: Прогресс, 1967. 496 с.
5. Конституционный закон Республики Казахстан от 7 декабря 2015 года № 438-V «О Международном финансовом центре «Астана» (с изменениями и дополнениями). Информационная система ПАРАГРАФ (интернет-ресурс): https://online.zakon.kz/document/?doc_id=39635390 (дата обращения – 4 мая 2022 г.).
6. Конституция Республики Казахстан от 30 августа 1995 г. (с изменениями и дополнениями). Информационная система ПАРАГРАФ (интернет-ресурс): https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1005029 (дата обращения – 4 мая 2022 г.).

7. R. Michaels. *Jurisdiction, foundations*. Encyclopedia of Private International Law. J. Basedow, G. Ruhl, F. Ferrari and P. de M. Asencio, eds. Edward Elgar Publishing, 2017, vol. 2, pp. 1048 – 1049.
8. C. Esplugues and G. Palao. *Foreign law, application and assortment*. Encyclopedia of Private International Law. J. Basedow, G. Ruhl, F. Ferrari and P. de M. Asencio, eds. Edward Elgar Publishing, 2017, vol. 1, pp. 769 – 771.
9. G. Ruhl. *Private international law, foundations*. Encyclopedia of Private International Law. J. Basedow, G. Ruhl, F. Ferrari and P. de M. Asencio, eds. Edward Elgar Publishing, 2017, vol. 2, pp. 1380 – 1382.
10. Goode on Commercial Law. Forth Edition. Edited and fully revised by E. McKendrick. LexisNexis UK and Penguin Books, 2010. – 1433 p.
11. D. Earl Childress III. *Jurisdiction, Limits under international law*. Encyclopedia of Private International Law. J. Basedow, G. Ruhl, F. Ferrari and P. de M. Asencio, eds. Edward Elgar Publishing, 2017, vol. 2, pp. 1051 – 1055.
12. М. Сулейменов и А. Дүйсенова. Смешанные юрисдикции и правовая система Республики Казахстан (публично-правовые и частноправовые аспекты). Интернет-ресурс: <https://articlekz.com/article/34533> (дата обращения – 4 мая 2022 г.).
13. М. Сулейменов и А. Дүйсенова. *Государство Республики Казахстан как смешанная юрисдикция*. В: Субъекты гражданского права и реформа системы юридических лиц: Материалы международной научно-практической конференции, посвященной 50-летию юбилею 50-летию юбилею доктора юридических наук, профессора Карагусова Фархада Сергеевича (г. Алматы, 28 июня 2021 г.) / Отв. ред. С.П. Мороз. – Алматы, 2021. – 276 с. С. 48; (электронная версия на интернет-ресурсе ТОО «K&T Partners (Кей энд Ти Партнерс)»: https://katpartners.kz/Articles/Sbornik_subject&reform.pdf (дата обращения – 4 мая 2022 г.).
14. Разъяснения № 1 по отдельным вопросам судебной практики, связанным с передачей спора на разрешение суда Международного финансового центра «Астана», утвержденные постановлением пленарного заседания Верховного Суда Республики Казахстан от 15 апреля 2021 года № 5. Интернет-ресурс Верховного Суда Республики Казахстан: https://sud.gov.kz/sites/default/files/pagefiles/razyasnenie_post_no5_rus.pdf (дата обращения – 4 мая 2022 г.).

References:

1. Chermashev B. Sostoyalos 10-e zasedaniye kazakhstansko-kyrgyzskogo Mezhpravsoвета. Интернет-ресурс: <https://24.kz/ru/news/policy/item/541486-sostoyalos-10-e-zasedanie-kazakhstansko-kyrgyzskogo-mezhpravsoвета> (дата обращения – 4 мая 2022 г.).
2. Sovershenstvovaniye grazhdanskogo zakonodatelstva Respubliki Kazakhstan na osnove implementatsii polozhenii angliiskogo prava: Mater. Mezhdunar. nauch.-prakt. konf. 25 noyabrya 2016 goda. – Astana: «Қазақстан Республикасының Заңнама институты» ММ, 2017. - 96 б. – қазақша, орысша, ағылшынша; электрон. версия: https://zqai.kz/sites/default/files/sbornik_konfer_25.11.16_0.pdf (дата обращения – 4 мая 2022 г.).
3. Ofitsialny internet-resurs Mezhdunarodnogo finansovogo tsentra «Astana»: <https://aifc.kz/ru/tseli/> (дата обращения – 4 мая 2022 г.).
4. R. David. *Osnovnye pravovye sistemy sovremennosti*. М.: Progress, 1967. 496 s.
5. Konstitutsionny zakon Respubliki Kazakhstan ot 7 dekabrya 2015 goda № 438-V «O Mezhdunarodnom finansovom tsentre «Astana» (s izmeneniyami i dopolneniyami). Informatsionnaya sistema PARAGRAF (internet-resurs): https://online.zakon.kz/document/?doc_id=39635390 (дата обращения – 4 мая 2022 г.).
6. Konstitutsiya Respubliki Kazakhstan ot 30 avgusta 1995 g. (s izmeneniyami i dopolneniyami). Informatsionnaya sistema PARAGRAF (internet-resurs): https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1005029 (дата обращения – 4 мая 2022 г.).
7. R. Michaels. *Jurisdiction, foundations*. Encyclopedia of Private International Law. J. Basedow, G. Ruhl, F. Ferrari and P. de M. Asencio, eds. Edward Elgar Publishing, 2017, vol. 2, pp. 1048 – 1049.

8. C. Esplugues and G. Palao. Foreign law, application and assortment. Encyclopedia of Private International Law. J. Basedow, G. Ruhl, F. Ferrari and P. de M. Asencio, eds. Edward Elgar Publishing, 2017, vol. 1, pp. 769 – 771.
9. G. Ruhl. Private international law, foundations. Encyclopedia of Private International Law. J. Basedow, G. Ruhl, F. Ferrari and P. de M. Asencio, eds. Edward Elgar Publishing, 2017, vol. 2, pp. 1380 – 1382.
10. Goode on Commercial Law. Forth Edition. Edited and fully revised by E. McKendrick. LexisNexis UK and Penguin Books, 2010. – 1433 p.
11. D. Earl Childress III. Jurisdiction, Limits under international law. Encyclopedia of Private International Law. J. Basedow, G. Ruhl, F. Ferrari and P. de M. Asencio, eds. Edward Elgar Publishing, 2017, vol. 2, pp. 1051 – 1055.
12. M. Suleymenov i A. Duysenova. Smeshannye yurisdiktsii i pravovaya sistema Respubliki Kazakhstan (publichno-pravovye i chastnopravovye aspekty). Internet-resurs: <https://articlekz.com/article/34533> (data obrashcheniya – 4 maya 2022 g.).
13. M. Suleymenov i A. Duysenova. Gosudarstvo Respubliki Kazakhstan kak smeshannaya yurisdiksiya. V: Subyekty grazhdanskogo prava i reforma sistemy yuridicheskikh lits: Materialy mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii, posvyashchenoy 50-letnemu yubileyu 50-letnemu yubileyu doktora yuridicheskikh nauk, professora Karagusova Farkhada Sergeyeovicha (g. Almaty, 28 iyunya 2021 g.) / Otv. red. S.P. Moroz. – Almaty, 2021. – 276 s. S. 48; (elektronnaya versiya na internet-resurse TOO «K&T Partners (Key end Ti Partners)»: https://katpartners.kz/Articles/Sbornik_subject&reform.pdf (data obrashcheniya – 4 maya 2022 g.).
14. Razyasneniya № 1 po otdelnym voprosam sudebnoy praktiki, svyazannym s peredachey spora na razresheniye suda Mezhdunarodnogo finansovogo tsentra «Astana», utverzhdenные postanovleniyem plenarnogo zasedaniya Verkhovnogo Suda Respubliki Kazakhstan ot 15 aprelya 2021 goda № 5. Internet-resurs Verkhovnogo Suda Respubliki Kazakhstan: https://sud.gov.kz/sites/default/files/pagefiles/razyasnenie_post_no5_rus.pdf (data obrashcheniya – 4 maya 2022 g.).

НАЛОГОВОЕ ПРАВО

UDK 343.1

DOI: 10.54649/2077-9860-2022-3-35-38

Y.A. Kolesnikov¹

**¹Southern Federal University
Russian Federation, Rostov-na-Donu
yakolesnikov@sfedu.ru
ORCID ID: 0000-0002-4057-0943**

INNOVATIVE FINTECH PROJECTS AS AN INCENTIVE FOR DEVELOPMENT OF TAX LEGISLATION IN RUSSIA (USING THE EXAMPLE OF INVESTMENT PLATFORMS)

Annotation:

Russia has come a long way in establishing an entrepreneurial culture. But, despite this, the short history of the country's market economy requires continuing the course of transformation of legislation related to the innovation economy. Recently, the number of projects in the financial and technological sphere operating at all levels of financial activity has been growing rapidly. The most striking examples include the creation of various services: banking, investment (including cryptoexchanges), and tax services that provide their functions through mobile applications and provide more opportunities to use them, thereby replacing outdated ways of interacting with customers.

In this article, the author examines how the rapid development of new forms of economic relations has affected the legal regulation of financial technologies in the domestic legal system. The author used the method of content analysis to solve these problems, and as a subject considered local legislative gaps that arise in the activities of innovative financial intermediaries.

Keywords: fintech projects, investment platforms, tax regulation, crowdlending, tax agent

Ю.А. Колесников¹

¹Оңтүстік федералды университеті
Ресей Федерациясы, Ростове-на-Дону қ.
yakolesnikov@sfedu.ru
ORCID идентификаторы: 0000-0002-4057-0943

РЕСЕЙДЕГІ САЛЫҚ ЗАҢНАМАСЫН ЖЕТІЛДІРУ ҮШІН СТИМУЛ РЕТІНДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚАРЖЫЛЫҚ-ТЕХНИКАЛЫҚ ЖОБАЛАР (ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ ПЛАТФОРМАЛАР МЫСАЛЫ НЕГІЗІНДЕ)

Аңдатпа:

Ресей кәсіпкерлік мәдениетті дамытуда ұзақ жолдан өтті. Бірақ, соған қарамастан, елдің нарықтық экономикасының қысқаша тарихы инновациялық экономикаға қатысты заңнаманы трансформациялау бағытын жалғастыруды талап етеді. Соңғы уақытта қаржылық қызметтің барлық деңгейінде жұмыс істейтін қаржылық технологиялар секторындағы жобалардың саны қарқынды өсуде. Ең жарқын мысалдарға әртүрлі қызметтерді құру жатады: банктік, инвестициялық (соның ішінде криптовалюта), салық қызметтері, олар өз қызметтерін мобильді қосымшалар арқылы ұсынып, оларды пайдалану үшін көбірек мүмкіндіктер береді, осылайша клиенттермен өзара әрекеттесудің ескірген әдістерін ауыстырады.

Бұл мақалада автор экономикалық қатынастардың жаңа формаларының қарқынды дамуы отандық құқықтық жүйедегі қаржылық технологияларды құқықтық реттеуге қалай әсер еткенін қарастырады. Бұл мәселелерді шешу үшін автор контент-талдау әдісін қолданды және зерттеу пәні ретінде инновациялық қаржылық делдалдардың қызметінде туындайтын жергілікті заңнамалық олқылықтарды қарастырды.

Түйінді сөздер: қаржылық және техникалық жобалар, инвестициялық платформалар, салықтық реттеу, краудлендинг, салық агенті.

Ю.А. Колесников¹

¹Южный федеральный университет
Российская Федерация, г. Ростов-на-Дону
yakolesnikov@sfedu.ru
ORCID ID: 0000-0002-4057-0943

ИННОВАЦИОННЫЕ ФИНАНСОВО-ТЕХНИЧЕСКИЕ ПРОЕКТЫ КАК СТИМУЛ РАЗВИТИЯ НАЛОГОВОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В РОССИИ (НА ПРИМЕРЕ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПЛАТФОРМ)

Аннотация:

Россия прошла большой путь в становлении предпринимательской культуры. Но, несмотря на это, недолгая история рыночной экономики страны требует продолжения курса на трансформацию законодательства, связанного с инновационной экономикой. В последнее время число проектов в финансово-технологической сфере, действующих на всех уровнях финансовой деятельности, стремительно растет. Наиболее яркими примерами можно назвать создание различных сервисов: банковских, инвестиционных (в том числе криптобирж), налоговых, которые предоставляют свои услуги через мобильные приложения и предоставляют больше возможностей для их использования, тем самым заменяя устаревшие способы взаимодействия с клиентами.

В данной статье автор рассматривает, как стремительное развитие новых форм экономических отношений повлияло на правовое регулирование финансовых технологий в отечественной правовой системе. Для решения этих проблем автор использовал метод контент-анализа, а в качестве предмета исследования рассмотрел локальные законодательные пробелы, возникающие в деятельности инновационных финансовых посредников.

Ключевые слова: финансово-технические проекты, инвестиционные платформы, налоговое регулирование, краудлендинг, налоговый агент.

Introduction

For the state to achieve success in the development of the innovation environment, several fundamental factors are identified:

- efficient financing;
- appropriate infrastructure;
- demand for innovation;
- necessary competencies and innovation

cultures.

But it is important to note, that modern realities and constantly changing conditions are transforming the role of the state in this area. For example, if earlier it was enough for the state to effectively fulfill this task to create attractive investment conditions and develop scientific developments, now it has to respond more often and with the help of various tools. This is due to the rapid changes in the situation and the growing mutual influence between the sphere of this activity.

A circumstance that can accelerate the speed of innovation progress in certain areas is the participation of the state. The state has the ability to control the development of industries and influence them through a competent policy for creating and implementing an innovative development strategy in the country. And not only in the military-industrial field and the field of science, as it

was before, but in various financial and promising areas. The authorities have huge opportunities to provide comprehensive support to the relevant actors. From the position of a participant with legislative and executive competencies, the state can remove barriers, that hinder effective intersectoral cooperation, thereby creating conditions for synergistic interaction both between business participants from different fields of activity, and attracting the scientific community. In addition, in cooperation with economic entities in potentially promising sectors, it is able to find and eliminate other causes that hinder innovative progress in a timely manner.

Method

Due to the fact that the level of development of the crowdfunding market in the Russian Federation is at an initial level compared to European countries, we cannot neglect the necessary actions in this area. This implies an even greater relevance of the study of the activities and development of fintech projects for our country. We propose to use the content analysis method to solve these tasks, and as a subject to consider the main global proposals for changing the current legislation for the development of this area.

Results

We can see, how the financial sector has changed in recent years. This happened, among other things, due to the introduction of relevant changes in the legislation, regulating the provision of various financial services, and the regulation of the activities of entities, engaged in them. Such services will also include investment activities carried out through financial intermediaries in the form of banks, brokers, insurance companies and other professional participants. However, informatization and digitalization of all sphere of society, including financial activities, makes its own adjustments, creating additional tools for participation in investment, insurance and other areas of financial activity. This creates new areas of the financial market, that exclude traditional intermediaries and create more convenient, understandable and effective ways for various entities to participate in financial activities and receive credit, investment, payment and other services xLetter of the Department of Tax and Customs Policy of the Ministry of Finance of the Russian Federation No. 03-04-05/71478 of 4th October 2018].

Of course, it is not news that today there are such forms of innovative intermediaries as cryptocurrency exchanges that work with digital financial instruments; Insuretech-companies that offer automated products; neobanks that replace classic banking products. But even more significant differences between traditional legal institutions in the financial sector and new ones that have undergone digitalization can be seen in the example of crowdlending. The origin of this term is associated with the English words crowd – crowd and lending – lending, providing a loan. This tool is used to attract borrowed funds by entities, belonging to the categories of small and medium-sized businesses. Interaction with potential lenders takes place through specialized online platforms. Despite its novelty for the Russian economy, in 2019 crowdlending was fully regulated at the legislative level by the adoption of No. 259-FL of 02.08.2019, and is now quite widespread [Federal Law No. 259-FZ of 2nd August 2019, On Attracting Investments using investment Platforms and on Introducing Changes to Certain Legislative Acts of the Russian Federation].

At the moment, more than 40 investment platform operators are already registered in Russia, and the market volume for 10 months of 2021 is 7 billion rubles. These figures cannot be compared with the volume of state support for large businesses, since for the small and medium segment, this is indeed a significant amount of money. At the same time, at the moment, many existing problems of legal regulation of loan relations

arising in the activities of investment platform operators (hereinafter referred to as IPOs) have not yet been effectively solved. For example, such problems include a complex mechanism for implementing the duties of a tax agent in conditions of multiple lenders in crowdlending, which acts as a barrier to large-scale attraction of borrowed funds using this tool.

Clause 1 of Article 809 of the Civil Code of the Russian Federation establishes the lender's right to receive interest on the loan amount from the borrower in the amounts and in accordance with the procedure established by the agreement [The Civil Code of the Russian Federation of 30th November 1994 No. 51-FZ]. These percentages, i.e. income received for and by a taxpayer, are subject to personal income tax. 226 of the Tax Code of the Russian Federation obligations to calculate, withhold and transfer personal income tax from income (hereinafter referred to as personal income tax) in the form of interest received under the loan agreement, they are assigned to the organization or individual entrepreneur (hereinafter referred to as the "company"). Individual entrepreneurs from which or as a result of relations with which the taxpayer received income, i.e. to the borrower under the investment agreement. This provision has been repeatedly confirmed by Letters from the Ministry of Finance of the Russian Federation.

The fact is that this legislative structure is intended to regulate traditional loan relations, where one participant most often acts on the lender's side. From this point of view, there is no reason to change the legislation and these norms are logically linked. However, if we project existing regulations on crowdlending, where a different situation most often occurs, and, conversely, there are multiple participants on the lender's side. Moreover, each of them has separate civil relations with the borrower.

There is a situation in which the borrower acts as a tax agent in relation to the income of a large number of taxpayers at the same time (in some cases, up to several hundred people) as a source of income payment. It is not difficult for large organizations to leave the relevant tax returns and perform other duties of a tax agent, but for micro-business it is obviously difficult, costly and burdensome.

The solution to the problem is possible when making changes to the legislation and redistributing the tax agent's duties from the borrower to the IPOs within the framework of crowdlending. In support of this idea, we can cite the following circumstances that contribute to its implementation. The first circumstance is related to the fact

that the IPOs has at its disposal the capabilities and tools to obtain all the necessary data required for the calculation and payment of taxes and fees. In addition, many processes in their activities are automated, and in combination with the first circumstance, they do not have any difficulties in automatically fulfilling the obligation to form and pay the corresponding tax payments. Moreover, some IPOs already provide such services to borrowers. Another important factor will be the fact that, unlike IPOs borrowers, as a rule, they have large labor and financial resources, so performing the duty of a tax agent will not create additional problems for them, and the costs associated with it, will be insignificant in the total amount of expenses. Also, settlements between the borrower and the owners are made through a nominal account, which is managed and operated by the IPOs, which allows it not only to calculate, but also actually withhold and transfer personal income tax to the budget, as well as to draw up and send the relevant tax returns to the tax authorities.

There are two ways to solve the problem. The most obvious one is the introduction into the tax legislation of a special rule for establishing a tax agent in the crowdlending market, according to which the duties of a tax agent are assigned not to the borrower as a source of income payment, but to the IPOs as a person who promotes investment in accordance with Federal Law No. 259. This solution is the simplest, since there is no additional differentiation of the IPOs.

There is also another solution, such, as that proposed by the Association of Investment Platform Operators, which is to expand their powers in the framework of outgoing transactions on a nominal account, which are enshrined in the legislation regulating IPOs activities. This list is currently closed. It is proposed to add rules to it that allow IPOs to increase the types of relevant operations.

If the possibility of paying personal income tax from a nominal IPOs account is introduced, tax amounts will be withheld by the IPOs at the expense of the taxpayer's own funds, since the money in the nominal account belongs to beneficiaries, including individual investors. Thus, the IPOs will calculate and generate the necessary accounting documents for paying taxes, and the

borrower will submit them on its own behalf. The specified obligations of the IPOs will be formalized both in the agreement on assistance in attracting investments and in the agreement on assistance in investing.

Such an approach to solving the problem under study is fundamentally inconsistent with the general provisions of tax law, which is based on the principles of public law methods of regulating public relations. The use of this method will lead to a destabilization of law enforcement practice. Moreover, it is worth mentioning an increase in the burden on tax control authorities, which will be forced to additionally consider and differentiate crowdlending entities within the framework of paying the corresponding taxes. Summarizing all the above, we add that the application of private law norms in the field of distribution of tax responsibilities will lead to a negative result.

Conclusion

As long as small businesses that act as borrowers on investment platforms are tax agents when paying interest income in favor of numerous investors, their motivation and desire to use new ways to attract financing for their business, so actively spread abroad, will definitely be small. Such a legal structure contradicts the economic content, form and essence of legal relations that arise during the interaction of subjects on investment platforms. That is why it does not meet the modern challenges and needs of the developing digital economy, including in the field of crowdlending, and therefore requires further improvement and development of tax legislation in terms of determining the legal status of IPOs tax agent.

A sudden breakdown of the usual models of interaction of subjects in the financial market can lead to a change in the very paradigm of public regulation of economic relations. Innovative fintech projects encourage changing legislation, finding new ways to apply classical financial law institutions in the context of digitalization of the economy and the formation of completely new models of services provided on the market. The legislative gap with the tax agent presented in this article is just a demonstration example of how much modern legal regulation needs constant attention, change and addition.

List of legal acts

The Civil Code of the Russian Federation of 30th November 1994 No. 51-FZ (ed. of 3rd August 2018) (Collection of Legislation of the Russian Federation of 5th December 1994 No. 32 - Article 3301).

Federal Law No. 259-FZ of 2nd August 2019, On Attracting Investments using investment Platforms and on Introducing Changes to Certain Legislative Acts of the Russian Federation (Sobranie zakonodatelstva RF, 05.08.2019, No. 31 - Article 4418).

Letter of the Department of Tax and Customs Policy of the Ministry of Finance of the Russian Federation No. 03-04-05/71478 of 4th October 2018 (EZH-Accountant Accounting application, 2018, N 42).

УГОЛОВНОЕ ПРАВО И УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС

ӘОЖ 343.1

DOI: 10.54649/2077-9860-2022-3-39-46

Р.К. Тлеухан¹¹ з.ғ.д., профессор,**Л.Н. Гумилев атындағы Еуразиялық Ұлттық университеті
Қазақстан Республикасы, Астана қ.****Н.Д. Тлешалиев²**² з.ғ.м., сеньор-лектор,**Каспий қоғамдық университеті
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.
E-mail: nurlan.tleshaliev@mail.ru**

ҚЫЛМЫСТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ ЗАҢНАМАСЫНДАҒЫ ЖАҢА ӨЗГЕРІСТЕР

Аңдатпа

Мақалада қылмыстық іс жүргізу заңнамасындағы жаңа өзгерістер мәселелері қарастырылған. Атап айтқанда «Қазақстан-2050» Стратегиясы мен Қазақстан Республикасы Президентінің бес институционалдық реформасын іске асыру жөніндегі «100 нақты қадам» Ұлт жоспарында көрсетілген қылмыстық іс жүргізу құқығын жаңғырту жөніндегі жаңа бастамаларының практикаға ену мәселелері талданып, қарастырылады. ҚР Қылмыстық процестік кодекстің нормалары талданады. Автор ҚР Президентінің 2022 жылғы 1 қыркүйектегі Жолдауында судьялар корпусын «сауықтыруға» баса назар аударылғанына дұрыстығын атап кетеді. Мақалада шет елдердің, атап айтқанда Германия, Италияның қылмыстық процестік заңнамасына, шолу жасалынады. Германия, Италия ҚПК ережелеріне талдау жасалынады.

Түйінді сөздер: қылмыстық құдалау органдары, қылмыстық процеске қатысатын өзге де адамдар, сот отырысының хатшысы, аудармашы, куә, куәгер, сарапшы, маман, сот приставы, медиатор, қылмыстық процесті жүргізетін орган.

Р.К. Тлеухан¹²д.ю.н., профессор**Евразийский Национальный университет им. Л.Н. Гумилева
Республика Казахстан, г. Астана****Н.Д.Тлешалиев²**²м.ю.н., сеньор-лектор,**Каспийский общественный университет,
Республика Казахстан, г. Алматы
E-mail: nurlan.tleshaliev@mail.ru**

НОВЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ В УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ

Аннотация

В статье рассмотрены актуальные проблемы нового уголовно-процессуального законодательства. В частности, анализируется и рассматривается реализация новых инициатив, содержащихся в Стратегии «Казахстан-2050» и «100 конкретных шагов» в сфере реализации пяти инсти-

туциональных реформ Президента Республики Казахстан касательно модернизации уголовно-процессуального законодательства. Проведен анализ норм УПК РК. Автор подчеркивает правильность акцента на «оздоровлении» судейского корпуса в Послании Президента РК от 1 сентября 2022 года. В статье рассматривается уголовно-процессуальное законодательство зарубежных стран, в частности Германии и Италии. Анализируются положения УПК Германии и Италии.

Ключевые слова: органы (должностные лица) уголовного преследования, иные лица, участвующие в уголовном процессе, – секретарь судебного заседания, переводчик, свидетель, понятой, эксперт, специалист, судебный пристав, медиатор, орган, ведущий уголовный процесс.

R.K. Tleukhan¹

¹Doctor of law, professor,
Eurasian National University named after L.N. Gumileva
Republic of Kazakhstan, Astana

N.D. Tleshaliev²

²master of law, senior lecturer
Caspian Public University,
Republic of Kazakhstan, Almaty
E-mail: nurlan.tleshaliev@mail.ru

NEW CHANGES IN CRIMINAL PROCEDURAL LEGISLATION

Annotation

Current problems of the new criminal procedural legislation are discussed in the article. In particular, the implementation of new initiatives contained in the Strategy "Kazakhstan-2050" and "100 concrete steps" in the sphere of implementation of five institutional reforms of the President of the Republic of Kazakhstan regarding the modernization of criminal procedural legislation is analyzed and considered. The analysis was carried out according to the norms of the UPC RK. The author emphasizes the correctness of the emphasis on the "rehabilitation" of the judiciary in the Message of the President of the Republic of Kazakhstan dated September 1, 2022. Criminal procedural legislation of foreign countries, in particular Germany and Italy, is considered in the article. The provisions of the UPC of Germany and Italy are analyzed.

Key words: bodies (officials) of criminal prosecution, other persons participating in the criminal process, - secretary of the court session, translator, witness, witness, expert, specialist, bailiff, mediator, body leading the criminal process.

Қылмыстық процестік кодексінің тұжырымдамалық әрекеттегі редакциясының басты мақсаты қылмыстық процестің тиімділігін оңайлату және жетілдіру, оны халықаралық стандарттарға сәйкес келтіру және азаматтардың конституциялық құқықтарын барынша толық қорғау болып табылады [1].

ҚР қылмыстық процестік кодексінің 131-бабында қылмыстық құқықбұзушылық жасады деп күдік келтірген адамды процестік ұстау тәртібі көзделеді. Атап айтқанда, осы баптың 4-тармағына сәйкес адам қылмыс жасады деп күдік келтіруі бойынша - қырық сегіз сағаттан аспайтын мерзімге, ал кәмелетке толмаған адамды - жиырма төрт сағаттан аспайтын мерзімге ұсталуы мүмкін, ерекше жағдайда, аса ауыр қылмыстарды жасады деген күдік бойынша ұсталған кезде жетпіс

екі сағаттан аспайтын мерзімге ұстауға жол беріледі; жаппай тәртіпсіздіктер кезіндегі жасалған қылмыстар; қылмыстық топ болып жасалған қылмыстар; есірткі құралдарды, психотроптық заттардың, прекурсорлардың және олардың аналогтарының заңсыз айналымына байланысты қылмыстар, кәмелетке толмағандардың жыныстық тиіспеушілігіне қарсы қылмыстар, сондай-ақ адамның өліміне әкеп соққан қасақана қылмыстар; қашықтықта немесе тиісті қатынас жолдарының болмауы салдарынан, сондай-ақ қашықтығы немесе тиісті қатынас жолдарының болмауы салдарынан адамды тергеу судьясына уақтылы жеткізуді қамтамасыз ету мүмкін еместігі жатқызылады [1].

Сондай-ақ, ҚР ҚПК-нің 179-бабына енгізілген өзгерістер де жаңалықтардың бірі болып табылады, оған сәйкес құқық қорғау

органдарының қылмыстық құқық бұзушылық туралы арызды, хабарламаны немесе баянатты сотқа дейінгі тергеп-тексерулердің бірыңғай тізілімінде тіркеуге құқығы жоқ, егер де қолданыстағы заңнаманы бұзу туралы мәліметтер жоқ болса, тексеру, ревизия, аудит және басқа да актілермен расталған залал, елеулі зиян не заңсыз табыс туралы, олардың болуы қылмыстық құқық бұзушылықтың міндетті белгісі болып табылса, сондай-ақ жазбаша нысанда жасалған азаматтық-құқықтық мәмілелерді орындамауға немесе тиісінше орындамауға негізделген бұзушылықтар туралы және сот жарамсыз, шындыққа сай емес немесе жалған деп таныған болса ғана.

Осылайша, бұл норма салық саласында тексеру немесе тексеру актісі болмаса немесе мәміленің шындыққа сай емес немесе жалған екендігі туралы сот шешімі болмаса, тергеуді бастауға тыйым салынады.

Қылмыстық процестің тиімділігін оңайлату және арттыру, сондай-ақ сотқа дейінгі тергеп-тексеру материалдарының бұрмалануын және қылмыстық процестің ашықтығын барынша азайту мақсатында қылмыстық іс жүргізудің форматы да өзгертілді. Енді ҚР ҚПК-нің 42-1-бабы қылмыстық сот ісін қағаз жүзінде және (немесе) электрондық форматта жүргізуді көздейді. Бұл ретте, қылмыстық процесті жүргізетін адам өз қалауы бойынша электрондық форматта қылмыстық сот ісін жүргізе алады, ол туралы дәлелді қаулы шығарылады. Қылмыстық сот ісін электрондық форматта одан әрі жүргізу мүмкін болмаған жағдайда, қылмыстық процесті жүргізетін адам қағаз форматқа ауысады, ол туралы дәлелді қаулы да шығарылады.

2014 жылы қылмыстық процестің кодексінің қабылдануымен қылмыстық құқық бұзушылықтарды тіркеу тәртібі де өзгерді. Қылмысты барынша тіркеу нәтижесінде қылмысты жасыру 19 еседен астам қысқартылды (2011 жылы 6666-дан 2015 жылы 345-ке дейін) [2].

Қылмыстық процестің жариялығын арттыру үшін онлайн режимде қылмыстық іске қол жеткізу есебінен «Цифрлық Қазақстан» [3] мемлекеттік бағдарламасын іске асыру шеңберінде Бас прокуратура 2017 жылы [4] «Төрелік» сот ақпараттық жүйесімен интеграцияланған «Электрондық қылмыстық іс» модулін әзірледі [5]. 2017 жылғы желтоқсанда ҚПК-те қылмыстық процесті жүргізетін адамға өз қалауы бойынша

электрондық форматта қылмыстық сот ісін жүргізуге мүмкіндік беретін өзгерістер енгізілді (ҚР ҚПК-нің 42-1-бабы). 2018 жылғы наурызда «азаматтардың өтініштерін қарау процесін қоса алғанда, қылмыстық процесті кезең-кезеңімен цифрландыру туралы» бірлескен бұйрыққа қол қойылды. Бас прокурордың 2018 жылғы 3 қаңтардағы №2 бұйрығымен электрондық форматта қылмыстық сот ісін жүргізу туралы Нұсқаулық бекітілді. Электрондық істерді тергеу үшін функциялары іске асырылды:

- 3 факторлық аутентификация арқылы жүйеге кіру;

- негізгі іс жүргізу құжаттарының 350 шаблонны;

- графикалық планшет (стилус) арқылы процессуалдық құжаттарға қол қою;

- мемлекеттік деректер базасынан дербес мәліметтер алу;

- «SMS-шақыру» (қылмыстық процеске қатысушыларды шақыру);

- «Жария сектор» веб-порталы (қылмыстық құдалау органдарының адвокаттармен және процеске қатысушылармен электрондық өзара іс-қимылы);

- «е-Шағым» - процеске қатысушылардың шағымдарды онлайн режимінде беруі;

- «Криминалист» АЖО (криминалистикалық зерттеулерді электрондық тағайындау және алу);

- «Сарапшы» АЖО (электрондық тағайындау және сот сараптамаларын алу) [6].

Мемлекеттік органдардың бірыңғай көліктік орталығында (ЕҚҚКО) қорғалған байланыс арнасы арқылы СДТБТ жүйесіне қолжетімділік беріледі. Байланыс каналдарын қорғау үшін CERTEX VPN (шифраторлар) арнайы бағдарламалық-аппараттық кешендері орнатылады. Е-ҚІ (е-УД) жүйесінде тергеуші, анықтаушы, олардың бастықтары мен прокуроры 3 факторлық авторизация (ЭЦҚ, логин/пароль және саусақ ізі) арқылы кіреді.

Олардың барлық әрекеттері нақты істер бойынша лауазымды тұлғалардың іс-әрекеттерін бақылауға арналған «Оқиғаларды журналдау» модулінде тіркеледі (қылмыстық іске кім және қашан қол жеткізгені, жүргізілген тергеу әрекеттері туралы мәліметтерді қарағаны, енгізгені, редакциялағаны және т.б. тіркеледі).

Ықтимал хакерлік шабуылдардан қауіпсіздікті қамтамасыз ету және жүйенің осалдықтарын анықтау мақсатында кибер шабуылдарды талдау және тергеу орталығының мамандарын тарта отырып, тұрақты негізде

санкцияланған DOC-шабуылдар жүргізіледі. Ыңғайлы функционалдардың бірі ретінде тергеу әрекеттерін электронды түрде санкциялау және бұлтартпау шараларын таңдау туралы өтініштерді қарау мүмкіндігін атап өткен жөн.

Бұдан басқа, процеске қатысушылар электрондық іс материалдарына «Жария сектор» ақпараттық порталы арқылы қол жеткізе алады, онда іс материалдарымен танысуға, процестік құжаттардың көшірмелерін алуға, сондай-ақ онлайн режимде өтініштер мен шағымдар беруге және оларға жауаптар алуға болады.

Сот жүйесін, «SMART COT» жобасын цифрландыру шеңберінде электрондық сот төрелігі дамуда. 2016 жылдан бастап мемлекеттік органдар мен ұйымдардың ақпараттық бағдарламаларымен интеграцияланған «Төрелік» сот органдарының жаңа ақпараттық-талдау жүйесі енгізілді.

Республикадағы сот отырыстарының барлық залдары электрондық хаттамалау мүмкіндігі бар жаңғыртылған аудио және бейне тіркеу жүйелерімен жарақтандырылған, бұл сот отырысын жүргізу тәртібіне шағымдар, хаттамаларға ескертулер үшін негіздерді азайтты.

Өз кезегінде, онлайн-қызметтердің кең спектрі сот төрелігінің ашықтығы мен жеделдігіне, процестік емес байланыстарды барынша азайтуға жағдай жасайды.

Қазіргі уақытта электрондық қылмыстық іс барлық кезеңдерді қамтиды, соның ішінде қылмыстық құқық бұзушылықтарды тіркеу, сотқа дейінгі тергеу, сот талқылауы және оған қоса жазаны орындау.

Бұл ретте, 2020 жылы сотқа дейінгі іс жүргізудің жалпы құрылымындағы электрондық қылмыстық істердің үлес салмағы 43% - құрады (272641-ден 115811).

Талдау көрсеткендей, қылмыстық істерді электрондық форматта тергеу барысында ҚПК нормаларын өрескел бұзуға жол берілмейді.

Сонымен қатар, жеке сипаттамалық кемшіліктерді ажыратуға болады:

- электрондық форматты таңдау, бірақ тергеу әрекеттерінің көпшілігін қағаз форматта жүргізу, содан кейін құжаттардың сканерленген көшірмелерін салу;

- электрондық істе процестік құжаттардың болмауы;

- сканерленген құжаттарды салу мерзімдерін бұзу (24 сағат);

- іс жүргізу құжаттарын «артқы» күнмен жа-

сау;

- электрондық форматтан қағаз форматқа негізсіз көшу;

- қылмыстық істерді электрондық форматта тергеп-тексеруді ресми жүргізу және электрондық істерді тергеп-тексерудің толықтығын қамтамасыз етпеу.

Жоғарыда аталған кемшіліктер жаппай тұрғыда емес және ең алдымен электрондық форматтағы тергеудің күрделілігі мен жаңалығымен байланысты. Қолдану практикасының кеңейуімен және бірқатар техникалық мәселелерді шешумен жағдай түзетіледі.

Сонымен қатар, реформалаудың маңызды аспектісі, ең алдымен, адвокаттардың іс жүргізу мүмкіндіктерін кеңейту арқылы қылмыстық процестің жарыспалылығын арттыру болып табылады.

Адвокаттардың бүгінгі өкілеттіктерінің тізбесі олардың қорғаушыларының мүдделерін толық сапалы білдіруге мүмкіндік бермейді. Сондықтан қылмыстық процестік заңнамасында адвокаттарға дәлелдемелер жинауға кең өкілеттіктер берілген. Атап айтқанда, ҚР ҚПК-нің 70-бабына сәйкес, егер қылмыстық қудалау органы мұндай өтінішті қанағаттандырудан негізсіз бас тартса не ол бойынша үш тәулік ішінде шешім қабылдамаса, жасырын тергеу әрекетін қоспағанда, адвокат тергеу судьясының алдына сараптама тағайындау не тергеу әрекетін сотқа дейінгі тергеу органының жүргізуі туралы өтінішхат беруге құқылы.

Тағы да бір аспект ре-тергеу процедураларын жеңілдету және процестің үнемділігін қамтамасыз ету.

Бүгінгі күні қылмыстық істерді тергеу әлі де күрделі және қаржылық шығындар процесі болып табылады, әсіресе, бұл қылмыстық теріс қылықтарға қатысты. Осыған байланысты олар бойынша іс жүргізу қылмыстық теріс қылықтарды тергеудің ерекше тәртібін - бұйрық ісін жасау есебінен барынша жеңілдетілетін болады.

Мәселен, ҚР ҚПК-нің 629-1-бабында, егер жиналған дәлелдемелерде қылмыстық терісқылық және (немесе) ауырлығы аз қылмыс фактісі және оны жасаған адам анықталса, қылмыстық теріс қылықтар мен ауырлығы аз қылмыстар бойынша бұйрық өндірісі тәртібі көзделген;

күдікті қылмыстық құқық бұзушылық жасағаны үшін өзінің кінәсінің бар

дәлелдемелеріне қарсылық келтірмейді, оның әрекеттерінің (әрекетсіздігінің) саралануымен, келтірілген залалдың (зиянның) мөлшерімен (сомасымен) келіседі; негізгі жаза түрлерінің бірімен жасалған қылмыстық құқық бұзушылық санкциясы айыппұлды көздейді; күдікті өтінішхатты мәлімдеді, ал жәбірленуші, сондай-ақ азаматтық талапкер мен азаматтық жауапкер (олар іс бойынша қатысқан жағдайда) дәлелдемелерді зерттемей, оларды шақырмай және сот қарауына қатыспай, істі бұйрық бойынша іс жүргізу тәртібімен қарауға келісім білдірді. Осы баптың нормаларында бұйрық өндірісін (қылмыстық құқық бұзушылық жасағаннан кейін оның іс-әрекетінің (әрекетсіздігінің) нақты сипаты мен қоғамдық қауіптілігін сезіну мүмкіндігінен айыратын психикалық ауытқушылықпен ауырған адамды) қолдану мүмкін негіздері егжей-тегжейлі көзделген; кәмелетке толмаған адамның немесе физикалық немесе психикалық кемшіліктеріне байланысты өзінің қорғану құқығын өзі жүзеге асыра алмайтын адамның; қылмыстық қудалаудан артықшылықтары мен иммунитеті бар адамның; міндетті қосымша жаза ретінде мүлкті тәркілеу, арнаулы, әскери немесе құрметті атақтан, сыныптық шеннен, дипломатиялық дәрежеден, біліктілік сыныбынан және мемлекеттік наградалардан айыру, белгілі бір лауазымды атқару немесе белгілі бір қызметпен айналысу құқығынан айыру, Қазақстан Республикасынан шығарып жіберу және т.б. қолданылуы мүмкін адамдар).

Жүргізіліп жатқан реформада азаматтардың құқықтарын қорғау деңгейін арттыру мақсатында сотқа дейінгі кезеңге сот бақылауын одан әрі кеңейту болып табылады [6].

Ұлт жоспары-100 нақты қадам тергеу судьяларына адамның конституциялық құқықтарын шектейтін барлық тергеу әрекеттеріне санкция беру өкілеттіктерін кезең-кезеңімен беруді көздейді. Атап айтқанда, ҚР ҚПК-нің 55-бабына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар тергеу судьясының жасырын тергеу әрекеттерін жүргізуге санкция беру, жасырын тергеу әрекеттерін жүргізу мерзімдерін ұзарту, сотқа дейінгі тергеу органына адамға өзіне қатысты жүргізілген жасырын тергеу әрекеттері туралы хабарламауға келісім беру бөлігінде өкілеттігін көздейді; кепілді қолдануға санкция беру; мәжбүрлеп куәландыруға санкция беру; үлгілерді мәжбүрлеп алуға санкция беру; жасырын тергеу әрекеттерін қоспағанда, са-

раптама тағайындау не қылмыстық қудалау органының өзге де тергеу әрекеттерін жүргізуі туралы мәселені қарау, оның ішінде, егер қылмыстық қудалау органы мұндай өтінішхатты қанағаттандырудан негізсіз бас тартса не ол бойынша үш тәулік ішінде шешім қабылдамаса делінген [7].

«Қазақстан-2050» стратегиясы мен Қазақстан Республикасы Президентінің бес институционалдық реформасын іске асыру жөніндегі «100 нақты қадам» Ұлт жоспарында қылмыстық іс жүргізу құқығын жаңғырту көзделген, оның басты мақсаты жеке тұлғаның құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау мен қорғауды арттыру, заңдарды мүлтіксіз орындау және құқықтық тәртіпті нығайту болып табылады [8].

Сонымен қатар, қылмыстық процестік заңнамасының көптеген өзекті мәселелерін оң шешумен қатар, қабылданған новеллаларды құқық қолдану және табиғи сынақтан өткізу барысында реформалар сабақтастығын және құқық қорғау қызметінің іс жүргізу негіздерін жаңғыртуды бастай отырып, өз шешімін талап ететін сотқа дейінгі және сот ісін жүргізудің бірқатар мәселелері анықталды.

Бұдан басқа, сотқа дейінгі тергеп-тексерудің міндеттері қылмыстық қудалау (ҚР ҚПК-нің 34-бабы 1-бөлігі) емес, қылмыстық құқық бұзушылық оқиғасын белгілеу, қылмыстық құқық бұзушылық жасауға кінәлі адамдарды әшкерелеу, оларды жазалауға заңда көзделген барлық шараларды қабылдау (оның ішінде процестік мәжбүрлеу шаралары арқылы) болып табылатыны заңнамалық түрде белгіленген.

Қылмыстық қудалаудың алғашқы сәті қылмыстық істе айыпталушының іс жүргізу тұлғасының пайда болуымен байланысты болуы керек.

Осыған байланысты Германияның ҚПК § 151, 152, 169a, 170 (1) ұқсастығы орынды екен. Істі неміс сотына тапсыру үшін прокурор өзі немесе анықтау органдары жинаған материалдардың негізінде жария айып тағуы қажет. Прокурор айыптау фактісін істі сотқа жіберер алдында анықтаудың соңғы кезеңінде ғана тұжырымдайды. Ол үшін прокурор айыптау актісін толтырады. Осындан шығатыны, жария айып тағу сотқа дейінгі тергеп – тексеруді аяқтаудың екі нысанының бірі болып табылады (екіншісі-істі тоқтату).

ҚР ҚПК бойынша 2014 жылғы редакцияда қылмыстық іс сотқа дейінгі тергеп-тексеру сатысынан прокурордың айыпталушыны сотқа

беру сатысына өткен кезде күдікті айыпталушы мәртебесіне ие болады. Осы кезеңде прокурор айыптау актісін (немесе сотқа дейінгі тергеп-тексерудің өзге де қорытынды актісін) бекітеді және ол айыпталушыны сотқа беру туралы қаулы шығарады.

Айыпталушыны сотқа беру туралы шешімімен прокурор мемлекет атынан белгілі бір адамға ресми (көпшілік алдында) айып тағып, оны қылмыстық жауапкершілікке тарту үшін қылмыстық қудалайды.

Қылмыстық жауапкершілікке тарту ұзаққа созылады. Бұл адам айыпталушы деп танылған сәттен басталады, іс бойынша қылмыстық құқық бұзушылықтың барлық мән-жайлары анықталған, оның кінәсі және осы адамның іс-әрекет жасағаны дәлелденген. Заңды түрде бұл акт прокурордың мемлекеттік айыптаушы тұлғаға қарсы оны сотқа беру арқылы ұсынуынан көрінеді. Бұл акт соттың айыптау үкімінің заңды күшіне енуімен аяқталады.

Прокурордың айыпталушыны сотқа беру туралы актісі айыптаудың көлемін (шегін) анықтайды (ҚР ҚПК 340-бабы, 341-бабы 1 және 5-т.), олар үшін сот істі мәні бойынша бірінші сатыда қарау кезінде, сондай-ақ сот актісін апелляциялық және кассациялық сатыларда тексеру кезінде шығуға құқылы емес.

Егер айыптауды неғұрлым ауыр қылмыс туралы заңға өзгерту қажет болса, сот қылмыстық істі қарауды кейінге қалдырады, оны прокурорға жаңа айыптау актісін жасау және айыпталушыны прокурор сотқа қайта беру үшін жібереді.

Тергеу және сот практикасы 2015 жылғы қаңтардан бастап қазіргі уақытқа дейін «Жедел-ізвестіру қызметі туралы» ҚР заңының тергеу органдарының жедел бөлімшелеріне жүктелген қылмыстарды ашу міндетіндегі бабында қайта қалпына келтіруге қажеттілігін көрсетті.

Осыған байланысты кезінде айтылғандай әртүрлі және құқықтық сипаты бойынша сәйкес келмейтін жедел-ізвестіру іс-шаралары мен жасырын тергеу әрекеттерін сәйкестендірудің қателігі байқалған болатын.

Жалпы, қылмыстық іс материалдары тек айыптаушы тарап үшін ғана емес, сот пен екі тарап үшін де алдын ала тергеу барысында жиналады. Бұл қорғаушы тарапқа сот талқылауы барысында олардан өзінің негізгі дәлелдерін алуға мүмкіндік береді, ал сот сол сот талқылауы барысында істің барлық нақты мән-жайларын дәл анықтауға, мемлекет атынан (мемлекет

арнайы құрған тәуелсіз сот билігі) мемлекеттік айыптау жүзеге асырылатын мемлекет пен азамат арасындағы табиғи теңсіздікті өтеуге мүмкіндік береді.

Бұл қылмыстық процесте көрінеді биліктің бөлінуі-континентальды қылмыстық процестің негізгі қағидасы, мұнда қылмыстық істерді алқабилер соты ғана емес, кәсіби сот мемлекеттік биліктің тасымалдаушысы ретінде қарастырады. Осы биліктің біреуінің (соттың) екіншісінің пайдасына әлсіреуі (айыптау) әділетті қылмыстық процеске және ондағы шынайы (декларативті емес) бәсекелестікке ықпал ете алмайды. Тағы бір нәрсе, бұл логика (кез-келген сияқты) адал және кәсіби судьяға (адвокат сияқты) бағытталған. Егер судьяда мұндай қасиеттер болмаса, онда кез-келген реформа, әсіресе қабілетсіз, одан да жағымсыз нәтижелерге әкеледі. Сондықтан ҚР Президентінің 2022 жылғы 1 қыркүйектегі жолдауында судьялар корпусын сауықтыруға баса назар аударылды, бұл өте дұрыс екен. «100 нақты қадамда» № 5 қадам 1980 жылдардың аяғынан бері қолданылып келе жатқан Италияның жоғарыда аталған ҚПК-де көрініс тапқан әйгілі итальяндық реформаны дәл қайталайды. Басқасы таңқалдырады: 2022 жылы шамамен 35 жыл бойы қалыптасқан итальяндық тәжірибеге сүйене отырып, тұжырымдама авторлары оның екіжақты сипаты туралы ешқандай жерде айтпайды және әрқашан оң нәтижелерден алшақтау, дегенмен Италияның мысалы қылмыстық іс жүргізу ғылымында бұрыннан болған екен. Ол «мектеп» оқулықтары деңгейінде континентальды қылмыстық процесті ағылшын-американдық рельстерге ауыстырудың күрделілігі мен қол жетімсіздігінің мысалы ретінде келтірілген, яғни қылмыстық іс жүргізу моделін өзгертуге жүргізген әрекеттері еді. Егерде біз итальяндық тәжірибені ескеретін болсақ, онда біз мұны басқалардың қателіктерін қайталамай және басқалардың мәселелерінен аулақ бола отырып, сонымен қатар қазіргі итальяндық қылмыстық процестің күрделі эволюциясын ескере отырып, сауатты түрде жасауымыз керек. Естеріңізге сала кетсек, Италияның «жаңа» ҚПК Қазақстанда ұсынылып отырған «№5 қадаммен» толық сәйкес келетін бірқатар түбегейлі инновацияларды көздеді, атап айтқанда, судья үшін бірінші «досье» (алдын ала тергеу материалдары) қол жетімді болмаған кезде «қос досье» деп аталатын механизмді енгізу, ал екінші «досье»

соттың пассивті рөлі кезінде тараптардың дәлелдемелерді ұсынуы арқылы тікелей сот талқылауы сатысында қалыптасады (бұл ҚПК, басқалармен қатар, әртүрлі жеделдетілген өндірістер идеясын, тараптардың келісіміне негізделген процедураларды және т.б., яғни «№ 5 қадамда» көретінімізді жүзеге асырды). Реформаторлардың жаңалықтарына қарамастан, бұл идеяны жүзеге асыру бәсекелестік бастамалардың күшеюіне емес, айыптау үкімдерінің пайызының күрт өсуіне әкелді. Оларды нақты жағдайларды толық анықтау жауапкершілігі алынып тасталған судьяларға шығару оңайырақ болды.

Басқаша айтқанда, 1930 жылғы Италиядағы ҚПК-нің классикалық континенттік негізде құрылған кезеңінде (яғни «№5 қадамда» инквизициялық (іздігіру) процесіне сынға алынған) ақтау үкімдерінің саны 1988 жылғы «бәсекелестік» ҚПК қолданысқа енгізілгеннен кейін жоғары болды. Реформаның жақтаушылары «зұлымдықтың тамырын» тым радикалды инновациялардан емес, прокурорлардың кәсіби деңгейінің төмендігінен білінді, бұл біршама ақылға қонымсыз, өйткені таза қарсыласу процесінде прокурорлардың мақсаты тек айыптау үкімдері болып табылады және одан да көп болды. Мәселе басқада да болуы мүмкін: судьялардың сотты «пассивті арбитражға» айналдыру рухында тергеу материалдарына қол жеткізуін шектеу оларды істің барлық мән-жайларын анықтауға және қылмыстық процесіне тараптардың (мемлекет пен азаматтың) табиғи теңгерімсіздігін еңсеруге бағытталған компенсаторлық функциядан алып тастады, бұл дереу төмендеуге емес, осы дисбаланстың күшеюіне әкелді. Алайда, көп ұзамай жағдайды түзету үшін Италияның Конституциялық сотына араласуға тура келді, ол 1992 жылы

шығарылған № 241-254/92 және № 255/92 екі шешімімен 1988 жылғы Италия ҚПК-нің кейбір ережелерін конституциялық емес деп таныды, атап айтқанда, сотқа алдын-ала тергеу материалдарымен танысуға қатаң тыйым салынды. Конституциялық соттың шешімдеріне сүйене отырып, бұл тыйымнан көптеген ерекшеліктер пайда болды, ол іс жүзінде жұмысын тоқтатты. Бұл жағдайды едәуір түзетіп, реформаға қарсы деп маңызды элементтерінің бірі ретінде қарастырылды.

Содан кейін Италияның қылмыстық процесі өте тұрақсыз және тұрбулентті болып қала берді: 1988 жылғы ҚПК құрастырушыларының жоспарына қайта оралу әрекеттері қарсы реформалармен және т.б. ауыстырылды, «американдықты қолдайтын демарштың техникадан гөрі рухы» үлгісі болып қала берді, бұл салыстырмалы қылмыстық іс жүргізу құқығы бойынша ең беделді еуропалық әдебиетте атап өтілді.

Сонымен қатар, итальяндық тәжірибе Еуропа елдерінде қылмыстық іс жүргізу тұрғысынан ең дамыған оқшауланған болып қала береді. Оған Батыс Еуропаның басқа елдері ғана емес, қылмыстық іс жүргізу кодификациялары (Франция, ГФР, Бельгия және т.б.) ғана емес, сонымен қатар, мысалы, Швейцария заң шығарушысы да қосылды.

2007 жылы қабылданған және 2011 жылы күшіне енген ең жаңа батыс еуропалық ҚПК (Швейцария ҚПК) тіпті итальяндық сотқа 1988 жылғы үлгідегі алдын ала тергеу материалдарымен танысуға тыйым салу туралы айтылмайды да. Бұл тұрғыда қазақстандық тұжырымдаманың авторлары 2007 жылғы швейцариялық ҚПК-нің жанынан өтіп бара жатып, 1988 жылғы итальяндық ҚПК-ке неге сілтеме жасайтыны толық түсіндірмейді.

Пайдаланылған қайнар көздерінің тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексі Қазақстан Республикасының Кодексі 2014 жылғы 4 шілдедегі № 231-V ҚРЗ.
2. Қазақстан Республикасында 2010 – 2020 жж. ішіндегі тіркелген қылмыстың мәліметі // Қазақстан Республикасының Бас Прокуратурасы жанындағы құқықтық статистика және ақпарат орталығын. – Нұр-Сұлтан, 2020. – 21 б.
3. "Цифрлық Қазақстан" мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы Күшін жойған Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 12 желтоқсандағы № 827 қаулысы. Күші жойылды - Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2022 жылғы 17 мамырдағы № 311 қаулысымен
4. Прокуратура туралы Қазақстан Республикасының Заңы 2017 жылғы 30 маусымдағы № 81-VI ҚРЗ.
5. Төрелік туралы Қазақстан Республикасының Заңы 2016 жылғы 8 сәуірдегі № 488-V ҚРЗ.
6. Қылмыстық сот ісін электрондық форматта жүргізу жөніндегі нұсқаулықты бекіту туралы Қазақстан Республикасы Бас прокурорының 2018 жылғы 3 қаңтардағы № 2 бұйрығы.

Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2018 жылғы 23 қаңтарда № 16268 болып тіркелді.

7. Бұлтартпау шараларын санкциялаудың кейбір мәселелері туралы Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2020 жылғы 24 қаңтардағы № 1 Нормативтік қаулысы
8. Қазақстан жолы - 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы, Астана қ., 2014 жылғы 17 қаңтар

References:

1. Қазақстан Республикасының Қылмыстық-протестік кодексі Қазақстан Республикасының Кодексі 2014 жылғы 4 шілдедегі № 231-V ҚРЗ.
2. Қазақстан Республикасында 2010 – 2020 жж. ішіндегі тіркелген қылмыстың мәліметі // Қазақстан Республикасының Бас Прокуратурасы жанындағы құқықтық статистика және ақпарат орталығын. – Нұр-Сұлтан, 2020. – 21 б.
3. "Тсифрлық Қазақстан" мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы Күшін зhoуған Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 12 желтоқсандағы № 827 қаулысы. Күші зhoуылды - Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2022 жылғы 17 мамырдағы № 311 қаулысымен
4. Прокуратура туралы Қазақстан Республикасының Заңы 2017 жылғы 30 маусымдағы № 81-VI ҚРЗ.
5. Төрелік туралы Қазақстан Республикасының Заңы 2016 жылғы 8 сәуірдегі № 488-V ҚРЗ.
6. Қылмыстық сот ісін электрондық форматта зhyргізу зhөніндегі нұсқаулықты бекіту туралы Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының 2018 жылғы 3 қаңтардағы № 2 бұйрығы. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2018 жылғы 23 қаңтарда № 16268 болып тіркелді.
7. Бұлтартпау шараларын санкциялаудың кейбір мәселелері туралы Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2020 жылғы 24 қаңтардағы № 1 Нормативтік қаулысы
8. Қазақстан жолы - 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы, Астана қ., 2014 жылғы 17 қаңтар

Трибуна Молодого Ученого

УДК 347.725

DOI: 10.54649/2077-9860-2022-3-47-54

А.А. Даирова¹

¹Каспийский общественный университет

Республика Казахстан, г. Алматы

E-mail: alma_dairova@bk.ru

О СТАТУСЕ КОРПОРАТИВНОГО СЕКРЕТАРЯ В КАЗАХСТАНСКОЙ СИСТЕМЕ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ

Аннотация

В настоящей статье рассматривается вопрос о роли корпоративного секретаря в системе корпоративного управления акционерного общества и общества с ограниченной ответственностью (далее – «компания», или «корпорации»). Автором приведено сравнение статуса корпоративного секретаря в казахстанском праве и международной практике. В ходе исследований деловой практики развитых стран в области корпоративного управления автор обращается к рекомендациям ОЭСР, предлагая повысить правовое значение корпоративного секретаря в отечественной компании.

Ключевые слова: корпоративный секретарь, корпоративное управление, корпоративные отношения, гражданское право, акционерное общество, хозяйственное товарищество, секретарь совета директоров, секретарь общего собрания акционеров.

А.А. Даирова¹

¹Каспий қоғамдық университеті

Қазақстан Республикасы, Алматы қ.

E-mail: alma_dairova@bk.ru

ҚАЗАҚСТАНДЫҚ КОРПОРАТИВТІК БАСҚАРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ КОРПОРАТИВТІК ХАТШЫНЫҢ МӘРТЕБЕСІ ТУРАЛЫ

Аңдатпа

Осы бапта акционерлік қоғамның және шаруашылық серіктестіктің (бұдан әрі – "компания" немесе "корпорация") корпоративтік басқару жүйесіндегі корпоративтік хатшының рөлі туралы мәселе қаралады. Автор қазақстандық құқық пен халықаралық практикадағы корпоративтік хатшының мәртебесін салыстырды. Дамыған елдердің корпоративтік басқару саласындағы іскерлік тәжірибесін зерттеу барысында автор отандық компаниядағы корпоративтік хатшының құқықтық маңызын арттыруды ұсына отырып, ЭЫДҰ ұсынымдарына жүгінеді.

Түйінді сөздер: корпоративтік хатшы, корпоративтік басқару, корпоративтік қатынастар, азаматтық құқық, акционерлік қоғам, шаруашылық серіктестік, директорлар кеңесінің хатшысы, акционерлердің жалпы жиналысының хатшысы.

A.A. Dairova¹

¹Caspian Public University

Republic of Kazakhstan, Almaty

E-mail: alma_dairova@bk.ru

THE STATUS OF THE CORPORATE SECRETARY IN KAZAKHSTAN'S CORPORATE GOVERNANCE SYSTEM

Annotation

This article examines the role of the corporate secretary in the system of corporate governance of joint stock companies and business partnerships (hereinafter referred to as "companies" or "corporations"). The author provides a comparison of the status of the corporate secretary in Kazakh law and international practice. In the course of studies of business practices of developed countries in the field of corporate governance, the author refers to the recommendations of the OECD, proposing to increase the legal importance of the corporate secretary in the domestic company.

Keywords: corporate secretary, corporate governance, corporate relations, civil law, joint-stock company, business partnership, secretary of the board of directors, secretary of the general meeting of shareholders.

Актуальность проблемы

Действующее законодательство Казахстана отводит весьма маленькую роль корпоративному секретарю в системе корпоративного управления компании, определяя его как работника акционерного общества (АО), не закрепляя за ним обязательного статуса должностного лица АО и ограничивая его функции только обеспечением подготовки и проведения общего собрания акционеров и заседаний совета директоров общества, а также формированием материалов, выносимых на их рассмотрение [1].

Однако, в международной практике признается существенно более значимая роль корпоративного секретаря, и придается больше правовой значимости его статусу. В любом случае, в большинстве экономически развитых правовых систем установлению правового положения корпоративного секретаря уделяется достаточно большое внимание. Особенно важное значение на современном этапе развития приобрела тенденция растущего интереса со стороны международных институциональных инвесторов, крупных кредиторов, общественности и других заинтересованных лиц, к используемым компанией способам и механизмам взаимодействия со стейкхолдерами, в целях своевременного информирования о важных корпоративных событиях в жизни компании (планируемых, либо состоявшихся). А именно надлежащее и своевременное раскрытие такой информации, как и эффективность деятельности компании по выявлению всех ее стейкхолдеров и налаживанию взаимоотношений с ними напрямую зависит от эффективной работы корпоративного секретаря компании. Немаловажное значение для самой компании имеет и своевременная информированность ее органов о важных

событиях, сведения о которых поступают из внешнего мира, в первую очередь касающиеся интересов самой компании, что также обеспечивается корпоративным секретарем. И наконец, корпоративный секретарь обеспечивает соблюдение законодательных актов, кодекса корпоративного управления, внутренних документов компании, обладая специальными знаниями в области корпоративного управления, предоставляет совету директоров необходимые для работы рекомендации, по возникающим вопросам.

Какие изменения произошли в Казахстане с возникновением института корпоративных секретарей

В Казахстане институт корпоративных секретарей на законодательном уровне возник в 2007 году с введением легального определения понятия корпоративного секретаря. Первоначальная редакция соответствующей нормы Закона об АО, действовавшая до 2011 г., являлась следующей:

Корпоративный секретарь - работник акционерного общества, не являющийся членом совета директоров **либо** исполнительного органа общества, который назначен советом директоров общества и подотчетен совету директоров общества, а также в рамках своей деятельности контролирует подготовку и проведение заседаний собрания акционеров и совета директоров общества, обеспечивает формирование материалов по вопросам повестки дня общего собрания акционеров и материалов к заседанию совета директоров общества, ведет контроль за обеспечением доступа к ним. Компетенция и деятельность корпоративного секретаря определяются внутренними документами общества [2; пп. 1 п. 15 ст. 1].

Действующей же редакцией данного определения является следующая:

Корпоративный секретарь — работник акционерного общества, не являющийся членом совета директоров **и (или)** исполнительного органа общества, который назначен советом директоров общества и подотчетен совету директоров общества, а также в рамках своей деятельности контролирует подготовку и проведение заседаний собрания акционеров и совета директоров общества, обеспечивает формирование материалов по вопросам повестки дня общего собрания акционеров и материалов к заседанию совета директоров общества, ведет контроль за обеспечением доступа к ним. Компетенция и деятельность корпоративного секретаря определяются внутренними документами общества [3; пп.1 п.17 ст.1].

С редакционным изменением в 2011 году дефиниции корпоративного секретаря, на наш взгляд, существенных изменений не произошло. Хотя эта редакционная правка полностью устранила основания для того, чтобы думать, что корпоративный секретарь может быть каким-либо должностным лицом акционерного общества. Это, казалось бы, техническое уточнение легальной дефиниции исключило любую возможность толкования правовой нормы как допускающей исполнение функций корпоративного секретаря кем-либо из членов совета директоров или правления, и соответственно — признание за корпоративным секретарем статуса должностного лица общества.

До введения должности корпоративного секретаря, Закон об АО содержал лишь такие упоминания как «*секретарь общего собрания акционеров*», «*секретарь совета директоров*». При этом, следует обратить внимание на то, что параллельно в Законе продолжают существовать упоминание о *секретаре общего собрания акционеров* и *секретаре совета директоров*. Полагаем, что сохранение указанных упоминаний обусловлено наделением корпоративного секретаря статусом и ответственностью, обособленными от секретаря общего собрания акционеров и секретаря совета директоров. На практике не всегда корпоративный секретарь является секретарем общего собрания акционеров и заседаний совета директоров. Анализируя вышеприведенную дефиницию, становится очевидным, что законодатель наделил корпоративного секретаря преимущественно технической функцией обеспечения доступа к информации заинтересованных лиц компании, и контрольно-организационной функцией, для целей надле-

жащего проведения заседаний общего собрания акционеров и совета директоров.

Попыткой внедрения положительного опыта лучших мировых практик, на наш взгляд является «Руководство по организации деятельности корпоративного секретаря», одобренное Решением Президиума Национальной палаты Предпринимателей Республики Казахстан «Атамекен» от 27 апреля 2021 года № 4, регламентирующее организацию деятельности корпоративного секретаря общества. Однако, данный документ не является нормативным правовым актом, обязательным для всех без исключения казахстанских компаний. Более того, данное руководство носит рекомендательный характер и не решает всех тех проблем, связанных с отсутствием четкого определения полномочий корпоративного секретаря, его функций, прав и обязанностей, вытекающих из Закона об АО.

Тем не менее, Закон об АО не препятствует созданию в крупных казахстанских корпорациях отдельного структурного подразделения — офиса/аппарата и т.п. корпоративного секретаря с определенным количеством помощников, независимых от исполнительного органа корпорации, что сводило бы к минимуму риски конфликта интересов. В этом преуспели крупные национальные компании и банки второго уровня, где созданы отдельные структуры корпоративного управления и корпоративного секретаря. Отличный пример тому — Служба корпоративного секретаря АО «Самрук Қазына». Тем не менее, в корпорациях, с небольшим количеством административных работников в лучшем случае должность корпоративного секретаря совмещали и продолжают совмещать как правило юристы той же компании, находящиеся в прямом подчинении структурных подразделений компании, либо напрямую в подчинении исполнительного органа.

Однако, не стоит пренебрегать общепринятыми мировыми принципами независимости корпоративного секретаря от структурных подразделений корпорации, в свою очередь находящихся в прямом подчинении исполнительного органа, и от самого исполнительного органа. К сожалению, в указанном случае данные принципы не соблюдаются, что неизбежно приводит к конфликтам интересов.

С введением должности корпоративного секретаря на законодательном уровне прошло более 15 лет, сегодня институт корпоративных секретарей нуждается в реформировании с пре-

образованием из организационно-технической в консультативно-организационную структуру корпоративного управления. Тем не менее, вопрос о трансформации статуса корпоративного секретаря в должностное лицо компании, с расширением его прав и обязанностей, с наделением консультативной функцией, наподобие советника органов управления компании (по вопросам применения наилучшей практики корпоративного управления), все еще открыт и требует изменения на законодательном уровне, по примеру передовых мировых право порядков.

Взгляд на мировую практику

В законодательстве разных стран, имеющих более продолжительный опыт применения лучших практик корпоративного управления, наименование должности корпоративного секретаря отличается, от общепринятого казахстанского определения. Но главным в данном случае выступает не то, как именуется должность, а правовое положение и содержание функциональных обязанностей. Так, в ряде стран эта должность называется: «секретарь компании», «специалист в области управления», «директор по вопросам управления», «главный исполнительный директор по вопросам управления» и т.д. [4].

Великобритании корпоративный секретарь избирается из числа директоров компании, т.е. членом совета директоров компании, при этом, обязательным критерием выбора кандидата на эту должность является глубокое знание корпоративного управления, корпоративного права [5]. В США сам председатель совета директоров исполняет эту функцию, в нагрузку к своей основной должности, по принципу: кто руководит собранием, тот оформляет его решение, т.е. ведет протоколы заседания совета директоров [6].

Согласно мнению IFCCorporateGovernanceGroup, секретарь компании должен обладать достаточно многообразными профессиональными компетенциями и навыками, позволяющими выполнять свои основные три функции: направлять членов совета директоров, на коллективной и индивидуальной основе, в отношении их служебных обязанностей и обязательств; обеспечивать соблюдение компанией всех соответствующих законов и нормативных актов; и постоянный обмен стратегически важной информацией между компанией и ее ведущими заинтересованными сторонами с тем, чтобы совет директоров и руководство были

осведомлены о законных и обоснованных потребностях и интересах заинтересованных сторон, а также об ожиданиях компании [4, 6].

Согласно Принципам корпоративного управления ОЭСР, корпоративное управление является одним из ключевых факторов современного бизнеса, способствующих повышению эффективности, развитию, и укреплению доверия со стороны инвесторов, представляя собой систему взаимоотношений между руководством компании, ее советом директоров, акционерами и другими заинтересованными сторонами с обязательным обеспечением системы сдержек и противовесов [5]. Ключевым в данном взаимоотношении является то, каким образом происходит взаимодействие между акционерами и руководством компании, как выстроены вертикали и формы взаимодействия между указанными группами. Связующим звеном всех перечисленных заинтересованных групп корпорации выступает корпоративный секретарь.

Корпоративный секретарь, без всяких сомнений, играет ключевую роль в разработке и претворении в действие таких значимых документов как кодекс корпоративного управления, иных корпоративных документов корпорации, необходимых для целей достижения стратегических задач, четкого разграничения компетенций и полномочий должностных лиц, исключения конфликта интересов внутри органов управления, точного исполнения решений общего собрания акционеров компании и корпоративных решений совета директоров, четкое формулирование таких решений с применением надлежащей юридической техники, а также избежание коллизий и противоречий формулируемых решений. При этом, для любой корпорации, не зависимо от размера и масштаба ее бизнеса, не стоит недооценивать высокое значение квалификации, правовой грамотности, социальной адаптивности и высоких коммуникативных навыков фигуры грамотного корпоративного секретаря, способного построить правильную вертикаль взаимоотношений между органами управления, должностными лицами корпорации, способствовать укреплению корпоративной культуры, включая внедрение этических норм поведения, и наконец, задать тон высоких стандартов корпоративного управления, тем самым укрепив имидж компании, применяющей лучшие стандарты и традиции управления.

Из нижеприведенных источников следует, что корпоративные отношения рассматриваемых стран регулируются нормами локальных корпоративных законодательных актов каждой конкретной страны, однако, ключевую роль в применении лучших мировых практик, не противоречащих национальному законодательству, несомненно, играет корпоративный секретарь компании, являющийся одновременно честью и совестью корпорации.

Сегодня в международной практике роль корпоративного секретаря повышается в силу ряда причин, в первую очередь – пришло осознание корпорациями важности построения надлежащего стратегического управления, для обеспечения устойчивого развития и минимизации рисков банкротства. Согласно исследованиям IFC Corporate Governance Group банкротство ряда компаний (на примере «Enron» и «Worldcom») **доказывает, что большинство проблем вызваны сбоем корпоративного управления** [4]. В этой связи логична потребность корпораций в высококомпетентных специалистах в области корпоративного управления, которыми чаще стали выступать директоры по вопросам корпоративного управления (аналог корпоративного секретаря с более расширенными функциями), являясь консультантами / советниками председателя совета директоров и его членов. Стоит обратить внимание, что в результате принятия рекомендаций специалиста в области корпоративного управления формируется ключевое стратегическое решение совета директоров, что несомненно требует от первого, два неотъемлемых качества: повышенной ответственности, и высоких компетенций, необходимых для направления членов совета директоров.

В меняющемся мировом порядке повышаются ожидания акционеров и заинтересованных лиц корпорации от результата принятых решений советом директоров и точной ее реализации исполнительным органом. Указанные ожидания породили потребность в новом облике корпоративного секретаря – профессионале, способном обеспечить надзор за корпоративным управлением. Повышение ответственности корпоративного секретаря в свою очередь требует повышения его статуса до уровня должностного лица компании. На наш взгляд, признание корпоративного секретаря должностным лицом компании, должно несомненно повысить качество управления компанией, снизить риски принятия некорректных

/ ошибочных решений советом директоров компании, а также повлечь следующие положительные изменения для корпорации:

- изменения наименования должности корпоративного секретаря, например на *директора по корпоративному управлению* или *корпоративного советника*;
- повышение ответственности и правового положения директора по корпоративному управлению / корпоративного советника;
- наделение правом голоса (или вето) при принятии решений советом директоров по определенным вопросам, входящим в компетенцию директора по корпоративному управлению / корпоративного советника.

Хотя корпоративный секретарь компании несет по-прежнему административные функции, вместе с тем, в последнее время наблюдаются положительные тенденции к росту его роли, она стала включать в себя целый ряд функций по соблюдению нормативных требований, консультирование по стратегическим вопросам, и наконец ускорение процесса цифровизации или бизнес-процессов компании. На наш взгляд, росту роли корпоративного секретаря послужила также пандемия коронавирусной инфекции, породившая потребность бизнеса в ускорении цифровизации. 2020 год положил начало активного внедрения во все сферы бизнеса цифровых коммуникаций, переход заседаний из офлайн формата в онлайн формат, где проводником между советом директоров, акционерами и руководством компании выступает корпоративный секретарь, одновременно являясь модератором всех онлайн заседаний.

Новая реальность требует пересмотра и переосмысления роли корпоративного секретаря, не только в повышении его статуса как высококвалифицированного специалиста в области корпоративного права с возложением на него всех вышеперечисленных функций, но и в наделении его статуса должностного лица компании. В этом значении, первым шагом будет уход от ассоциации этой должности в значении технического работника компании, выполняющего секретарскую роль.

И наконец, предлагаем рассмотреть возможность наделения правом голоса по определенным вопросам, например, требующим квалифицированное большинство. Такие полномочия, несомненно, позволят улучшить качество корпоративного управления ввиду

включения в дискуссии при голосовании на равных со всеми участниками заседания повышения ответственности

В международной практике наблюдается тенденция к повышению на законодательном уровне роли и изменение статуса корпоративного секретаря. Ранее этот специалист рассматривался как чисто технический или административный работник, но сейчас его роль становится более стратегической и важной для компании.

Один из главных факторов, который способствует изменению статуса корпоративного секретаря, связан с растущими требованиями к управлению корпоративной деятельностью. Корпоративные секретари становятся ответственными за управление советом директоров, обеспечение соответствия компании законодательным требованиям, управление рисками и многими другими задачами, которые связаны с корпоративной деятельностью.

В связи с этим, предлагается уйти от термина «корпоративный секретарь», который может звучать устаревшим и не отражать всей сути работы этого специалиста. Вместо этого предлагаются новые термины, такие как «директор по корпоративному управлению» или «корпоративный советник», которые более точно описывают роль и статус этого специалиста.

Некоторые страны уже используют альтернативные термины для описания должности корпоративного секретаря. Например, в Узбекистане используется термин «корпоративный консультант» [7], который может отражать более широкий спектр обязанностей, связанных с корпоративным управлением.

В целом, изменение роли и статуса корпоративного секретаря связано с растущими требованиями к управлению корпоративной деятельностью и необходимостью более стратегического подхода к этой работе. Новые термины, которые отражают более широкий спектр обязанностей этого специалиста, могут помочь более точно описать его роль и статус в компании. Признание корпоративного секретаря должностным лицом компании с правом голоса или вето при принятии решений совета директоров позволит ему иметь заметное влияние на развитие корпоративного управления в компании. Однако это также повысит уровень его ответственности, так как он будет не просто исполнять технические функции, а принимать участие в стратегических решениях компании.

Такое признание может привести к увеличению нагрузки на должность Корпоративного Секретаря и требовать от него большей квалификации и опыта для эффективного выполнения возложенных на него функций.

В целом, такой подход может привести к более эффективному корпоративному управлению и улучшению репутации компании в глазах инвесторов и общественности.

Заключение

Для совершенствования и внедрения в нашей стране устойчивой практики надлежащего корпоративного управления, которая (при этом) в полной мере отвечала бы рекомендациям передовой практики корпоративного управления и тенденциям развития, достижения положительных изменений в культуре корпоративного управления корпорациями, назрели так называемые правовые, экономические и социальные предпосылки.

Важной функцией государства здесь является обеспечение эффективной нормативной базы, соответствующей современным реалиям изменяющейся экономической ситуации в стране и мире. В этом смысле, без повышения правового статуса корпоративного секретаря и пересмотру требований его квалификации не может быть и речи об изменении модели корпоративного управления бизнеса по вертикалям органов управления.

Вместе с тем, существующая система корпоративного управления Казахстанских корпораций находится в стадии неравномерного исторического развития, приблизившись к этапу принятия лучших мировых практик, применяемыми корпорациями развитых стран мира, требуется дальнейшее ее реформирование.

Для того чтобы улучшить законодательную основу деятельности корпоративного секретаря в Казахстане, мы бы рекомендовали следующие изменения:

1. Введение ясного и понятного определения понятия «корпоративный секретарь» в законодательство, чтобы избежать недопонимания и споров по поводу роли и обязанностей данного лица.

2. Обязательное наличие корпоративного секретаря в каждой компании, являющейся субъектом среднего и крупного бизнеса независимо от того, участвует ли государство или иное публично-правовое образование в ее капитале. Это поможет обеспечить юридическую чистоту и прозрачность в деятельности компаний.

3. Установление требований к квалификации и опыту работы корпоративного секретаря, а также введение обязательной сертификации для подтверждения их знаний и навыков. Это поможет повысить профессиональный уровень корпоративных секретарей и улучшить качество их работы.

4. Расширение полномочий корпоративного секретаря, включая право подписи документов, участие в заседаниях совета директоров и других органов управления компании, а также право давать консультации по вопросам корпоративного права.

5. Введение требований к обязательной отчетности корпоративного секретаря, в части состояния документооборота компании, соблюдения требований о неразглашении коммерческой тайны должностными лицами и работниками компании, соблюдения всех правовых механизмов компанией, установленных национальным законодательством.

6. Введение ответственности за разглашение корпоративного секрета (коммерческой тайны), включая штрафы и уголовную ответственность для лиц, которые разглашают конфиденциальную информацию компании.

Для претворения в жизнь вышеуказанных рекомендаций считаем, что первым делом

необходимо рассмотреть целесообразность разделения роли корпоративного секретаря, секретаря совета директоров, секретаря общего собрания акционеров, с четкой детализацией функционала, прав и обязанностей каждой должности, установлением требований в части компетенций, знаний. Кроме того, необходимо рассмотреть совместимость работы данных должностей в рамках интересов корпораций. На наш взгляд, требуется дополнительное правовое исследование для целей идентификации степени взаимосвязи между указанными должностями, необходимости их разделения или объединения. Результатом завершения всех процессов исследований, и анализа должности корпоративного секретаря, будет сформировано правовое обоснование для включения в проект предлагаемых изменений в законодательство, с направлением на рассмотрение экспертов в области корпоративного права и общественное обсуждение, включая бизнес-сообщество.

В целом, эти изменения помогут улучшить стандарты корпоративного управления в Казахстане, повысить уровень защиты конфиденциальной информации компаний и повысить прозрачность в их деятельности.

Список использованных источников:

1. Закон Республики Казахстан от 13.05.2003 г. № 415 «Об акционерных обществах» // URL:<https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z030000415>
2. Закон Республики Казахстан от 19.02.2007 г. № 230-III «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам защиты прав миноритарных инвесторов» // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30090541&pos=1;-16#pos=1;-16
3. Закон Республики Казахстан от 28 декабря 2011 года № 524-IV «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам регулирования банковской деятельности и финансовых организаций в части минимизации рисков» (с изменениями по состоянию на 27.04.2015 г.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31110631
4. Loren Wulfsohn The Company Secretary as Polymath // IFC Corporate Governance Knowledge Publication – edition 34//https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/topics_ext_content/ifc_external_corporate_site/ifc+cg/resources/private+sector+opinion/the+company+secretary+as+polymath
5. The UK Corporate Governance Code // Financial Reporting Council OECD, July 2018, (2016) // Принципы корпоративного управления G20/ОЭСР // OECD Publishing, Paris. // URL:<http://dx.doi.org/10.1787/9789264252035-ru>
6. IFC CoSec Manual MODULE 1-2 Foundations, The corporate secretary: The governance professional, 2016//https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/4b96fc61-80da-4508-98f7-8a3641e8178c/CG_CoSec_June_2016.pdf?MOD=AJPERES&CVID=Ilo4tQ-
7. Закон Республики Узбекистан «Об акционерных обществах и защите прав акционеров» от 16.05.2014 г., № ЗРУ-370 // <https://lex.uz/docs/14667>

References:

1. Zakon RK ot 28.07.2007 g. № 415 «Ob aktsionernykh obshchestvakh» //URL:<https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z030000415>
2. Zakon Respubliki Kazakhstan ot 19 fevralya 2007 goda N 230-III O vnesenii izmeneny i dopolneny v nekotorye zakonodatelnye akty Respubliki Kazakhstan po voprosam zashchity prav minoritarnykh investorov», v chasti izmeneny i dopolneny, vnesennykh v Zakon Respubliki Kazakhstan ot 28.07.2007 g. № 415 «Ob aktsionernykh obshchestvakh» // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30090541&pos=1;-16#pos=1;-16
3. Zakon Respubliki Kazakhstan ot 28 dekabrya 2011 goda № 524-IV «O vnesenii izmeneny i dopolneny v nekotorye zakonodatelnye akty Respubliki Kazakhstan po voprosam regulirovaniya bankovskoy deyatelnosti i finansovykh organizatsy v chasti minimizatsii riskov» (s izmeneniyami po sostoyaniyu na 27.04.2015 g.)https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31110631
4. Loren Wulfsohn The Company Secretary as Polymath // IFC Corporate Governance Knowledge Publication - edition 34//https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/topics_ext_content/ifc_external_corporate_site/ifc+cg/resources/private+sector+opinion/the+company+secretary+as+polymath
5. IFC Corporate Governance Knowledge Publication / edition 34
6. The UK Corporate Governance Code // Financial Reporting Council OECD, July 2018, (2016), Printsipy korporativnogo upravleniya G20/OESR, OECD Publishing, Paris //URL:<http://dx.doi.org/10.1787/9789264252035-ru>
7. I IFC CoSec Manual MODULE 1-2 Foundations, The corporate secretary: The governance professional, 2016// https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/4b96fc61-80da-4508-98f7-8-a3641e8178c/CG_CoSec_June_2016.pdf?MOD=AJPERES&CVID=llo4tQ-
8. Zakon Respubliki Uzbekistan «Ob aktsionernykh obshchestvakh izashchitepravaktsionerov» ot 16.05.2014 g., № ZRU-370// <https://lex.uz/docs/14667>

УДК 347.97

DOI: 10.54649/2077-9860- 2022-3-55-58

Д.А. Карипжанов¹**¹Каспийский общественный университет****Республика Казахстан, г. Алматы****E-mail: d.karipzhanov@gmail.com**

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИНЦИПА РАЗУМНОГО СРОКА РАССМОТРЕНИЯ ДЕЛА КАК ОПРЕДЕЛЯЮЩЕГО ПРИНЦИПА ГРАЖДАНСКОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА

Аннотация

Данная статья рассматривает основные характеристики и проблемы принципа разумного срока процесса рассмотрения дела в судопроизводстве. Важным аспектом вопроса является то, что определение разумного срока судебного разбирательства подразумевает установление более эффективного и крепкого механизма защиты прав граждан и юридических лиц в правовом подходе Республики Казахстан.

Гражданское процессуальное законодательство Казахстана, в отличие от положений уголовно-процессуального законодательства не содержит понятия «разумный срок». В этой связи одной из главных целей статьи является рассмотреть характеристику и важность принципа разумного срока рассмотрения дела в контексте гражданского судопроизводства Республики Казахстан.

Ключевые слова: разумный срок, рассмотрение дела, правосудие, законодательство.

Д.А. Карипжанов¹**¹Каспий қоғамдық университеті****Қазақстан Республикасы, Алматы қ.****E-mail: d.karipzhanov@gmail.com**

СОТ ІСІН ЖҮРГІЗУДІҢ ЖҮЙЕЛІ МЕРЗІМІ ҚАҒИДАТЫНЫҢ СИПАТТАМАСЫ АЗАМАТТЫҚ СОТ ІСІН АНЫҚТАЙТЫН ҚАҒИДАТ РЕТІНДЕ

Аңдатпа

Бұл бап сот ісін жүргізу ісін қарау процесінің жүйелі мерзімі қағидатының негізгі сипаттамалары мен проблемаларын қарастырады. Мәселенің маңызды аспектісі сот талқылауының жүйелі мерзімін айқындау Қазақстан Республикасының құқықтық тәсілінде азаматтар мен заңды тұлғалардың құқықтарын қорғаудың неғұрлым тиімді және мықты тетігін белгілеуді білдіру болып табылады.

Қазақстанның Азаматтық процестік заңнамасы қылмыстық іс жүргізу заңнамасының ережелерінен айырмашылығы «жүйелі мерзім» ұғымын қамтымайды.

Осыған байланысты баптың басты мақсаттарының бірі Қазақстан Республикасының азаматтық сот ісін жүргізу контекстінде істі қараудың жүйелі мерзімі қағидатының сипаты мен маңыздылығын қарау болып табылады.

Түйінді сөздер: жүйелі мерзім, істі қарау, әділ сот, заң

D.A. Karipzhanov¹**¹Caspian Public University****Republic of Kazakhstan, Almaty****E-mail: d.karipzhanov@gmail.com**

CHARACTERISTICS OF THE PRINCIPLE OF A REASONABLE PERIOD OF THE CONSIDERATION OF THE CASE AS THE DETERMINING PRINCIPLE OF CIVIL PROCEEDINGS

Annotation

This article considers the main characteristics and problems of the principle of a reasonable time frame for the consideration of a case in legal proceedings. An important aspect of the issue is that the definition of a reasonable period of trial implies the establishment of a more effective and strong mechanism for protecting the rights of citizens and legal entities in the legal approach of the Republic of Kazakhstan.

The civil procedure legislation of Kazakhstan, unlike the provisions of the criminal procedure law, does not contain the concept of «reasonable time». In this regard, one of the main goals of the article is to consider the characteristics and importance of the principle of a reasonable time frame for the consideration of a case in the context of civil proceedings of the Republic of Kazakhstan.

Keywords: reasonable time, consideration of the case, justice, legislation.

Судебная форма защиты субъективных прав и законных интересов граждан и организаций является основной, наиболее действенной в силу государственных гарантий ее реализации (ст. 13 Конституции РК) [1].

В Казахстане в ходе судебной реформы прилагаются все усилия по обеспечению доступного и справедливого правосудия, осуществляемого в разумные сроки с соблюдением процессуальных норм компетентными и независимыми судьями. В настоящее время в ст. 121 ГПК РК закреплён термин «разумный срок» [2].

При этом в ч. 2 ст. 121 ГПК РК предусмотрено лишь то, что «назначаемый судом процессуальный срок должен быть разумным и достаточным для совершения процессуального действия». Таким образом, ГПК РК не раскрывает понятие «разумный срок». Невзирая на то, что в гражданском процессуальном законодательстве Республики Казахстан отсутствует определение понятия «разумный срок», в юридической литературе предпринимаются попытки дать соответствующее определение.

Так, например В.В. Ярков указывает, что «разумный срок – это срок судебного разбирательства или исполнения судебного акта, который гарантирует реальную защиту права или законного интереса заинтересованного лица» [3, с. 69].

И.Н. Поляков разумный срок судопроизводства рассматривает как «логически обоснованный и не противоречащий букве и смыслу процессуального закона период времени, в течение которого суд обязан рассмотреть гражданское, арбитражное или уголовное дело по существу, а компетентные органы – обеспечить принудительное исполнение вступившего в законную силу судебного акта» [4, с. 34].

Ю.А. Романова под разумным сроком судебного разбирательства понимает «период

времени, в течение которого суд должен своевременно и правильно рассмотреть дело, учитывая его характер и сложность, вынести законный и обоснованный судебный акт, которым в полном объеме будет разрешена правовая ситуация» [5, с. 114].

При определении разумного срока Е.В. Косарева предусматривает субъективные и объективные критерии для его определения. К субъективным критериям относятся поведение участников гражданского процесса, достаточность и эффективность действий суда, к объективным – правовая и фактическая сложность дела, общая продолжительность судопроизводства по делу [6, с. 41].

Аналогичной точки зрения придерживается и А. Амангелдин, который отмечает, что при определении разумного срока судебного разбирательства, который включает в себя период со дня поступления искового заявления и (или) заявления в суд первой инстанции до дня принятия решения по делу, судом должны учитываться такие обстоятельства, как правовая и фактическая сложность дела, поведение участников гражданского процесса, достаточность и эффективность действий суда, осуществляемых в целях своевременного рассмотрения дела, и общая продолжительность судопроизводства по делу [7].

Данные критерии на наш взгляд были учтены законодателем при внесении понятия «разумный срок» в УПК РК [8]. Так, например ст. 192 УПК РК предусматривает, что «досудебное расследование должно быть закончено в разумный срок с учетом сложности уголовного дела, объема следственных действий и достаточности исследования обстоятельств дела, но не более срока давности уголовного преследования, установленного Уголовным кодексом Республики Казахстан.

При определении разумного срока уголовного судопроизводства учитываются такие обстоятельства, как правовая и фактическая сложность уголовного дела, реализация процессуальных прав участниками досудебного производства, способ реализации лицом, осуществляющим досудебное расследование, своих полномочий в целях своевременного осуществления досудебного производства.

Срок досудебного расследования исчисляется с момента регистрации заявления и сообщения в Едином реестре досудебных расследований до дня направления уголовного дела прокурору с постановлением о прекращении уголовного дела, отчетом о завершении досудебного расследования, постановлением о применении приказного производства, протоколом об уголовном проступке, протоколом ускоренного досудебного расследования, протоколом обвинения или постановлением о передаче дела в суд для рассмотрения вопроса о применении принудительных мер медицинского характера либо до дня заключения прокурором процессуального соглашения в форме сделки о признании вины с направлением дела в суд.

Досудебное расследование по делам дознания не должно превышать один месяц и два месяца по делам предварительного следствия. Данные сроки прокурор вправе пересмотреть, установив разумный срок досудебного расследования.

Положение п. 2 ст. 217 Закона Республики Казахстан «О торговом мореплавании» также предусматривает, что «при неполучении согласия залогодержателей судно, или же право собственности на строящееся судно, исключается из реестров по истечении разумного срока, который составляет не менее 3 месяцев с момента официального уведомления залогодержателей» [9].

ГПК РК, не давая точной характеристики термина «разумный срок», тем самым усложняет возможность его правильной реализации в гражданском судопроизводстве. Отталкиваясь от данного положения, можно прийти к выводу, что понятие «разумный срок» носит оценочный характер.

И в этой связи можно согласиться с мнением Ю.Е. Лемонджавы, которая отмечает, что «понятия, закрепленные в норме права, не содержащие легального определения, носят формально неопределенный характер, предполагают неоднообразное толкование, подлежат конкретизации с учетом специфики и в процессе правоприменения требуют индивидуального подхода субъекта применения» [10, с. 41].

В качестве международного примера определения разумного срока рассмотрения дела можно привести практику Европейского суда по правам человека (далее – ЕСПЧ), которая имеет структурные элементы разумного срока исполнения судебного акта. ЕСПЧ всегда учитывает степень сложности дела, поведение участников, а также важность рассмотрения этого дела с позиции заявителя. В пункте 1 Статьи 6 Европейской Конвенции о защите прав человека и основных свобод от 4 ноября 1950 года отмечено, что разумный срок определяется с момента возбуждения дела в суде [11].

Суммируя приведенный анализ характеристики принципа разумного срока рассмотрения дела как определяющего принципа гражданского судопроизводства, стоит подчеркнуть, что чаще всего затянутый судебный процесс считается отражением некачественной или же неэффективной судебной системы страны. Однако, в процессе формулирования критериев разумного срока было выявлено, что не всегда затянутость разбирательства является следствием несовершенного судопроизводства. Существуют случаи, когда участника дела целенаправленно и намеренно затягивают судебное разбирательство, чтобы добиться справедливости и отстоять свои законные интересы. Проанализировав нормативно-правовые акты Республики Казахстан, а также некоторые аспекты ГПК РК, можно сделать вывод, что в действующем гражданском законодательстве нет точного определения разумного срока рассмотрения дела, что является правовым упущением в процессе оптимизации и реализации судебно-правовой реформы Республики Казахстан.

Список использованных источников:

1. Конституция Республики Казахстан от 30 августа 1995 года // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K950001000>.
2. Гражданский процессуальный кодекс Республики Казахстан №377-V ЗРК от 31 октября 2015 года // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1500000377#z121>.
3. Ярков В.В. Юридические факты в цивилистическом процессе. - М.: Инфотропик Медиа, 2012. - 608 с.

4. Поляков И.Н. Разумные сроки судопроизводства: понятие и значение // Российская юстиция. - 2011. - № 3. - С. 33–37.
5. Романова Ю.А. Разумный срок судебного разбирательства: какие изменения необходимо внести в статью 6.1 ГПК РФ // Вестник Томского государственного университета. - 2011. - № 347. - С. 114–115.
6. Косарева Е.В. Разумный срок судебного разбирательства в контексте концепции единого гражданского процессуального кодекса Российской Федерации // Вестник ВГУ. Серия: Право. - 2017. - № 1. - С. 39–46.
7. Амангелдин А. В разумные сроки // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31148162&pos=6;-106#pos=6;-106.
8. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 года № 231-V ЗРК // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000231#z1687>.
9. Закон Республики Казахстан «О торговом мореплавании» №284 от 17 января 2002 года // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z020000284>.
10. Лемонджавя Ю.Е. Оценочный характер категории «разумный срок» в гражданском судопроизводстве // Вестник Омской юридической академии. - 2016. - № 4 (33). - С. 38-43.
11. Европейская Конвенция о защите прав человека и основных свобод от 4 ноября 1950 года // <https://www.coe.int/ru/web/compass/the-european-convention-on-human-rights-and-its-protocols>.

References:

1. Constitution of the Republic of Kazakhstan of August 30, 1995// <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K950001000>
2. Civil Procedure Code of the Republic of Kazakhstan No. 377-V ЗРК dated October 31, 2015 // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1500000377#z121>
3. Yarkov V.V. Legal facts in the civilistic process. - М.: Infotropic Media, 2012. - 608 p.
4. Polyakov I.N. Reasonable terms of legal proceedings: concept and meaning // Russian justice. - 2011. - № 3. – P. 33-37.
5. Romanova Y.A. Reasonable term of the trial: what changes should be made to Article 6.1 of the Code of Civil Procedure of the Russian Federation // Bulletin of Tomsk State University. - 2011. - № 347. - P. 114-115.
6. Kosareva E.V. Reasonable term of trial in the context of the concept of the Unified Civil Procedure Code of the Russian Federation // Vestnik VSU. Series: Right. - 2017. - № 1. – P. 39-46.
7. Amangeldin A. Within a reasonable time // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31148162&pos=6;-106#pos=6;-106
8. Code of Criminal Procedure of the Republic of Kazakhstan dated July 4, 2014, No. 231-V of the air defense system // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000231#z1687>
9. Law of the Republic of Kazakhstan «On Merchant Shipping» No. 284 of January 17, 2002 // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z020000284>
10. Lemondjava Y. E. The evaluative nature of the «reasonable time» category in civil proceedings // Bulletin of the Omsk Law Academy. - 2016. - № 4 (33). - P. 38-43.
11. European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 4 November 1950 // <https://www.coe.int/ru/web/compass/the-european-convention-on-human-rights-and-its-protocols> .

УДК 343.24:343.8(343)

DOI: 10.54649/2077-9860- 2022-3-59-64

А.М. Құлмұханбет¹**¹Каспий қоғамдық университеті
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.
E-mail: ali_2301@mail.ru**

ШЕТЕЛДІК ҚАРУЛЫ ҚАҚТЫҒЫСТАРҒА ҚАТЫСУДЫҢ ЖАУАПТЫЛЫҚТАРЫНЫҢ КЕЙБІР СҰРАҚТАРЫ

Аңдатпа

Мақалада шетелдік қарулы қақтығыстарға қатысудың жауаптылықтарының кейбір сұрақтары мәселелері қарастырылған. Автор өңірлік қауіпсіздік арнаулы мемлекеттік және құқық қорғау органдарының қызметіне назар аударады. Соңғы жылдардағы статистикаға қарап ҚР-да азаматтарының шетелде экстремистік әрекеттерге қатысу проблемасы өзекті болып қалу мәселесі көтеріледі. «Жусан» операциясы аясындағы тәжірибесі ашып көрсетілген. Автор ұлттық қауіпсіздігі мен экстремизм сияқты анықтамаларына олардың заңнамада көрініс табу тұрғысынан талдау жүргізілген және қазіргі кезеңде экстремизмнің табиғатын, түрлерін және нысандарын зерттеу мемлекеттік органдардың, әсіресе, құқық қорғау органдарының қызметі үшін оған қарсы тұру үшін өте маңызды деген қорытындыға келеді.

Түйін сөздер: экстремизм, діни экстремизм, терроризм, қылмыс, жауаптылық, радикализм, қылмыстылық, экстремистік ұйымдар.

А.М. Кулмұханбет¹**¹Каспийский общественный университет
Республика Казахстан, г. Алматы
E-mail: ali_2301@mail.ru**

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА УЧАСТИЕ В ИНОСТРАННЫХ ВООРУЖЕННЫХ КОНФЛИКТАХ

Аннотация

В статье рассматриваются некоторые вопросы ответственности за участие в зарубежных вооруженных конфликтах. Автор уделяет внимание деятельности специальных региональных органов государственной безопасности и правоохранительных органов. Судя по статистике последних лет, проблема участия граждан РК в экстремистской деятельности за рубежом по-прежнему актуальна. Раскрывается опыт в рамках операции «Жусан». Автор проанализировал определения национальной безопасности и экстремизма с позиции отражения в законодательстве и пришел к выводу, что изучение сущности, видов и форм экстремизма в настоящее время очень важно для деятельности государственных органов, особенно правоохранительных органов в борьбе с экстремизмом.

Ключевые слова: экстремизм, религиозный экстремизм, терроризм, преступление, ответственность, радикализм, преступность, экстремистские организации.

А.М. Kulmukhanbet¹**¹Caspian Public University
Republic of Kazakhstan, Almaty
E-mail: ali_2301@mail.ru**

SOME QUESTIONS OF LIABILITY FOR PARTICIPATION IN FOREIGN ARMED CONFLICTS

Annotation

The article deals with some issues of responsibility for participation in foreign armed conflicts. The author pays attention to the activities of special regional state security bodies and law enforcement agencies. Judging by the statistics of recent years, the problem of the participation of citizens of the Republic of Kazakhstan in extremist activities abroad is still relevant. The experience in the framework of the operation "Zhusan" is revealed. The author analyzed the definitions of national security and extremism from the position of reflection in the legislation and came to the conclusion that the study of the essence, types and forms of extremism is currently very important for the activities of state bodies, especially law enforcement agencies in the fight against extremism.

Keywords: extremism, religious extremism, terrorism, crime, responsibility, radicalism, crime, extremist organizations.

Қазақстан Республикасының Конституциясының 14-бабында: тегіне, әлеуметтік, лауазымдық және мүліктік жағдайына, жынысына, нәсіліне, ұлттына, тіліне, дінге көз-қарасына, нанымына, тұрғылықты жеріне байланысты немесе кез-келген өзге жағдаяттар бойынша ешкімді ешқандай кемсітуге болмайды делінген. Ал 19-бабында: әркім өзінің қай ұлтқа, қай партияға, және қай дінге жататынын өзі анықтауға және оны көрсетуге-көрсетпеуге хақылы делінген [1].

Қазақстан Республикасының 1267 және 1988 санкциялық комитеттерге төрағалық етуі Біріккен Ұлттар Ұйымына мүше мемлекеттердің "ДАИШ", "Әл-Каида" және "Талибан" террористік ұйымдарына қарсы іс-қимыл бойынша күш-жігерін нығайтуға себепші болды. Өңірлік қауіпсіздік арнаулы мемлекеттік және құқық қорғау органдарының Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығының Терроризмге қарсы орталығымен, Шанхай ынтымақтастық ұйымының Өңірлік терроризмге қарсы құрылымымен, Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт ұйымымен және Біріккен Ұлттар Ұйымы Есірткі және қылмыс басқармасының, Еуропадағы қауіпсіздік пен ынтымақтастық ұйымы мен Қазақстан Республикасындағы Еуропалық Одақ өкілдіктерімен белсенді өзара іс-қимылымен қамтамасыз етілген.

Сирия-Ирак аймағындағы жеңілістен кейін экстремистік және террористік әрекет субъектілерінің өз қатарын жаңа рекруттармен толтыруға, қосымша қаржыландыру арналарын және көмекші инфрақұрылым қалыптастыруға аса қажеттілігі бар.

Соңғы төрт жылда экстремистік белсенділік аймағына 440 қазақстандық рекруттың баруына жол берілмеді (2019 жылы – 136, 2020 жылы – 151, 2021 жылы – 91). Қабылданған шараларға қарамастан біздің елдің азаматтарының шетелде экстремистік

әрекеттерге қатысу проблемасы өзекті болып қалуда.

Жауынгерлердің шыққан елдеріне қайтып оралу процестері аса қауіп төндіруде. Халықаралық экстремистік ұйымдардың лагерьлерінен, сондай-ақ үшінші елдерде тірек және транзиттік инфрақұрылымнан Қазақстанның 125 азаматы қайтарылды не болмаса өздері оралды, олардың 57-сі террористік және экстремистік әрекетке қатысқаны үшін қылмыстық жауапкершілікке тартылды.

Радикализм мен экстремизм идеяларын қарқынды насихаттау арқылы қазақстандық қоғам санасында конфессияаралық өшпенділік пен алауыздықты ұшықтыруға алып келетін, зорлық-зомбылық экстремистік және террористік акцияларды бастауға қабілетті идеялар мақсатты түрде қалыптастырылуда.

Интернетте орналастырылатын террористік ұйымдардың ақпараттық-насихат материалдарының техникалық, көркемдік және психологиялық мазмұны сапасының артқаны байқалады. Әлеуметтік желілерді пайдалану халықаралық террористік ұйымдардың эмиссарларына өз аудиториясын айтарлықтай кеңейтуге, жүргізілетін үгіт-насихатты жүйелі негізге ауыстыруға мүмкіндік береді. Интернеттің және әлеуметтік желілердің пайдаланушыларын экстремизмді насихаттау әсерінен оқшаулау мақсатында ақпараттық кеңістікке Қазақстан Республикасы заңнамасының сақталуына қатысты мониторинг жүргізіледі. Интернетте және әлеуметтік желілерде терроризм мен экстремизмді насихаттайтын 620 мыңнан астам материал бұғатталды.

Жекелеген санаттағы отандастарымыздың санасына радикалдық идеялар мен экстремистік көзқарастарды енгізу олардың агрессияның шекті нысандарын көрсетуіне себеп болды, сондай-ақ патриоттық сезім

мен ұлттық бірегейлік, мәдени-адамгершілік және отбасы құндылықтарынан айрылуына алғышарт жасады. Бұл процестердің бақылаусыз дамуы радикалдық идеяларды ұстанатын адамдар санының көбеюіне, қоғамда зорлық-зомбылықтың ушығуына алып келеді.

Бүгінгі таңда қарулы қақтығыстардың көпшілігі шет мемлекеттер шекарасында орын алып, үлкен қиратулар тудырып, көптеген құрбандарға алып келуде.

Foreign Policy журналы 2022 жылғы 10 әскери қақтығыстың болжамын жариялады, жаһандық қақтығыстардың азаюына қарамастан, аймақтық және жергілікті тұрғындар күйреу мен ашаршылық арқылы өршіп, өмірін қиюды жалғастыруда, деп жазды.

АҚШ-тың әлемдік аренадағы амбициясының әлсіреуі бірқатар ірі әскери қақтығыстардың әлсіреуіне әкелді. Бүкіл әлемде қаза тапқан адамдардың саны негізінен 2014 жылдан бастап.

Бірақ жергілікті қақтығыстар бұрынғыдан да көп, бірақ олар әдетте аз қарқынды. ХХІ ғасырдағы соғыстың көп бөлігі олардың ХХ ғасырдағы қарағанда аз өлімге әкеледі. Қақтығыстарға шетелдік қатысу жергілікті қақтығыстардың өсіп, оларға ірі державалардың тартылу қаупін тудырады.

Ресейдің Украинаға басып кіруі сегіз айдан астам уақытқа созылады. БҰҰ мәліметінше, бұл соғыста 8,5 мыңға жуық бейбіт тұрғын қаза тапқан. Екі жақтың әскери шығындары туралы мәліметтер, олардың ресми есептері бойынша, оларды тексеру мүмкін емес, мыңдаған жауынгерлермен есептеледі. Бұл Югославия ыдырағаннан бері Еуропадағы ең қанды қақтығыс, бірақ жер бетіндегі жалғыз қақтығыс емес. Дәл қазір әлемнің ондаған елдерінде қақтығыстар жүріп жатыр.

Сириядағы азаматтық соғыс соңғы онжылдықтағы ең жойқын қарулы қақтығыс болып саналады. БҰҰ мәліметтері бойынша, бұл соғыс 350 мыңнан астам адамның өмірін қиды. Миллиондаған адамдар үйлерінен және тамақ, қалыпты медицина, жұмыс және білім сияқты негізгі қажеттіліктерге қол жеткізуден айырылды.

Иранның қолдауымен жергілікті шииттер мен бірқатар араб мемлекеттерінің қарулы күштерімен коалициядағы үкімет арасындағы Йемендегі азаматтық қақтығыс 10 жылдан астам уақытқа созылады. Соғыс Йемен эко-

номикасын жойып, оны әлемдегі ең кедей елдердің біріне айналдырды. Осы уақыт ішінде әртүрлі себептерден 10 мыңнан астам бала қайтыс болды. Елдің 12 миллионнан астам тұрғыны ашаршылық алдында тұр.

Палестина-Израиль қақтығысын уақытша тоқтатылғанға жатқызу қиын. Израиль әскери күштері кезеі-кезеңімен Палестина секторында тазарту жұмыстарын жүргізеді. Бұқаралық ақпарат құралдарының хабарлауынша, 29 наурыздан сәуірдің басына дейін Иордан өзенінің батыс жағалауында израильдік сарбаздар кем дегенде алты палестиналықты өлтірген, оның ішінде Палестинаның Исламдық жиһад қозғалысының үш мүшесі. Бұған дейін топ мүшелері 10-нан астам израильдіктер қаза тапқан шабуылдар үшін жауапкершілікті өз мойнына алды.

1948 жылдан бастап Пәкістан мен Иран билігі мен аймақтың Тегеран мен Исламабадтан тәуелсіздігін талап ететін жергілікті ұлтшылдар арасындағы белуджистандағы қақтығыс жалғасуда.

Африка әлі күнге дейін планетадағы қарулы қақтығыстарға ең бай континент болып табылады, оған ресейлік жалдамалылар да қатысады.

Human Rights Watch ресейлік «Вагнер» жеке әскери компаниясы қызметкерлерін Малидегі бейбіт тұрғындарды жаппай өлтіруге қатысы бар деп айыптады. Құқық қорғаушылардың айтуынша, 2022 жылдың наурыз айының соңында Мали армиясы және онымен байланысты шетелдік сарбаздар 300-ге жуық адамды өлтірген. Мали билігі өлтірілгендер бірнеше жылдан бері елдің солтүстігінде соғысып келе жатқан террористер деп мәлімдеді.

"Боко Харам" террористік тобы "Батыс Африка провинциясының Ислам мемлекеті Малиде және өзінің Нигериясында ғана емес, көрші елдерде де соғысады: Буркина-Фасо, Нигер, Чад, Камерун және т.б елдерде. Олардың құрбандары үкіметтік әскерлердің сарбаздары мен полицейлері, сондай-ақ осы аймақтардың бейбіт тұрғындары. Ливияда қарулы қақтығыстар бірнеше жыл бұрын соғысып жатқан саяси топтар арасында бітімге келгеніне қарамастан жалғасуда.

Орталық Африка Республикасындағы Азаматтық соғыс 10 жылдан астам уақытқа созылды. Бейбіт тұрғындар үкімет әскерлерінің, жалдамалы әскерлердің, көтерілісшілер мен террористердің құрбаны болады. Сомалидің "Аш-Шабаб" содырлары халқы аштықтан өлу

алдында тұрған Сомалидің ресми билігімен әскери қақтығысты жалғастыруда. Содырларға қарсы топтар көршілес Кенияның әскери операциялары мен билігін жүргізеді.

Өткен жылы Эфиопия мен Мозамбикте көтерілісшілермен белсенді шайқас қайта басталды. Мапутуға Ресейдің «Вагнер» ЖӘК мен Оңтүстік Африканың Dusk Advisory Group жалдамалы әскерлері де қолдау көрсетеді.

Конго Демократиялық Республикасының солтүстік-шығысындағы жалғасып жатқан қақтығыс 1998-2003 жылдардағы ұзаққа созылған азаматтық соғыстың соңғы кезеңі болып табылады, ол кем дегенде төрт миллион адамның өмірін қиды. Қазір үкімет әскерлері мен Угданың "одақтас демократиялық күштер" исламшыл тобы арасында жүріп жатыр.

Қазақстанның Ұлттық қауіпсіздік комитеті (ҰҚК) қазіргі уақытта Сирия аумағында 90-нан астам қазақстандық бар екенін мәлімдеді. Олардың шамамен 56-сы әйелдер. Лагерьлерде немесе түрмелерде 15 адам (екеуі ер адам) ұсталады. Иракта тағы алты әйел қамауда. Таяу Шығыстағы қақтығыс аймақтарында балаларды есептегенде Қазақстанның 100-ге жуық азаматы болуы мүмкін. Бұл азаттықтың сұрауына жауап ретінде ҰҚК ұсынған деректер.

Комитеттің жауабына сәйкес, Сирия мен Ирактан Қазақстанға 277 ересек адам (57 ер адам және 220 әйел) және 547 кәмелетке толмаған бала қайтарылды.

Қайтарылғандардың ішінде 44 адам, оның ішінде 10 Әйел, террористік топтың қызметіне қатысу, шетелдік қарулы қақтығыстарға қатысу, терроризмді насихаттау, жалдау, террористік әрекеттерді қаржыландыру сияқты айыптар бойынша бір жылдан 11 жылға дейін әртүрлі түрме жазасына кесілді.

Сонымен қатар, тағы 35 адамға (оның ішінде 12 әйелге), оның ішінде екі кәмелетке толмағандарға қатысты тергеу жүргізілуде.

Комитеттің мәліметінше, Сирия мен Ирактағы қақтығыс аймақтарынан оралған 198 әйел мен 545 бала оңалту орталықтарына жіберілді.

«Жусан» операциясы аясында Таяу Шығыстан әкетілген және «Ислам мемлекеті» экстремистік тобы тарапынан Сириядағы қарулы қақтығысқа қатысқаны үшін айыпталған 14 қазақстандықтың ісі бойынша сот тыңдаулары басталды.

Халықаралық келісімдер терроризмге қарсы заңнаманың ажырамас бөлігі болып табылады. Қазақстан терроризмге қарсы күреске

бағытталған 14 халықаралық конвенциялармен хаттамаларға қосылды. Олардың негізгілері - 1970 жылғы әуе кемелерін заңсыз басып алуға қарсы күрес туралы Гаага Конвенциясы, 1971 жылғы Азаматтық авиация қауіпсіздігіне қарсы бағытталған заңсыз актілерге қарсы күрес туралы Монреаль Конвенциясы, 1979 жылғы кепілге алуға қарсы күрес туралы халықаралық конвенция, 1997 жылғы бомбалық терроризмге қарсы күрес туралы халықаралық Конвенция, терроризмді қаржыландыруға қарсы күрес туралы халықаралық Конвенция 1999 2005 жылғы ядролық терроризм актілеріне қарсы күрес туралы халықаралық Конвенция.

Сондай-ақ, Қазақстан қылмысқа, оның ішінде экстремизм мен терроризмге қарсы күрестің түрлі аспектілері бойынша өңірлік ұйымдар және шет елдермен екіжақты форматта 60-тан астам шарт жасасты. Халықаралық террористік және экстремистік ұйымдардың қызметіне жол бермеу және жолын кесу жөніндегі халықаралық міндеттемелерді өзіне ала отырып, Қазақстан бүгінгі күні өз аумағында 20 террористік және экстремистік ұйымдардың қызметіне тыйым салды.

Терроризмге қарсы іс-қимыл туралы Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 13 шілдедегі N 416-І Заңына сәйкес, Қазақстан Республикасында терроризмге қарсы іс-қимыл мынадай негізгі: адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету және қорғау, террористік қылмыстарды жасау салдарынан қауіп төнген адамдардың өмірі мен денсаулығын, құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау басымдығы; заңдылықты сақтау; терроризмге қарсы іс-қимыл шараларының террористік қауіп дәрежесіне мөлшерлес болуы; терроризмнің алдын алуға басымдық беру; террористік іс-әрекетті жүзеге асырғаны үшін жазаның болмай қалмайтындығы; терроризмге қарсы іс-қимылдың саяси, ақпараттық-насихаттық, әлеуметтік-экономикалық, құқықтық, арнайы және өзге де шараларының жүйелі болуы және оларды кешенді пайдалану; терроризмге қарсы операцияларды жүргізу кезінде тартылатын күштер мен құралдарға жедел басшылық жасауда дара басқару; терроризмге қарсы іс-қимылдың жария және жария емес әдістерінің ұштасуы; терроризмге қарсы операциялардың тактикасы, нысандары, әдістері, құралдары және қатысушыларының құрамы туралы мәліметтерге шектеулі қолжетімділікті қамтамасыз ету қағидаттарына негізделеді [2].

Экстремизмге қарсы іс-қимыл туралы Қазақстан Республикасының 2005 жылғы 18 ақпандағы N 31 Заңына сәйкес, Қазақстан Республикасының аумағында мақсаттары немесе әрекеттері экстремизмді жүзеге асыруға бағытталған ұйымдарды (филиалдар мен өкілдіктерді) құруға және олардың іс-әрекетіне тыйым салынады. Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен экстремистік деп танылған ұйымдардың атауларын құрылатын ұйымдардың атауларында пайдалануға жол берілмейді [3].

Л.В. Баева сөзінше экстремизмнің күрделі жіктелуінің екі түрін анықтайды:

1) ұтымды экстремизм:

а) саяси;

б) идеологиялық;

в) ұлтшылдық;

г) діни;

е) экологиялық;

2) тиімсіз экстремизм:

а) жастар наразылық қозғалысы (хиппи, панк, вандализм және т.б.);

б) психопатикалық экстремизм;

в) спорттық экстремизм;

г) мәдени экстремизм [4, 25 б.].

А.Н. Ағыбаевтың пікірінше ұлттық, нәсілдік дұшпандықты немесе араздықты қоздыруға ұлттық ар-намыс пен қадір-қасиетті кемсітуге сондай-ақ азаматтардың нәсілдік немесе ұлттық, тегіне қарай олардың құқықтарын тікелей немесе жанамалай шектеуге немесе оларға, тікелей немесе жанамалай артықшылықтар белгілеуге қасақана бағытталған іс-әрекеттерді қылмыстық заң қылмыстық құқық бұзушылық құрамына жатқызады [5, 196 б.].

Шетелдік қарулы қақтығыстарға қатысу Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігіне қауіп төндіреді. Осыған байланысты Қазақстан Республикасының «Ұлттық қауіпсіздігі туралы» Қазақстан Республикасының 2012 жылғы 6 қаңтардағы № 527-IV Заңына сәйкес Ұлттық қауіпсіздік түрлеріне: 1) қоғамдық қауіпсіздік – қоғамның тұтастығы мен оның тұрақтылығы қамтамасыз етілетін азаматтар өмірінің, денсаулығының және амандығының, қазақстандық қоғамның рухани-имандылық құндылықтарының және әлеуметтік қамсыздандыру жүйесінің нақты әрі ықтимал қауіп-қатерлерден қорғалуының жай-күйі; 2) әскери қауіпсіздік – әскери күштерді қолданумен немесе оны қолдану ниетімен байланысты сыртқы және ішкі

қауіп-қатерлерден адамның және азаматтың, қоғам мен мемлекеттің өмірлік маңызы бар мүдделері қорғалуының жай-күйі; 3) саяси қауіпсіздік – азаматтардың, әлеуметтік топтардың құқықтары мен бостандықтарының сақталуы және олардың мүдделерінің теңгерімі, мемлекеттің тұрақтылығы, тұтастығы және қолайлы халықаралық жағдайы қамтамасыз етілетін конституциялық құрылыс негіздерінің, мемлекеттік органдар жүйесі қызметінің және мемлекеттік басқару тәртібінің нақты және ықтимал қауіп-қатерлерден қорғалуының жай-күйі; 4) экономикалық қауіпсіздік – экономиканың орнықты дамуы және оның тәуелді болмауы қамтамасыз етілетін, Қазақстан Республикасы ұлттық экономикасының нақты және ықтимал қауіп-қатерлерден қорғалуының жай-күйі; 5) ақпараттық қауіпсіздік – елдің орнықты дамуы және ақпараттық тәуелсіздігі қамтамасыз етілетін, ақпарат саласындағы нақты және ықтимал қауіп-қатерлерден Қазақстан Республикасы ақпараттық кеңістігінің, сондай-ақ адамның және азаматтың құқықтары мен мүдделерінің, қоғам мен мемлекеттің қорғалуының жай-күйі; 6) экологиялық қауіпсіздік – қоршаған ортаға антропогендік және табиғи әсерлер салдарынан туындайтын қауіп-қатерлерден адамның және азаматтың өмірлік маңызы бар мүдделері мен құқықтарының, қоғам мен мемлекеттің қорғалуының жай-күйі болып табылады. Осы заңның 21-бабына сәйкес саяси қауіпсіздікті қамтамасыз ету 1) конституциялық құрылысты құлатуға немесе күштеп өзгертуге, оның ішінде терроризмге, экстремизмге, сепаратизмге және Қазақстан Республикасының біртұтас құрылысына, оның аумағының тұтастығына, қол сұғылмаушылығына және бөлінбестігіне қол сұғатын өзге де іс-әрекеттерге; 2) билікті басып алуға; 3) Қазақстан Республикасының Конституциясы мен заңнамасына сәйкес құрылған немесе сайланған (тағайындалған) Қазақстан Республикасының органдары мен лауазымды адамдарының өкілеттігін күштеп тоқтатуға немесе қызметіне кедергі келтіруге; 4) орын алып отырған конфессиялық айырмашылықтар мен түрлі діни көзқарастарды саяси, экстремистік және террористік мақсаттарға пайдалануға шақыруы ұлттық қауіпсіздікке нұқсан келтіреді және заңда белгіленген жауаптылыққа әкеп соғады деп [6].

Қорытындылай келе, шетелдік қарулы қақтығыстарға қатысу қоғамды қорқыту

және саяси институттарды жою үшін өте тиімді құрал екенін атап өткен жөн. Соңғы бірнеше жылда экстремизм мәселесі бүкіл әлемде жаһандық сипатқа ие болып, тұрақты даму үстінде. Қазіргі кезеңде экстремизмнің табиғатын, түрлерін және нысандарын зерттеу мемлекеттік органдардың, әсіресе, құқық қорғау органдарының қызметі үшін оған қарсы тұру үшін өте маңызды. Экстремистік қылмыс саласындағы қазіргі шындықтар мемлекеттің бағдаршылығына қарсы экстремистік әрекеттерді болдырмау және заңның қатаңдығына сәйкес қылмыстық

жауапкершілікке тартылған адамдарды тартуға қатаң шаралар қолдануды талап етеді. Мемлекеттік деңгейде, әсіресе діни экстремизмді, нәсілшілдік пен шовинизмді білдіретін экстремистік ұйымдардың қызметі Қазақстанда экстремизмнің алдын алудың маңызды бағыттарының бірі ретінде танылуы керек. Сонымен бірге экстремизм - көп қырлы құбылыс екенін атап өткім келеді. Олардың әрқайсысы нақты болып табылады және ең тиімді бақылау шараларын әзірлеу үшін тиісті назар аударуды және мұқият зерделеуге лайық.

Пайдаланылған қайнар көздерінің тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы 1995 жылғы 30 тамыз // <http://online.zakon.kz>.
2. Терроризмге қарсы іс-қимыл туралы Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 13 шілдедегі N 416-І Заңы
3. Экстремизмге қарсы іс-қимыл туралы Қазақстан Республикасының 2005 жылғы 18 ақпандағы N 31 Заңы
4. Баева Л.В. Экстремизм: Природа и формы проявления // Каспийский регион: политика, экономика, культура. 2008. № 3 (16). С. 21-26.
5. Ағыбаев А.Н. Қазақстан Республикасының Қылмыстық Кодексіне түсіндірме Жеті-жарғы. Алматы. 2015 ж. – 768 б.
6. Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігі туралы Қазақстан Республикасының 2012 жылғы 6 қаңтардағы № 527-IV Заңы

References:

1. Қазақстан Respublikasynuң Konstitutsiyasy 1995 zhylғы 30 тамыз // <http://online.zakon.kz>.
2. Terrorizmge қарсы іs-қимыл туралы Қазақстан Respublikasynuң 1999 zhylғы 13 shildedegi N 416-І Заңу
3. Ekstremizmge қарсы іs-қимыл туралы Қазақстан Respublikasynuң 2005 zhylғы 18 ақpандағы N 31 Заңу
4. Bayeva L.V. Ekstremizm: Priroda i formy proyavleniya // Kaspysky region: politika, ekonomika, kultura. 2008. № 3 (16). S. 21-26.
5. Ағыбайев А.Н. Қазақстан Respublikasynuң Қылмыстық Kodeksine tysindirme Zheti-zharғы. Almaty. 2015 zh. – 768 b.
6. Қазақстан Respublikasynuң ұлттық қауіпсіздігі туралы Қазақстан Respublikasynuң 2012 zhylғы 6 қаңтардағы № 527-IV Заңу

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ УНИВЕРСИТЕТА

CASPIAN UNIVERSITY ПОЛУЧИЛ АККРЕДИТАЦИЮ ACQUIN

Для оценки качества предоставляемых вузом образовательных услуг используют метод институциональной и специализированной (программной) аккредитации.

22 июля 2022 г. Институтом аккредитации, сертификации и обеспечения качества (ACQUIN) были аккредитованы 15 образовательных программ по трем уровням образования: Бакалавриат-Магистратура-Докторантура, в том числе по программам Высшей школы права «Әділет» - «Публичное право», «Частное право»; «Юриспруденция КНР» и «Судебно-правоохранительная деятельность».

Аккредитация действительна до 30 сентября 2030 г.

РЕСПУБЛИКАНСКАЯ АКЦИЯ «НАРОДНЫЙ ЮРИСТ – 2022»

16 сентября во всех крупных городах Казахстана прошла бесплатная общенациональная социально значимая акция «Народный юрист». Организаторами мероприятия выступили Агентство по противодействию коррупции, сетевое издание zakon.kz, информационная система "Параграф", органы государственной власти, известные юристы и адвокаты.

Цель проекта – повышение правовой грамотности и оказание бесплатной юридической помощи гражданам, особенно уязвимым слоям населения: малоимущим, многодетным семьям, одиноким матерям, людям с ограниченными возможностями, представителям малого и среднего бизнеса, студентам и многим другим.

Уникальная беспрецедентная акция "Народный юрист" проводится с 2016 года. Вынужденный перерыв был сделан только в 2020-2021 годах, когда из-за пандемии коронавирусной инфекции были введены карантинные меры. После стабилизации санитарно-эпидемиологической ситуации организаторами принято решение возобновить проект.

Акция проходила в Алматы, Нур-Султане, Конаеве, Актобе, Таразе, Туркестане, Актау, Костанаве, Усть-Каменогорске, Петропавловске, Павлодаре, Караганде, Балхаше, Уральске, Кызылорде, Шымкенте, Атырау, Кокшетау, Талдыкоргане и Семее.

В Алматы акция проходила при поддержке Caspian University, давнего партнера. Клиницисты Юридической клиники им. Ю.Г.Басина Высшей школы права «Эділет», студенты 2-3 курсов активно принимали участие в акции, помогали посетителям с консультациями.

По материалам
<https://tengrinews.kz>

АВТОРЛАР ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТТЕР

БИДАЙШИЕВА АДЕМА БАҚЫТБЕКОВНА – ЗАҢ ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ МАГИСТРІ, КАСПИЙ ҚОҒАМДЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ «ӘДІЛЕТ» ЖОҒАРЫ ҚҰҚЫҚ МЕКТЕБІНІҢ СЕНЬОР-ЛЕКТОРЫ.

КАЛИМБЕКОВА АСЕЛЬ РАХАТОВНА – ЗАҢ ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ КАНДИДАТЫ, КАСПИЙ ҚОҒАМДЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ «ӘДІЛЕТ» ЖОҒАРЫ ҚҰҚЫҚ МЕКТЕБІНІҢ ҚАУЫМДАСТЫРЫЛҒАН ПРОФЕССОРЫ, КАСПИЙ ҚОҒАМДЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ЖАРИЯ ҚҰҚЫҚ ИНСТИТУТЫНЫҢ ЖЕТЕКШІ ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕРІ, ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ, АЛМАТЫ Қ.

САТБАЕВА АЙЖАН МҰРАТҚЫЗЫ – ЗАҢ ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ КАНДИДАТЫ, ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ АГРАРЛЫҚ ЗЕРТТЕУ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ БИЗНЕС ЖӘНЕ ЗАҢ ЖОҒАРЫ МЕКТЕБІНІҢ ҚАУЫМДАСТЫРЫЛҒАН ПРОФЕССОРЫ, ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ, АЛМАТЫ Қ.

КАРАГУСОВ ФАРХАД СЕРГЕЕВИЧ – ЗАҢ ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ ДОКТОРЫ, ПРОФЕССОР, КАСПИЙ ҚОҒАМДЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ЖЕКЕ ҚҰҚЫҚ ИНСТИТУТЫНЫҢ БАС ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕРІ, ХАЛЫҚАРАЛЫҚ САЛЫСТЫРМАЛЫ ҚҰҚЫҚ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ ҚАУЫМДАСТЫРЫЛҒАН МҮШЕСІ (IASL), ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ, АЛМАТЫ Қ.

КОЛЕСНИКОВ ЮРИЙ АЛЕКСЕЕВИЧ – ЗАҢ ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ ДОКТОРЫ, ОҢТҮСТІК ФЕДЕРАЛДЫ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ҚАРЖЫ ҚҰҚЫҒЫ КАФЕДРАСЫНЫҢ МЕҢГЕРУШІСІ, М.А. ОҢТҮСТІК ФЕДЕРАЛДЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ «ЭКОНОМИКАДАҒЫ АСПАПТЫҚ, МАТЕМАТИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ЗИЯТКЕРЛІК ҚҰРАЛДАР» ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУ ОРТАЛЫҒЫНЫҢ ЖЕТЕКШІСІ, РЕСЕЙ ФЕДЕРАЦИЯСЫ, РОСТОВЕ-НА-ДОНУ Қ.

ТЛЕУХАН РАМАЗАН ҚАНАЙҰЛЫ – ЗАҢ ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ ДОКТОРЫ, Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯЛЫҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ҚЫЛМЫСТЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ ПӘНДЕР КАФЕДРАСЫНЫҢ ПРОФЕССОРЫ, ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ, АСТАНА Қ.

ТЛЕШАЛИЕВ НҰРЛАН ДӘУЛЕТКҰЛҰЛЫ – ЗАҢ ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ МАГИСТРІ, КАСПИЙ ҚОҒАМДЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ «ӘДІЛЕТ» ЖОҒАРЫ ҚҰҚЫҚ МЕКТЕБІНІҢ ДЕКАН ОРЫНБАСАРЫ, СЕНЬОР-ЛЕКТОРЫ, ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ, АЛМАТЫ Қ.

ДАИРОВА АЛМА – КАСПИЙ ҚОҒАМДЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ «ӘДІЛЕТ» ЖОҒАРЫ ҚҰҚЫҚ МЕКТЕБІНІҢ МАГИСТРАНТЫ, ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ, АЛМАТЫ Қ.

КАРИПЖАНОВ ДАНИЯР АЗАМатович – КАСПИЙ ҚОҒАМДЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ «ӘДІЛЕТ» ЖОҒАРЫ ҚҰҚЫҚ МЕКТЕБІНІҢ МАГИСТРАНТЫ, ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ, АЛМАТЫ Қ.

ҚҰЛМҰХАНБЕТ АЙДАР МҰРАТБЕКҰЛЫ – КАСПИЙ ҚОҒАМДЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ «ӘДІЛЕТ» ЖОҒАРЫ ҚҰҚЫҚ МЕКТЕБІНІҢ МАГИСТРАНТЫ, ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ, АЛМАТЫ Қ.

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

БИДАЙШИЕВА АДЕМА БАҚЫТБЕКОВНА – МАГИСТР ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, СЕНЬОР-ЛЕКТОР ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ ПРАВА «ЭДИЛЕТ» КАСПИЙСКОГО ОБЩЕСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА, РЕСПУБЛИКА КАЗАХСТАН, Г. АЛМАТЫ

КАЛИМБЕКОВА АСЕЛЬ РАХАТОВНА – КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, АССОЦИИРОВАННЫЙ ПРОФЕССОР ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ ПРАВА «ЭДИЛЕТ» КАСПИЙСКОГО ОБЩЕСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА, ВЕДУЩИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО ИНСТИТУТА ПУБЛИЧНОГО ПРАВА КАСПИЙСКОГО ОБЩЕСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА, РЕСПУБЛИКА КАЗАХСТАН, Г. АЛМАТЫ

САТБАЕВА АЙЖАН МУРАТОВНА – КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, АССОЦИИРОВАННЫЙ ПРОФЕССОР ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ БИЗНЕСА И ПРАВА КАЗАХСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО УНИВЕРСИТЕТА, РЕСПУБЛИКА КАЗАХСТАН, Г. АЛМАТЫ

КАРАГУСОВ ФАРХАД СЕРГЕЕВИЧ – ДОКТОР ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, ПРОФЕССОР, ГЛАВНЫЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК ИНСТИТУТА ЧАСТНОГО ПРАВА КАСПИЙСКОГО ОБЩЕСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА, АССОЦИИРОВАННЫЙ ЧЛЕН МЕЖДУНАРОДНОЙ АКАДЕМИИ СРАВНИТЕЛЬНОГО ПРАВОВЕДЕНИЯ (IASL), РЕСПУБЛИКА КАЗАХСТАН, Г. АЛМАТЫ

КОЛЕСНИКОВ ЮРИЙ АЛЕКСЕЕВИЧ - ДОКТОР ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, ЗАВЕДУЮЩИЙ КАФЕДРОЙ ФИНАНСОВОГО ПРАВА ЮФУ, И.О. РУКОВОДИТЕЛЯ ЦЕНТРА НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ «ИНСТРУМЕНТАЛЬНЫЕ, МАТЕМАТИЧЕСКИЕ И ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ СРЕДСТВА В ЭКОНОМИКЕ» ЮЖНОГО ФЕДЕРАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА, РОССИЙСКАЯ ФЕДЕРАЦИЯ, Г. РОСТОВ-НА-ДОНУ

ТЛЕУХАН РАМАЗАН КАНАЕВИЧ – ДОКТОР ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, ПРОФЕССОР КАФЕДРЫ УГОЛОВНО-ПРАВОВЫХ ДИСЦИПЛИН ЕВРАЗИЙСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМ. Л.Н. ГУМИЛЕВА, РЕСПУБЛИКА КАЗАХСТАН, Г. АСТАНА

ТЛЕШАЛИЕВ НУРЛАН ДАУЛЕТКУЛОВИЧ – МАГИСТР ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, ЗАМЕСТИТЕЛЬ ДЕКАНА, СЕНЬОР-ЛЕКТОР ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ ПРАВА «ЭДИЛЕТ» КАСПИЙСКОГО ОБЩЕСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА, РЕСПУБЛИКА КАЗАХСТАН, Г. АЛМАТЫ

ДАИРОВА АЛМА – МАГИСТРАНТ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ ПРАВА «ЭДИЛЕТ» КАСПИЙСКОГО ОБЩЕСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА, РЕСПУБЛИКА КАЗАХСТАН, Г. АЛМАТЫ

КАРИПЖАНОВ ДАНИЯР АЗАМАТОВИЧ – МАГИСТРАНТ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ ПРАВА «ЭДИЛЕТ» КАСПИЙСКОГО ОБЩЕСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА, РЕСПУБЛИКА КАЗАХСТАН, Г. АЛМАТЫ

КУЛМУХАНБЕТАЙДАР МУРАТБЕКОВИЧ – МАГИСТРАНТ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ ПРАВА «ЭДИЛЕТ» КАСПИЙСКОГО ОБЩЕСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА, РЕСПУБЛИКА КАЗАХСТАН, Г. АЛМАТЫ

INFORMATION ON THE AUTHORS

BIDAYSHIYeva ADEMA BAQYTBEOVNA – MASTER OF LEGAL SCIENCES, SENIOR LECTURER OF THE HIGHER SCHOOL OF LAW «ADILET», CASPIAN PUBLIC UNIVERSITY, REPUBLIC OF KAZAKHSTAN, ALMATY

KALIMBEKOVA ASSEL RAKHATOVNA – CANDIDATE OF LAW SCIENCES, ASSOCIATE PROFESSOR OF THE HIGHER SCHOOL OF LAW «ADILET», LEADING RESEARCHER OF THE RESEARCH INSTITUTE OF PUBLIC LAW, CASPIAN PUBLIC UNIVERSITY, REPUBLIC OF KAZAKHSTAN, ALMATY

SATBAYEVA AIZHAN MURATOVNA – CANDIDATE OF LAW SCIENCES, ASSOCIATED PROFESSOR OF HIGH SCHOOL OF BUSINESS AND LAW OF KAZAKH NATIONAL AGRARIAN RESEARCH UNIVERSITY, REPUBLIC OF KAZAKHSTAN, ALMATY

KARAGUSSOV FARKHAD SERGEEVICH – DOCTOR OF LAW, PROFESSOR, CHIEF SCIENTIFIC FELLOW OF THE INSTITUTE OF PRIVATE LAW OF CASPIAN UNIVERSITY, ASSOCIATE MEMBER OF THE INTERNATIONAL ACADEMY OF COMPARATIVE LAW (IACL), REPUBLIC OF KAZAKHSTAN, ALMATY

KOLESNIKOV YURI ALEKSEEVICH - DOCTOR OF LAW, HEAD OF THE DEPARTMENT OF FINANCIAL LAW AT SFEDU, ACTING HEAD OF THE CENTER FOR SCIENTIFIC RESEARCH "INSTRUMENTAL, MATHEMATICAL AND INTELLECTUAL MEANS IN ECONOMICS" AT SOUTHERN FEDERAL UNIVERSITY, RUSSIAN FEDERATION, ROSTOV-NA-DONU

TLEUKHAN RAMAZAN KANAEVICH – DOCTOR OF LAW, PROFESSOR OF THE DEPARTMENT OF CRIMINAL LEGAL DISCIPLINES, EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY NAMED AFTER L.N. GUMILEV, REPUBLIC OF KAZAKHSTAN, ASTANA

TLESHALIEV NURLAN DAULETKULOVICH – MASTER OF LEGAL SCIENCES, SENIOR LECTURER OF THE HIGHER SCHOOL OF LAW «ADILET», CASPIAN PUBLIC UNIVERSITY, REPUBLIC OF KAZAKHSTAN, ALMATY

DAIROVA ALMA – MASTER'S DEGREE STUDENT OF THE HIGHER SCHOOL OF LAW «ADILET», CASPIAN PUBLIC UNIVERSITY, REPUBLIC OF KAZAKHSTAN, ALMATY

KARIPZHANOV DANIYAR AZAMATOVICH – MASTER'S DEGREE STUDENT OF THE HIGHER SCHOOL OF LAW «ADILET», CASPIAN PUBLIC UNIVERSITY, REPUBLIC OF KAZAKHSTAN, ALMATY

KULMUKHANBET KULMUKHANBET AYDAR MURATBEKOVICH – MASTER'S DEGREE STUDENT OF THE HIGHER SCHOOL OF LAW «ADILET», CASPIAN PUBLIC UNIVERSITY, REPUBLIC OF KAZAKHSTAN, ALMATY

Правила публикации для авторов журнала «Научные труды «Эділет» (требования к оформлению статей, представляемых для опубликования)

Редакционная коллегия просит авторов при подготовке статей для опубликования в журнале «Научные труды «Эділет» руководствоваться следующими правилами.

Условия размещения публикаций в журнале

Для публикации в журнале «Научные труды «Эділет» принимаются статьи на казахском, русском и английском языках, содержащие ранее не опубликованные проблемные, обзорные, дискуссионные статьи в области юридической науки, где освещаются результаты фундаментальных и прикладных исследований.

Статья может быть представлена на одном из трех языков: казахском, русском или английском.

Статья магистрантов должна сопровождаться рецензией от научного руководителя (заверенная печатью отдела кадров). Рецензия – на казахском или русском языках.

Статья должна быть тщательно отредактирована. Особое внимание следует обратить на ясность и лаконичность стиля, точность и последовательность в изложении материала.

Автором должен быть подписан первый экземпляр статьи с указанием, что текст статьи (цитаты, цифры, сноски) вычитан и сверен. За достоверность и точность данных, приведенных в материалах, ответственность несут авторы.

Автор перед сдачей рукописи в журнал должен тщательно проверить общую орфографию, а также правильность написания соответствующих юридических терминов.

К оформлению статей предъявляются следующие требования

Объем статьи, включая список литературы, таблицы и рисунки с подрисуночными надписями, аннотации, не должен превышать 10 страниц печатного текста. Минимальный объем статьи – 5 страниц. В редакцию необходимо представить электронную версию статьи в полном соответствии с распечаткой. Страницы статьи должны быть пронумерованы. Указывается код по **УДК**.

В начале статье указывается ФИО автора, должность или место работы, учебы, название статьи.

Аннотация (аңдатпа, annotation) дается после ФИО, место работы, учебы автора и названия статьи в начале текста на рус., каз. и англ языках (8-10 строк). Перед каждой аннотацией написать фамилию и инициалы, должность, название статьи на соответствующем языке аннотации. Далее ключевые слова (түйінді сөздер, keywords) на каз., рус., англ. языках внизу аннотации на соответствующем языке аннотации.

Аннотация является кратким изложением содержания научного произведения, дающая обобщенное представление о его теме и структуре. Аннотация не требуется при публикации рецензий, отчетов о конференциях и подобных информационных материалов.

Ключевые слова должны обеспечить наиболее полное раскрытие содержания статьи. Для каждого конкретного материала задайте 5-6 ключевых слов (keywords) в порядке их значимости, т.е. самое важное ключевое слово статьи должно быть первым в списке.

Авторы, информация об авторах, название статьи, аннотация и ключевые слова указываются на языке написания статьи и на русском/казахском и английском языке. В информации об авторах должны быть указаны занимаемая должность, основное место работы, ученая степень, ученое звание, а также e-mail

Текст должен быть набран в программе Word любой версии, представляется на CD или другом носителе либо отправляется по электронной почте akalimbekova@mail.ru (**Раб.тел.: +7 (727) 250 69 35, +7 (727) 323 10 09**). Шрифт текста — Times New Roman, формат бумаги А4 (210*297 мм), размер кегля — 12 пт. Межстрочный интервал — одинарный. Выравнивание по ширине. Абзацный отступ — 0,8 см. Поля верхнее — 2, нижнее — 2, левое — 2, правое — 2.

В таблицах, рисунках, формулах не должно быть разночтений в обозначении символов, знаков. Рисунки должны быть четкими, чистыми. На рисунки и таблицы в тексте должны быть ссылки.

В тексте число формул должно быть минимальным. Формулы должны быть набраны в соответствующем редакторе (для математических и химических формул). Таблицы должны быть озаглавлены, не допускается наличия в них пустых граф. Условные сокращения и символы следует пояснять в примечании.

Иллюстративные материалы представляются в форматах: для фото, рисунков — tiff или jpeg (300 dpi для черно-белых и цветных); графики, диаграммы, схемы и т.п. — xls, cdr. На обороте рисунка или под ним указывается фамилия автора, название статьи и номер рисунка. Иллюстрации могут размещаться по тексту, но обязательно прилагаются в виде отдельных файлов, который впоследствии будет использоваться при верстке). Подрисуночные подписи даются отдельным списком, в конце статьи.

Список использованных источников должен состоять не более чем из 20 наименований, и оформляется в соответствии с ГОСТ 7.1–2003 «Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила составления». Ссылки на источники в тексте статьи даются только в квадратных скобках (без цитирования [12], при цитировании или пересказе авторского текста [12, с. 29]). Нумерация ссылок в статье производится по порядковому номеру источника в пристатейном списке литературы. Архивные материалы в список не включаются, ссылки на них помещаются в тексте в круглых скобках. При использовании в статье источников из электронных ресурсов или удаленного доступа (Интернета) в списке литературы приводится библиографическая запись источника и ссылка на сетевой ресурс с полным сетевым адресом в Интернете. Желательно указывать дату обращения к ресурсу.

НАПРИМЕР (библиографические сведения условны):

Для книг: Фамилии и инициалы авторов. Заглавие. — Сведения о повторности издания. — Место издания: Издательство, Год издания. — Количество страниц.

Например:

Басин Ю.Г. Избранные труды по гражданскому праву. — 3-е изд. — СПб.: 2003. — 294 с.

Для статей из журналов: Фамилии и инициалы авторов. Название статьи // Заглавие издания. (Серия). — Год издания. — Том. — Номер. — Страницы.

Например:

Брызгалов А.И. О некоторых теоретико-методологических проблемах юридической науки на современном этапе // Государство и право. — 2004. — № 4. — С. 17–22.

Для материалов конференций, сборников трудов и т.д.: Фамилии и инициалы авторов. Название статьи // Заглавие издания: Вид издания. — Место, год издания. — Том. — Номер. — Страницы.

Например:

Диденко А. Гражданское право как источник формирования правовой действительности // VI Гражданское законодательство: Статьи. Комментарии. Практика. – Вып. 40 / Под ред. А.Г. Диденко. – Алматы: Раритет, 2015. – С. 4-24.

Автор обязан сделать транслитерацию фамилии, инициалов, перевод заглавия статьи (обзора, рецензии), списка использованных источников (References) на английский язык, разместив их в конце текста статьи. Ее можно сделать по следующей ссылке: <http://www.ruski-mat.net/trans2.html>)

Например:

Didenko A. Grazhdanskoye pravo kak istochnik formirovaniya pravovoy deystvitelnosti // VI Grazhdanskoye zakonodatelstvo: Statyi. Kommentarii. Praktika. – Vyp. 40 / Pod red. A.G. Didenko. – Almaty: Raritet, 2015. – S. 4-24.

Сведения об авторах

К рукописи прилагаются:

- 1) справка о каждом из авторов статьи с указанием фамилии, имени, отчества; ученой степени; ученого звания; основного места работы; должности; домашнего, служебного или мобильного телефонов; электронного и почтового адресов (для связи с редакцией);
- 2) информация о том, кому из соавторов следует адресовать вопросы главного редактора и/или направлять корректуру.

Все статьи, поступившие в редакцию, рецензируются. При необходимости статья может быть возвращена автору на доработку. Датой поступления статьи считается дата получения редакцией ее окончательного варианта. Редакция оставляет за собой право внесения в текст редакторских изменений, не искажающих смысла статьи.

Статьи публикуются по мере поступления.

Схематический пример оформления статьи

- УДК.

- По центру приводятся:

- о Фамилии и инициалы авторов (напр.: И.В. Иванов¹, С.П. Крылов²)

- о Полное название учреждения, которое представляет автор (с указанием страны и города). Если авторы из разных учреждений, то соответствие между автором и учреждением устанавливается надстрочными индексами, например:

И.В. Иванов¹, С.П. Крылов² Каспийский общественный университет, Казахстан, г. Алматы¹

Институт экономики и права, Казахстан, г. Алматы²

- о Название статьи (полужирное написание)

- Аннотация.

- Ключевые слова.

- Текст статьи.

- Список использованных источников.

- References (транслитерация).

- В конце статьи приводится перевод на двух остальных языках (по очереди): Ф.И.О. авторов, названия статьи, резюме (размер шрифта на 2 кегеля меньше, чем основной).

- На отдельных страницах приводятся иллюстрации (рисунки, диаграммы, таблицы и др.) с надписями.

- Сведения об авторах.

Контакты и адрес редакции, телефон

Республика Казахстан, 050021
г. Алматы, пр. Достык, 85А, каб. 210
Раб. тел: +7 727 250 69 35; +7 727 323 10 09
Электронная почта: akalimbekova@mail.ru
Главный редактор – Калимбаева Асель Рахатовна

Стоимость публикации в журнале «Научные труды «Әділет»

Стоимость публикации в журнале «Научные труды «Әділет» - 10000 тенге. Для сотрудников, профессорско-преподавательского состава, магистрантов, докторантов Каспийского университета стоимость публикации в журнале «Научные труды «Әділет» – 5000 тенге

Оплата производится в кассу Каспийского общественного университета, чек об оплате предоставляется в редакцию вместе с рукописью статьи.

Или путем оплаты на расчетный счет университета

Реквизиты для казахстанских авторов:

УО «Каспийский общественный университет»
Ректор Нусенов Жолдасбек Муслимович
Адрес:
Республика Казахстан, 050021
г. Алматы, пр. Достык, 85А, каб. 210
РНН 600700524033
БИН -030640000531
Р/счет – KZ9584901KZ014467972
БИК NURSKZKX
КБЕ – 18
АФ АО Нурбанк г.Алматы
Ул.Желтоқсан 173
Код ВУЗа 079

Реквизиты для зарубежных авторов:

УО «Каспийский общественный университет»
Ректор Нусенов Жолдасбек Муслимович
Адрес:
Республика Казахстан, 050021
г. Алматы, пр. Достык, 85А, каб. 210
РНН 600700524033
БИН -030640000531
Р/счет – KZ9584901KZ014467972
БИК NURSKZKX
КБЕ – 18
АФ АО Нурбанк г.Алматы
Ул.Желтоқсан 173
Код ВУЗа 079

**Журнал зарегистрирован Национальным агентством по делам печати
и массовой информации Республики Казахстан
Регистрационное свидетельство
№ 9774-Ж от 19 декабря 2008 г.**

**Учредитель
Учреждение образования
«Каспийский общественный университет»**

**Адрес
050021, г. Алматы, пр. Достык 85 А,
Тел.: +7 (727) 250 69 35, +7 (727) 323 10 09
факс: +7 (727) 250 69 30
e-mail: akalimbekova@mail.ru**

**Наш сайт: www.cu.edu.kz
Опубликованные материалы не всегда отражают точку зрения редакции.
Ответственность за достоверность фактов и сведений
в публикациях несут авторы.**

Басуға 06.10.2022 ж.
қол қойылды.
Форматы 60x90/16.
Офсеттік басылым.
Офсеттік қағаз.
Шартты баспа табағы 4,0.
Баспа табағы 5,0.
Таралымы 500 дана.

Подписано
в печать 06.10.2022 г.
Формат 60x90/16.
Печать офсетная.
Бумага офсетная.
Усл.- печ. л. 4,0.
Печ. л. 5,0.
Тираж 500 экз.